

A szótárba a nyelvtörténeti szempontból tanulságot nyújtó szavakat vettük fel. Nem dolgoztuk fel F. szövegének teljes szókincsét, ehelyett a szükséghez képest a kiválasztott anyag összefüggéseit vizsgáljuk többkevesebb részletességgel, különös tekintettel az egykorú és a XVI. sz.-i erdélyi rumén irodalmi nyelv sajátosságaira. A kiválasztásnál a mai rumén köznyelv szolgált az egybevetés alapjául, bár ezt az irányelvet sem alkalmazhattuk dogmatikus merevséggel.

Az egyes szavak előfordulásait lehetőleg a szóhoz tartozó közelebbi mondatbeli szövegkörnyezettel együtt vettük fel. Ilymódon számos a mai mondattani nyelvszokástól eltérő, valamint a magyar szöveg hatását tükröző jelenséget is feljegyeztünk. A szavak jelentésének megadásánál figyelembe vettük a magyar kátészöveget s ahol csak lehetett a latint is. Mivel adattárunkba több kéziratban maradt rumén szöveg anyaga is belekerült, a kutató ezeknek kiadásáig a XVII. sz.-i bánási rumén irodalmi nyelvről az adattár tanulmányozása révén nyerhet ideiglenes tájékoztatást.

A gyakrabban előforduló rövidítések jegyzéke:

AAF. — Anuarul Arhivei de Folklor. Publicat de Ion MUŞLEA. Cluj [Kolozsvár], 1932—.

AGYAGFALVI — Agyagfalvi Sándor Gergely kéziratos munkája (I. erre SZTRIPSKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 174—87). Fényképmásolata az ETI könyvtárban.

AIN. — Anuarul Institutului de Istorie Națională. Publicat de Alex. LAPEDATU și Ioan LUPAȘ. Cluj [Kolozsvár]. 1922—.

ALEXI, DRG. — Dicționar româno-german. A doua edițiune prelucrată și completată. Brașov, 1906.

ALEXICS, Magy. el. — Magyar elemek az oláh nyelvben. Külön lenyomat a Magyar Nyelvből. Budapest, 1888.

AL—GEORGE, F. N.-Szamos — A Felső Nagy-Szamos völgyének román nyelvjárása. Budapest, 1914.

An. Ban. — Dictionarium Valachico-latinum (I. erre DRĂGANU: Dacor. IV, 109—160). Fényképmásolata az ETI könyvtárban.

ANTONOVICI, Doc. bărl. — Documente bărlădene... de preotul Ioan ANTONOVICI. I—IV. Bărlad, 1911, 1912.

BARBUL, Avas. — *Az avasvi-déki nyelvjárás.* Budapest, 1900.

BARITIU, Cat. calv. — Catechismulu calvinescu inpusu clerului și poporului romanescu sub domnia principiloru Georgiu Rákoczy I. și II. Sibiu, 1879. Könyvünkben Csulai-káténak is nevezzük.

BÎRLEA, Ins. mar. — Insemnări din bisericile Maramureșului. București, 1909.

BÎRLEA, Maramureș — I. Balade, colinde și bocete din Maramureș. București, 1924. II. Cântece populare, descântece, vrăji, farmece și defaceri. București, 1924.

BOBB, Dict. — Dictionariu rumanes, lateinesc, și ungueresc, dein orenduiala excellentii sale preasfințitului Ioan BOBB. Tom. I—II. In Clus, 1822—1823.

BOLOGA, Poezii — Poezii populare din Ardeal. Sibiu, 1936.

BREAZU, Pov. — Povestitori ardeleni și bănațeni până la unire. Antologie cu o prefață, note bibliografice și un glosar. Cluj [Kolozsvar], 1937.

BUTTUL, Cat. — Catechismus, Szau Summá Krédinczéi Katholicsést. R. P. Petri CANISII... Típerit en Klus en Anul Domnului 1703.

Bull. Ling. — Bulletin Linguistique publié par Alexandru ROSETTI. Paris-București, 1933—.

CABA, Szilágy — Szilágy vármegye román népe, nyelve és népköltészete. Bécs, 1918.

CANDREA, Psalt. — Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri traduse din slavonește. București, 1916.

CIHAC, Dictionnaire d'étymologie daco-romane. Francfort, 1870-79.

CIPARIU, Analecte — Chrestomatie sau Analecte literarie. Blasiu, 1858.

CORESI, Tetrav. — Tetravangelul diaconului Coresi din 1651 prelucrat de Dr. M. GASTER. București, 1929.

COSTACHESCU, Doc. mold. — Documente moldovenești de dinainte și din vremea lui Ștefan cel Mare. Iași, 1931—33.

COSTIN, Graiul bănațean — Graiul bănațean. Studii și cercetări. Timișoara, 1926. — II. Turnu-Severin, 1934.

Dacor, — Dacoromania. Buletinul „Muzeului Limbei Române”. Cluj [Kolozsvar] 1920—1940.

DACR. — Dicționarul Limbii Române. Academia Română. București, 1913—

DENSUSIANU, Hațeg, — Graiul din Țara Hațegului. București, 1915.

DRĂGANU, Cod. Tod. — Două manuscripte vechi: Codicele Todorescu și Codicele Marțian. Studiu și transcriere. București—Leipzig—Viena, 1914.

GASTER, Chr. — Crestomatie română, texte tipărite și manuscrise (sec. XVI—XIX), dialectale și populare. Leipzig—București, 1891.

GHETIE, DRM. — Dicționar Român-Maghiar. Român-Magyar Szótár. Budapest, 1896.

HASDEU, Cuv. b. — Cuvente den batrâni. Leipzig-București, 1878—1880.

HETCO, Berettyó — A berettyómenti román nyelvjárás. Belényes, 1912.

IORGA, Doc. Bistr. — Documente românești din arhivele Bistriței. I—II. București, 1899, 1900.

IORGA, Scris. ard.-mar. — Scri-sori și inscripții ardelene și mara-mureșene (a SD. XII. kötete). Bucu-rești, 1906.

IORGA, SD. — Studii și Docu-mente cu privire la istoria Romî-nilor. București, 1901.

Jb. — Jahresberichte des Insti-tuts für rumänische Sprache (Rumä-nisches Seminar). Leipzig, 1894—1922.

KOGĂLNICEANU, Cron. Rom. — Cronicele Romaniei sėu letopisețele Moldoviei și Valahiei. A doua edi-țiune revăzută, înzestrată cu note, biografii și fac-simile. I—III. Bucu-resci, 1872—1874.

Lex. Bud. — Lesicon românescu-latinescu-ungurescu-nemțescu . . . seu Lexicon valachico-latino-hunga-rico-germanicum. Budae, 1825.

LIUBA—IANA, Măidan — Topo-grafia satului și a hotarului Măidan. Caransebeș, 1895.

A. LUPIANU, De pe Secaș — Cănte-ce și strigături românești de cari cântă fetele și feciorii, și strigă la joc, culese de Nicolae PAULETTI din Roșia, în anul 1838. Date la tipar de Alexandru LUPEANU, pro-fesor la Blaj. Blaj, 1927.

MĂNDRESCU, El. ung. — Ele-mente unğurești în limba română. București, 1892.

M. Lex. — MARDARIE COZIA-NUL, Lexicon slavo-românesc și til-cuirea numelor din 1649. Publicate cu studiu, note și indicele cuvintelor românești de G. CREȚU. Bucu-resci, 1900.

MNy. — Magyar Nyelv. Buda-pest, 1905—.

MOLDOVÁN, Alsófehér — Alsó-fehérvármegye román népe. L. Alsó-fehér vármegye monografiája I/2. Alsófehérvármegye néprajza. Nagy-Enyed, 1899.

MOLNÁR, Wb. — Wörterbüchlein Deutsch und Wallachisches. Voka-bularium nemțesk și românesk. Her-mannstadt, 1822.

NOVACOVICI, Cuv. ban. — Cu-vinte bănățene adunate de Emilian NOVACOVICI. Oravița, 1924.

NyK. — Nyelvtudományi Köz-lemények. Budapest. 1862=.

Palița, ed. ROQUES — Palița d'Orăștie (1581—1582). I. Préface et livre de la Genèse. Paris, 1925.

PAȘCA, Glosar dialectal alcătuit după material lexical cules de co-respondenți din diferite regiuni. București, 1928. Mem. Sect. Lit. S. III. T. IV. M. 3.

PUȘCARIU, Doc. — Documente pentru limbă și istoria. I—II. Sibiu, 1897.

PUȘCARIU, EtWb. — Etymolo-gisches Wörterbuch der rumä-nischen Sprache. Heidelberg, 1905. Sammlung romanischer Elementar-bücher. III. Reihe, I.

RĂDULESCU—CODIN, Muscel — O seamă de cuvinte din Muscel, cu o introducere de dr. Gustav WEIGAND. Ediția I. Câmpulung, 1901.

Șezat. — Șezătoarea. Revistă de folclor. dir. A. GOROVEI. Fălticeni, 1892—.

Sicriiul de aur — Sicriiul da aur. Carte de propovedanie, la morți. Cu porunca, și îndemnarea Măriei sale, Apafi Mihaiu, Craiul Ardealului. Sas-șebeș, 1683.

STAN, Mócok — Magyar elemek a mócok nyelvében. Nagy-Szeben, 1908.

SZTRIPSKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. — Szegedi Gergely énekeskönyve XVI. századbeli román fordításban. Protestáns hatások a hazai románságra. Budapest, 1911.

TAGLIAVINI, Lex. Mars. — Il „Lexicon Marsilianum“. Dizionario latino-rumeno-ungherese del sec.

1. **acel**, 2. **acea**.

1. atsel un Dumnedzeu 14, atsel Fiul unul nefzkut 16, den atsel pehar 29; atseluj firag 22.

2. Atsa plate 25, atsa kredinca 26, den atsa penye fremte 29, en atsa nopte 29; en atsele tote tse fzezt fzkriŷe... kum atsele fzele fake 11, den atsele 15, pentru atsele 25, pren atsele 27, nitsile tsinfzti atsele 33, en atsele 34, atsele dzetse kuvete 35, atsele tse vom tsere 41, atsele tse miŷ dupe dofz 42, præ atsele 43. **atselelor**: kum atselelor pentru Christus fzezt jertate 30. **cea**: tsa Szembeta... fzo entsep 37, ku tsa penyæ den tser 48.

XVII. București, 1930. Acad. Rom. Études et Recherches, V.

TIKTIN, DRG. — Dicționar român-german. Rumänisch deutsches Wörterbuch. București, 1903—1927.

Ung. Jb. — Ungarische Jahrbücher. Berlin, 1928—.

VERESS, BRM. — Bibliografia română-ungară. București, 1931—.

VISKI, — Aluj Szvent David Kraj sj Prorokul oszutyte si csincs-dzecs de Soltari cari au ŷkriŷ ku menile luj VISKI János en Böldogfala, 1697. — Fényképmásolata az ETI könyvtárában.

ZsD. — Zsoltárok és Dicséretetek. Kézirat a kolozsvári Református Kollégium könyvtárában. DRĂGANU szerint 1660. táján másolták. Vö. Un manuscris calvino-român din veacul al XVII-lea: Extras din Volumul omagial pentru frații Alexandru și Ion Lapedatu. București, 1936. — Fényképmásolata az ETI könyvtárában.

1. **acela**, 2. **aceea**.

1. filva kjema átsela Immanuel 12, atsela au petsetluit 14, atsela enke 18, atsaja fze pezitz, fi nika ketre atsela (atsaja helyett) nitsi fze punetz 36; en **atseja**, kari urefzk... ku atseja kari endredfeŷk 33; **atselora** kari endredfeŷk 9, fi tu daj hrana atselora 46; **tselora**: de bine tselora kari tser de la jel 41.

2. præ atsaja 10, kend atsaja ulujeft 14, kend atsaja dzits 17, 18, kare atsaja adeveracze 24, enkes atsaja dzitsec 25, atsaja o acice 26, kare atsaja envace 27, au fegeduit atsaja 28, ej atsaja oka undé 29,

Atsaja affa jefzte fzkriſze 33, en
atsaja dzi 34, atsaja envace, atsaja
ene de novæ ennainte 35, atsaja fze
pezitz 36, atsaja envace 38, atsaja
fze nu dzik 39, Envacene præ atsaja
40, fze de la atsaja atſafzta enke
41. Nitsi te pleka atselora nitsile
tsinfzti atſele 33; *atsaja ej atsaja*
'azaz, hoc est, id est': 7, 9, 12, 19,
24, 30, 32, 41, 43, 44.

acelaſi nitsi poſſti atſelas priet-
nikuluj teu mujere 35.

1. **acest**, 2. **această**.

1. atſefzt Credeu 14, en atſefzt
om 18, atſeft pehar 29, 30, eu
aldui atſefzt Domn ſzembeta 34,
atſefztuj kuvent 46, *cest*: den tſefzt
pehar 30, en tſefzt tſafz 47.

2. ketre atſafzte lume 32, atſef-
tij lumj 21, atſeftii viatze 43, De
atſefte doæ porents 10, Pute vej...
atſefte tote cine 11, aſefte kuvente
33, Tote atſefte tſerem 45, atſefte
darurile 46, atſefte darurile 47,
ceastă: en tſafte lume 11, en tſa-
fztæ lume 11, domolind fie tſa-
fztæ lume 23, en tſafzte viace 25,
en tſafztæ viaczæ 37, au rodit
tſafzte lume 42, en tſafzte lupte 45.

A *cest*, *ceastă* a régiségben igen
gyakori, pl. *cest'* ps[a]lom (DRÄ-
GANU, Cea mai veche carte rako-
czyană: AHN. I., 260), *ffeβtuv* Poro-
bok (AGYAGFALVI, 39), Tſefzte
ntrifztrate osze (ZsD, 18), stb.

acum 'most, immár, nunc'.

fi akmu enke 9, hrana tſe luvem
akmu 48, en tſefzt tſafz *deakmu*
47, *amo* am luvat 47, *amo* tocz en
pekat ne prídem 11.

A Visknél és a Bánsági Névtelen-
nél (An. Ban.) is előforduló *acmu*
alakra 1. TAGLIAVINI, Lex. Mars.
149., DacR. I, 20. Az *amò* csak a
Bánságban és a balkáni ruménség-
ben ismeretes: aromén *amò*, meg-

leni *mò* (vö. még: Fiætz mila
amo de noy Domne Dumnedzeu,
AGYAGFALVI, 12), *Amo* mi mile
de jej (ZsD. 29), Aratete *amo* noè
(VISKI, 186).

adevára (a) 'bizonyítani, pro-
bare'.

fzæ adeveretdze ke jel ku adever
are fi murit 19, kare atsaja ade-
veracze 24, fze adeveracz, kare
fze fie lu Dumnedzeu voja bunæ 32.

Ezt a régies alakot 1. még a
Todoroszku-töredékben: kareu iel
adeveraβe (SZTRIPSZKY.ALEXICS,
i. h. 116; a 146. oldalon található
átírásban tévesen *adeverase* szere-
pel a jelen idő helyett, vö. a magyar
szövegben: bizoníttya), *βe ádéué-
raβe* 'bizonyttatic' (ib. 120, 156),
adevereadze (Paliä, DAcR. I., 39),
adueradzæ (AGYAGFALVI, 44), fru-
moß au jej *adeverat* (VISKI, 382).

adeväräturä 'bizonyságtétel, tes-
timonium'.

ku adeveretury 7, fak adevere-
turä 'testantur' 14, va primi ade-
veratura luj 24, adevereture ä mi-
liej 44.

Marsigli szótárában: *deveratura*
'testimonium' (TAGLIAVINI, Lex.
Mars. 143). Vö. még: ku *adeve-
returj* ßtrembj (VISKI, 340). Az
adevára származéka. A DAcR. nem
említi s ezért jegyezte meg az
olasz tudós, hogy „Io conosco solo
adeveriturä“.

adeverit 1. 'valóságos, verus',
2. 'bizonyos, certus'.

1. om adeverit 12. — 2. uzbejale
enke adeverite am 24, fze fim ade-
vericz 31, lukrul adeverit 46.

Vö. még: enaj fækut *adeveritz*
(AGYAGFALVI, 9), Sze fiu *ade-
verit* de mila ta (VISKI, 118).

adunare sfântă 'szent gyüle-
kezet, coetus divinus'.

fzæ pott fi purure, en adunare
Szvente 37.

A másik kátéban: sě pocū fi
pururé intru *adunare sfntă* (BA-
RITIU, Cat. calv. 46).

aici 'itt, hic'.

au aitse dfzoz præ pemēt 33,
affa aits præ pement enke 40, 43.

aievea 'jelenlövö, praesens'.

pretutindinile ajeve 'mindenütt
jelenlövö, ubique praesens' 14.

alalt 'többi reliquus'.

fi alalte darurj alu Dumne-
dzeu 40.

Vö. még: fi *alalcz* omenyi (ZsD.
101), una de *alaltă* (BARITIU, Cat.
calv. 36), *alalcz* muncz (VISKI,
152), *alalcz, alaltz* (FRANCK: Da-
cor. III, 903).

aldui (a) 'áldani, benedicere'.

eu aldui atsefzt Domn fzebete
34, aldujefte pre noj 46.

Ez a ma is eleven erdélyi rumén
tájszó már a Todoreszku-töredék-
ben megjelenik: fi te *alduvábke*
(SZTRIPPSZKY—ALEXICS, Szegedi
G. énekesk. 122), *aldui* Domnul
dziva Szymbitejeji (AGYAGFALVI,
5), *Alduim* noj tocz pre tine (ZsD.
3), *Alduim* noj tocz pie tine (Viski:
Ungaria I, 98), *Alduiesk.* Benedico
(An. Ban. 6., vö. Dacor. IV, 149).
A DACR. csak néhány modern nép-
nyelvi adatot közöl. L. még: *Aldui-*
v'ar pe voi boi (Clopotiva. Un sat
din Haşeg. Bucureşti, é. n. II, 330).
— Et. m. *áld.* — Az erdélyi bolgá-
roknál *alduvam* (MILETIĆ, Zbornik
XIII, 255).

alduit 'áldott, benedictus'.

Venicz alduitzi à Tateluj mjeu 21.

L. még: *Alduit* fi tate domne
(SZTRIPPSZKY—ALEXICS, Szegedi
G. énekesk. 120, 158), Si fiu luy
alduit (ib. 123, 166), *Alduit* jeft
tu (AGYAGFALVI, 83), *Alduit,-e.*
Benedictus, - a. (An. Ban. Dacor.
I, 149), Domn Dumnedzeu fie *al-*
duit (ZsD. 58), je *álduit* ródul Zgeu-
luj teo (BUIITUL, Cat. 19), Fire-ai
alduită (Clopotiva. Un sat din Ha-
şeg. Bucureşti, é. n. II, 470).

alduitură 'áldás, benedictio'.

Alduitura Mafzijej, fi empli tote
roditurile vietore ku alduitura ta 46.

L. még: totă *alduiturilae* tale
(AGYAGFALVI, 10), *Alduitura* ta
fzpre noj (ZsD. 3), Nau ivit *aldui-*
ture (VISKI, 249), *Alduiture.* Bene-
dictio (An. Ban. 6., vö. Dacor. IV,
149). A DACR.-ban a szó egyálta-
lában nem szerepel.

alean 1. 'ellen, contra', 2. 'el-
lenben, contraque'.

1. en allanul Duhuluj Szvent 22,
beffzeu de allan 33, en allanul
prietnikuluj teu 35, en allanul po-
rentsiej 39.

2. fi en allan fze vijem ku kum-
pete 38.

Ennek a rumén köznyelvben
mindmáig elterjedt szónak történe-
tére vö. DACR. I, 105., továbbá a
Todoreszku-töredékben: en *alam*
iešte trupul Buşfletuluy (SZTRIP-
SZKY—ALEXICS, Szegedi G. éne-
kesk. 121, 160, 216), en *allanul*
noştru (ib. 122, 164), Nime nuua
Ńta: cye de *allan*, kum Ńe le Ńtem
de allă (ib.), en *alyanul* mieo
(AGYAGFALVI, 2), într' *alénű*
(CANDREA, Psalt. II, 305) in *alian*
(Sicriiul de aur, 8), in *alénul* (BA-
RITIU, Cat. calv. 1 20), Dupe mine

emblemă la *allan* (ZsD. 6), emblemă la 'n allanul teu (ib. 9), *Alan*. Contra (An. Ban. vö. Dacor. IV, 149), en *álánul* (BUIŢUL, Cat. 3, 17, 23). — Et. m. *ellen*.

aleniş 'ellenség, inimicus'.

Domneftete en miflokul allenifilor tej 16.

A református rumén irodalmi nyelvben gyakori: Ku kare *allenis* (SZTRIPSKY - ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 146, 216), portile *aleaneşilor* săi, *aleanişii* tăi (Paliña ed. ROQUES, 55, 83.) *aleaneşului* tau (Paliña, DACR. I, 105), de tîel *allenis* reu (AGYAGFALVI, 16), *Allenisul* denteny Satan (ZsD. 6. és Viski: Ungaria I, 98), De *alenis* ne pezefte (ZsD. 266), en pofta *allenişilor*. *Allenisi* mjei (Viski, ap. BIANU, Psalt. Dos. XLII—XLIII), *Alenish*. Inimicus. (Dacor. IV, 149).

alesetură 'kiválasztás, electio'.

Nevoicz... alefzetura vofztrae à enteri 32.

Hasonló jelentésben ismeri a Bánsági Névtelen szótára is: *Aleseture* (vö. DACR. I, 113). Vö. még: si *alesătura* voastră (BARITIU, Cat. calv. 44).

alnicie 'álnokság, iniquitas, fraus'.

en anitsiæ mam prinsz 'in iniquitate formatus sum' 11.

Az *anitsiæ* bizonyára sajtóhiának köszöni létét, helyesen *alnicia* volna. Eddig ismeretes előfordulásai: Tote aluj *alnicia* (VISKI, vö. Ungaria I, 98; DRĂGANU, Dacor. IV, 116), *alnicia* (TAGLIAVINI, Lex. Mars. 100; DRĂGANU: Dacor. VI, 246), *alničie* Paliña ed. ROQUES, LXI), továbbá: ku *alničie* mare (Sicriiul de aur, 201), *alnič ia* fraţilor (ib. 328), fze fzpély toté

alnicisile melé (BUIŢUL, Cat. 57), numé pjerde pre miné pentru *alnicisía* me (ib. 58), de drakul, de *alnitfia* lui (AGYAGFALVI, 11), Gura luj grejeste *alnicie* (ZsD. 26).

altminteri 'különben, másképpen, alio pacto, secus'.

nitsi entrunkip ajmintrille defz-tul nare fi putut fatse 19, kari aj mintrille fak 30, nitsi ajmintre fze nul tsinfztim, ajmintre nu tse numaj ku mare tsinfzte 36.

A másik káté az *ajmintre* alakot használja (BARITIU, Cat. calv. 38, 43, 46). L. még: *Ajmintre*. Aliter. Secus. *Ajmintrile*. Idem (An. Ban. 4.)

amo l. acum

apostol 'apostol, apostolus'.

Faptele Apoftolilor, alu Szent Paul Apoftol 8, krendfile Creduluj à Apoftolilor, atsel Credeu Apoftolilor 13, Credeu à Apoftolilor 14, pre vedere Apoftolilor 20, Szent Paul Apoftol den trej Evangeliiti 29, Kuprins jerau Apoftoli en enveceturæ 37.

Ezt az *apostol*-nak ejtett s-ező alakot találjuk Agyagfalvinál és Viskinél is: præ ßvencz Apoftolj (AGYAGFALVI, 22), szenteraszke inimile a *Apostolilor* (SZTRIPSKY - ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 196), vö még: pre fzfencz *Apostoli* (ZsD. 2). Az s-ezésre l. TREML LAJOS, A magyarországi latin s-ezés az oláhban: MNY. XXIX—1933, 25 skk.

arădat 'eredet, origo'.

redetsina fi aredatul enke à vrefmefiej 38. Csak F.-nál fordul elő. — Et. m. *eredet*.

aşa 'így, úgy, sic, ita'.

affa me cine 9, affa au ivit præ fzine 14, file vodeste affa kum tote

fzeze temple 15, tokma affa 27, affa fze menentse . . . affa fze be 30, affa jefzte fzkriſze 33, affa kurecz kum fze luvatz dobenda 40, affa tare 40. affa fzej greim 41, affa aits pre (præ) pement 40, 43, affa fi Amen 46, *aſe*: den Szvét Lukats affe tsetefte 29.

ascultãmânt 'hallás, auditus'.

Kredincza jefzte den afzkul-
ment, afzkulmentul jare pren ku-
ventul alu Dumnedzeu 'Fides ex
auditu est, auditus autem per ver-
bum Dei' 26.

Egészen a XVII. századig ugyan-
ennek a szónak a régi vallásos iro-
dalomban általában 'engedelmes-
ség, obedientia' a jelentése, vö.
DÁCR. I, 292.

asemãnăturã 'kép, ábrázat, ha-
sonlatosság, imago, similitudo'.

Nu fatse cie kip tsoplit, fi nitsi
ô afzemeneturã 33; Kuilvecz afze-
mena præ Dumnedzeu tare, fi ketre
tse afzemenetura vecz afzemenena
præ jel 'Cui assimilabitis Deum
fortem, & quam similitudinem com-
parabitis ei?' 36.

A rumén akadémia szótára meg-
jegyzí, hogy ez a szó ritka s egy
adatot idéz (Asemeneture = „simi-
litudó“) annak a bãnági Névtelen-
nek szótárából, aki DRÁGANU sze-
rint Halici Mihállal azonos (vö.
DÁCR. I, 301., Dacor. IV—1927;
77—162). L. még: præ o *asaeme-
naeturæ* (AGYAGFALVI, 3).

aſijderea 'hasonlóképpen, iti-
dem'.

Affifdere peharul enke dupetse
are fi tsinat 29.

Ez a régi egyházi irodalmi nyelv-
bõl származó szó (vö. DÁCR. I, 313)
AGYAGFALVI szövegében is elő-
fordul: *afsisdere* (23). L. még:
aſijdiré boerie (DRÁGANU, Cea

mai veche carte rakocziana: AIN.
I, 261), *Asisdire* si szvetnik (BUL-
TUL, Cat., vö. VERESS, BRU. I, 152),
podóbně: *aſſžderé* (M. Lex. 199),
Si fzkauatul krejefzk *afisdera* re-
menye (ZsD. 213), *Ashishdere*.
Similiter (An. Ban. 12).

Eredetére nézve vö. Dacor. III—
1924, 399. A hasonló jelentésű
aſis-ra l. pl.: *Aſis* jeu enke (ZsD.
195), *Asis* miloß ku voje bune jest
(VISKI, 268).

asin 'számár, asinus'.

Nu pofftí . . . nitsi boul, nitsi afzi-
nul, nitsi nimika 35.

Vö. még: *Afinul* (AGYAGFALVI,
6), nice *asinulü* lui (BARITIU, Cat.
calv. 45), ca pieñale *asenului* (DRÁ-
GANU, Cod. Tod. 221), *asinu* (CO-
RESI, Tetrav. 33), boulü tau ſi
asinulü tau . . . nice *asinulü* lui
(DRÁGANU, Cea mai veche carte
rakocziana: AIN. I, 251), entre
boj, sintre *afzine* (VISKI, 374), to-
vábbá DÁCR. I, 314.

astãzi 'ma, hodie'.

Afztedz tam nefzkut præ tine 17,
penye nofztre de tote dzilele dene
nove afztedz 40-1, 43.

Vö. még: atfaña dzi de *aſtedz*
(AGYAGFALVI, 15), au neßkut noe
aſtedz (VISKI, 329).

atare 'ilyen, olyan, talis'.

atare mare zdroboturã 11, vro
ataré kunofzkuturã 24, ku atare
adaufz fegedas 'additã promiffione,
ilyen hozzã adatott igérettel' 29.

L. még: En *atare* nevojem szusz
fztrigaj (ZsD. 36), *Atare*. Talis (An.
Ban. 14).

atãña 'felgyullaszt, accendere'.

kare atsaja o acice pren povefz-
tuitura Evangeliomuluj 26.

Vö. még: ku kuventul envacze,
aciczze inimile (VISKI, 347), *Acitz*.
Excito (An. Ban. 1).

au 1. vagy, aut, sive' 2. 'vajjon, nemde, num', 3. 'vagy-vagy, aut-aut, sive-sive, vel-vel'.

1. Tse jefzte (au fatse) 22, elva pomeni au elva numi 34, au en vrun obraz 36, pofftæ au gend 39, Sziromeniæ au bogetate 43.

2. Auvà lefza Dumnedzeu pekatul 11.

3. au voj via au voj muri, jeu fzemt à Domnuluj vernik almieu, Au vom via au vom muri tse à Domnuluj fzemtem 9, au noj ens fzae fatsem defztul au præn altul 12, en tser, au aitse dšzoz præ pemèt au en ape 33. A **sau** kötőszó valamivel ritkábban fordul elő: Summa fzaeu Meduha 7, à Povefztuitorilor, fzaeu à Popilor, Vedenye fzaeu vedere 8, betej fzaeu bintetlujalæ 12, Ifzpezitor fzaeu fzlomezitor 15, Sacramentum fzaeu fzemn Szvent 27, 28, vefzticz fzaeu pomenicz, tsertare fzaeu vrava 30, feriketsune fzaeu lauda 45.

L. még: **au** vijem, **au** murim tu jeft Dumnedzeul noštru (AGYAGFALVI, 18), **Au** ka acseszt Dumnedzeu vore csinej (ZsD. 38) **Au**. Vel. Sive (An. Ban. 14) és DACR. I, 362.

avea (a) 'bírní, birtokolni, habere, possidere'.

Praes Ind. II. aj tu 9. — III. are 38. **Praes Conj.** II. fze najb tu 33. — IV. fze ajbem 44. — VI. fze najbe 25. **Fut.** I. voj ave 26.

Mint a **Perf. comp.** segédigéje: I. emam kurecítume 27, emam fzeplatume 27.—II. aj orendit 7.—III. au alefz 22, efzau dat 20, emau deruítume 23, enau defzkumepat 19, au fegeduit 28,29, enau fekut 17, fzaeu fekut fegedas 28, efzau dšfudekat 18, efzau fyrveluit 16, au ivit 24, emau enkældzítume 11, fzaeu engrupat 19, efzau luvatufze fzufz 20, Luvatau 27, au

murit 19, Nemefztitulau 21, au orendit 24, au petsetluit 24, au pecito 18, au porentsit 28,36,41, enau povefztuit 16, elau purtat 18, elau pufz 21, au pufzo dšofz 23, au rebdat 20, fzaeu redikat fzufz 21, fzaeu refztignit 18, au rodit 15,42, au fzkulat fzufz 20, au fzkulat 20, emau fzlóbodzítume 20, au fzuít fzufz 21, tsau emplut 22, nau vedzut 16.—IV. nam afflat 18, nam cinut à fatse, atsaja am fekut 25, am luvat 47.—VI. au luvat 23, emifzau deruit 24.

băgătură.

begetura de fzame 'megszámláltatás, Numeri' 8.

băsău 'bosszú, vindicta'.

Ke jeu fzemt Domnul Dunedzeu teu tare, fztetor de beffzeu, kare voj guni beffzeu de allan 'Mert én vagyok a' te Vrad Iftened az erős bo zfzúskodo, kimeg bofzfzúllom...' 33, poffta à fzteteturijej de beffzeu 'a' bofzfzu álláfra való kívánság' 38.

Már a rotacizáló szövegekben előfordul (CANDREA, Psalt. 8,52,67, 160,180), vö. még: stă voiú **băsău** (Paliia, ed. ROQUES, 38), fztetor de **Baeβæu** (AGYAGFALVI, 3), dumnezëu cu **băsău** tare (BARITTU, Cat. calv. 44), tot de **bejzfzeu** (ZsD. 19), Si fztava **bejzfzeu** pre allenifi tej (ZsD. 117; minden izében magyaros szerkesztésű mondat), **Beseu**, Iniuria. Contumelia (An. Ban. 17), pre **bejzeul** teu (VISKI, 46). Az erdélyi és moldvai tájnyelvben ma is gyakori (ALEXICS, Magy. el. 30—31; DACR. I, 507), továbbá: Pe dânsu o chicat **basău** ('Ion Creanga' IV, 188. Nemțisor), a pus **băsăul** pe mine ('Ion Creanga' XIII, 151. Suceava), **basău** (Şezat. V, 37. Munții Sucevii; Şezat. XX, 14. Baia), Corbea szótárában **băsău** (GÖBL, A magyar szótáirodalom hatása az oláhra: NyK. XLVIII, 80—81). — Et. m. **bosszú**.

bătaie 'büntetés, poena'.

Auvă lefza Dumnedzeu pekatul fere betaje, ku betej de vetsiæ 11, betej fzau bintetlujalæ 12, nu va lefza fere betaje 31.

Feltűnő, hogy F. sem *pedeapsă* főnevet, sem pedig a *pedepsi* igét nem használja.

bea (a) 'inni, bibere'.

Praes. Conj. III. affa fze be 30. *Fut.* V. fi vecz be 30. *Inf.* au parentsit tocz ver- | nitsi . . . à be den atsel pehar 28—29. (A latin és magyar mondatszerkezet mása).

bejenar 'jővevény, advena'.

nitsi befenarul teu, tse jefzte den lontru porciej tale 'fem penig az jővevény melly a' te kapudon belől vagon 34.

Vö. még: nitfæ *bejenarull* teu (AGYAGFALVI, 5), Mulcz *bejinarij* (ZsD. 410), Nu mulcz *bejinarij* si Btrienj (VISKI, 232), és DACR. I, 440 s. v. *băjenar*.

besearecă l. **biserică**

biciluială 'becsülés, veneratio'.

ku mare tsinfzte fi biclujale 36.

Ez a ritka származékszó a *bicinu-luesc. biciulesc* 'becsülök, megbecsülök' ige szócsaládjához tartozik. Maga a magyar eredetű ige Erdélyben és Moldvában használatos és a XVII. sz. elején bukkan fel: on cal *bičuluiit* dere[pt] 45 de talere (IORGA SD. XI, 119), 2 boi buni, *biciluiji* drept 50 taleri (ANTONOVICI, Doc. bărl. III, 221. Moldva), űel noj *bitsluim* (AGYAGFALVI, 109), *Bicsluieszck* Aestimo (An. Ban.: Dacor. IV, 150), Ku-

ventul teu tare voj *bislui* (VISKI, 127), de mine *biciuluiită* űi ferită (BİRLEA, Insc. mar. 61. Budfalva—Budești, a. 1745), tiszturile ale voastre se le *beceluit* (Dacor. III, 915,929), *bičului* (MOLNAR, Wb. 111). Mai bănsági adatot közöl DENSUSIANU, Hațeg, 309: *bičului* 'a fixa prețul unui lucru, a evalua. în spec. a hotărî suma ce trebuie dată ca despăgubire pentru ceva', Vö. még ALEXICS, Magy. el. 33—4; GÖBL: NyK. XLVIII, 81; DACR. I, 556; HETCO, Berettyó 45; BİRLEA, Maramureș I, 119. — Az erdélyi bolgároknál *bičuluvam* (MILETIĆ, Zbornik XIII, 256).

bintetlui (a) 'büntetni, punire'.

ku betej de vetsiæ elva bate f bintetlui 11.

Általában *bintătui* alakban fordul elő. Már a Tálcul Evangheliilor szövegében megtaláljuk a *nebintetuiit* 'nepedepsit' származékot (Brassó, 1564. Vö. VERESS, BRM. I, 25), továbbá a szászvárosi Ótestamentomban (DACR. I, 565); *bintătui* (BARITIU, Cat. calv. 121), sá va *bintătui* (GASTER I, 219. a. 1675), cu pedeapsa . . . se va *bintătui* (IORGA, Scris. ard.-mar. I, 282. Gyulafehérvár—Bálggrad, a. 1696), pékátele nu vor fi *bintétuité* (BUI-TUL, Cat. 44), fze *bintetujáfzke* (Lipót császár rendeletében, vö. VERESS, BRM. I, 148. a. 1701). Vö. még: ALEXICS, Magy. el. 34; MĂNDRESCU, El. ung. 42; *bintătesc* HETCO, Berettyó 45; *bd'intăti* CABA, Szilágy 95; *bghintătesc* VAIDA: Tribuna 1890.338 (Szilágy-m). *bd'intătuiűesc* BARBUL, Avas 43; *bintătuesc* MOLDOVAN, Alsófehérj 806; *bintătuiűesc* STAN, Mócok 27; *buntqluesc* WEIGAND: Jb. IV,326 Vaskoh, Bihar-m). — Et. m. *bűntetni*.

bintetluală 'büntetés, poena'.

bintetlujală de ô vreme 'ideig való büntetések, poenae temporales' 12, bintetlujale de vætsiă 'örökké való büntetések, poenae aeternae' 12.

Vö. még: *bintetuiale* (VISKI, 267), *bintătuială* (BARITIU, Cat. calv. 121), *bintetujală* (BUTUL, Cat. 38), Pre *bintetujale* omeny rej (ZsD. 267), és DACR. I, 565. s. v. *bintătu*.

bioasă 'bőségés, abundans'.

den bune fi biofze voja ta 47, den deruitura biofze à ta 47.

A voroneci kódexben már előforduló magyar eredetű *biu* 'bő' származéka (ALEXICS, Magy. el. 37). A DACR. I, 565 lapján közölt adatokhoz l. még: Cu mefzerera a ta csa *biofze* (ZsD. 293). Tot *bioß* hrenefte jel (ib. 328), plata ta foarte *bioasă* va fi (Sicriiul de aur, 134; 338), en kimpul lui *birß* (AGYAGFALVI, 86), day *bioßa* viatză me (ib. 87), Den riurj frumofze m adape *bioß* (VISKI, 52), *bevos* 'abundus, opulentus' (BOBB, Dict. 107), *bghios* 'prisositor, mános' VAIDA: Tribuna 1890.338 (Szilágy-megye). Vö. még MANDRESCU, El. ung. 42.

birui (a) 'birni, possidere'.

Imperat. biruitz emperecia tse au getit vove 21. *Fut.* urikul à empereciej lu Dünedzeu nulvor birui 39. *Inf.* kum fze ftie tsines tsines dentre voj à birui vafzul fzeu 38.

A szokásosabb 'legyőzni, lebirni' jelentés mellett ennek a magyar eredetű igének (vö. DACR. I, 567—68) 'birni, possidere' jelentésére is vannak régi példák: cu ce ne *biruim* 'amivel birunk' (l. SZTRIP-SZKY-ALEXICS adatait az 1564.

évi Tálcul Evangheliilor magyar elemeire: Szegedi G. énekesk. 96, melyeket VERESS nyomán közölnék a társszerzők), ačest pamânt cã dau tie, *a birui* (Paliia, ed. ROQUES, 57), Ke szingur Domnul tote *birujeste* (ZsD. 48, és VISKI, vö. Ungaria I, 98), Ke ku tote roditur *birujefzk* (ZsD. 111), Tu urik ej vej *birui* (ib. 250), *Biruieszk*. Possideo. Vinco. (An. Ban.: Dacor. IV, 150), *biruesc* 'possideo, birom' (BOBB, Dict. II, 561). További adatokra nézve. l. ALEXICS, Magy. el. 36, GÖBL, A magyar szótárirodalom hatása az oláhra: NyK. XLVIII, 81—2., és MOLNAR, Wb. 20.

biserică 'egyház, anyaszentegyház, ecclesia'.

Kapul Befzeretfijej fzentă 21 (bis), Befzereka Szvent (sic!) à me 22, Szluga Befzeretsiej Szvente 27, en Befzereka Szventă 28, vrava à Befzeritsiej Szvete 30, fzlufba Befzeritsiej fzentă 37, en Befzerekă de menj fekute 42.

A *beserecă* alak más kálvinista rumén szövegekben is meglehetősen általános: o *beserecă* crestiniasca (BARITIU, Cat. calv. 36), Si en *befzerekaj* fzfente sze pot fi (ZsD. 56), *Beßereka*, adunarene (AGYAGFALVI, 11), *beßereka* ta (VISKI, 13).

blesteamă 'átok, maledictio, execratio'.

Kum blefztama tse jera pră mine, enau defzkumperat pră noj de blefztama ledfiej, kend prentu noj fu blefztamă 19.

Az *a blestema* igének ritkán előforduló származéka. Vö. még: de *blefztama* (AGYAGFALVI, 35), *Blefztama* en jel kafi apa (ZsD. 269), Ku *blaeßtame* Be Be embracse (VISKI, 249).

bogătate 'gazdagság, divitiae'.

Sziromenia au bogetate | num da mie 43—4, bogetate, fi feriketsune fzaou lauda tote fzemt | dela fatsa ta 45—6.

Ez a főleg Erdélyben használatos alak már a voroneci kódexben előfordul (DacR. I, 597). Vö. még: *bogatate* luy (SZTRIPSKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 120, 158), Ku laude cu *bogetate* (ZsD. 6), toate *bogetates* ku noj Emparte (AGYAGFALVI, 117), tote *bogetate* lor (VISKI, 113).

botejune 'keresztség, baptismus'.

De præ Botedfune, Tse Jefzte Botedfune, fi povefztuja Botedfune a pokæaniej 27, En orendalæ Botedfuniej 28.

Már a voroneci kódexben előfordul *bootegiurea* alakban (DacR. I, 629). Megjegyzendő, hogy a Cat. calv. a ma is általános *botez* szót és a *botegiune* alakot vegyesen használja: *botegiunia* cu apă (BARRIU, Cat. calv. 53), în traiulă *botegiunei* dirépte (ib.), în ce stă *botezulă* (ib.), stb. — L. még: *hotejunê* lui (CORESI, Tetrav. 3), kršćenje: *botežune*: spālare (M. Lex. 162).

bunătăți 'javak, bona'.

Nuva tegedui de noj... bunecile pementeft 41.

L. erre a jelentésre a szászvárosi Ótestamentom *bunătate* szavát (TREML, Di un probabile calco linguistico della Palia di Oraștie: Studi Rumeni IV, 105—7), továbbá: *Bunelate* luj ô emparte (ZsD. 274).

căce 'miért, cur, quare'.

Kețse (kérdőmondatokat vezet be) 14, 15, 16, 18 (bis), 19, 20 (bis), 21, 22, 25, 31, 40, 41 (bis). Hasonló jelentésben: *Prentu tse oke* 'miért' quare, quam ob causam, 16, 17, 19.

A Cat. calv.-ben általában *pentru ce*. Vö. még: Domne *kețse* me ațsa lețzas? (ZsD. 94).

cântec 'ének' canticum'.

kentetfe à kentetselor 8. L. előbb 24. l. 1. j.

câștigă 'gond, sollicitudo'.

ku keftigă 'szorgalmasan, studiosè' 37.

Ebben a határozóban a *câștigă* 'gondosság' szó szerepel, amely 'sollicitudo' jelentéssel a Bánsági Névtelennél is előfordul (DacR. I/2, 186). L. még: Be ayb *keșigă* buffletuluj teu (AGYAGFALVI, 88), ku *keșige* pereu au fzkobit (ZsD. 21), fze ajb *keșige* fzuftletului teu (VISKI, 400).

câștiga (a se) 'szorgalmaztatni, sollicitari'.

fze nufze keftidze 39.

Régi és újabb adatokra vö. DacR. I/2, 184—86.

catehism 'catechismus, káté, katekizmus'.

CATECHISMUS 7, 9—48.

A szó történetére nézve vö. TREML. A magyarországi latin-észés az oláhban: MNy. XXIX, 31., továbbá GÁLDI, Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des Phanariotes. Budapest, 1939. 162. s. v. *catihisis*.

către 1. '-hoz, hez, -höz', 2. 'íránt, erga', 3. 'felé, versus', 4. 'ellen, contra'.

1. afzemene jefzte ketre atsațzta 10, ketre trupul ferikat 25, 26, ketre atsațzta lume 32, ketre tse afzemenetura 36, defztojnikke ketre mine 44.

2. fzene aratem ketre Dumne-
dzeu, aŃi harnits 31, fzene purtem
ketre Dumnedzeu 35, Kum ketre
totz... fze fim ku tsinfzte 37.

3. nevoidume à kure ketre cel 43.

4. nimika ketre atsela nitsi fze
punecz, nitsi luvarecz 36.

căzătură 'bünbeesés, lapsus'.

kedzetura lu Adam fi à Evæj 11.

Ebben a jelentésben a DACR.
nem ismeri (vö. I/2,20). A magyar
'kétségsbeesés' mintájára készült
tükörszó a *kedzeturæ en dovæ*
(AGYAGFALVI, 12). Vö. még:
căzătura lui adam si a evei (BA-
RITIU, Cat. calv. 35), Csudate
kedzeturæ, peri nyamul omeneşk
(VISKI, 336).

ce 'de, hanem, sed'.

tse a Domnului fzemtem 9, nu
fzemtecz fzluds tse afez 15, tse
atsel Fiul... jel enau povestuit
novæ 16, nu à om mincis, tse lu
Dumnedzeu 22, tse uzbejale enke
24, numi fze de den defztojnitsiæ
tse den milæ 25, tse fzkimbacive
præ voj 32, tse numaj dekum jel
au porentsit 36, tsene fzlodozefte
41, 44, nu novæ tse Numeluj teu
de lauda 44, num da mie tseme
hrænefte 44, tse la fzfiferfit...
fze luvem 45, tse trupul ej netare 45.

Összetételekben: tse maj tare
'söt inkább, immo vero, quin etiam'
11, 12, tse odate fi 'de egyszer-
smind, et simul etiam' 12, ajmintre
nu tse numaj 'non nisi, különben
nem, hanem csak' 36.

L. még: Ke nufz alnik, *cse* viedz
derept (ZsD. 34), *Cse*. Sed (An.
Ban. 23).

cea l. **acea**.

ceastă l. **această**.

celui (a) 'megcsalni, decipio,
fallo'.

nitsi fzel tselujafzke præ fratele
fzeu 39.

A Psaltirea Hurmuzachi szöve-
gében már megtaláljuk (CANDREA,
Psalt. II, 6, 54, 60, 105; l. ehhez
még TAGLIAVINI, Lex. Mars. 110).
Számos adatot közöl még a DACR.
is (I/2, 275—76). Az e helyeken
közölt adatokon kívül l. még: sã
čelueskũ (Paliã, ed ROQUES, 105),
numoj *csuluj* nitsi kend jeu en
tine (AGYAGFALVI, 88), Kari pre
om bun el *cselujeszk* (Zs.D. 17), al-
lensigul Ńe nune *cselujaŃke* (VISKI,
348), fi éy *cseluit* prietnikul (BUI-
TUL, Cat. 28), *şelui* 'a înşela' (Bãn-
sãg, AAF. III, 155), *Celuescu* 'Amã-
gescu' (Lex. Bud. 108; tévesen a
lat. *celo*-ból származtatja), *ş'elulesc*
'înşel' (AL-GEORGE, F. N.-Sza-
mos 35), *a şelui* 'a înşela' ('Ion
Creangã' IV, 27. Bukovina); Tu,
badeo, m'ai *celuit* (C. RĂDULESCU-
CODIN, Din Corbii-Muşcelului:
DVPR. XXXIX, 19), *celuesc* 'a în-
şela, a amagi' (BİRLEA, Maramureş
48, 77). L. még CIHAC II, 488.

ceremonie 'ceremónia, caere-
monia'.

De pre Ceremonile (= teremo-
niile) à | Liviténilor 7.

A régi irodalomban általában /-vel
kezdődő alakokat találunk (vö.
DACR. I/2, 300. s. v. *ceremonie*).
Ezeket a rumén akadémia szótára
— szemet hunyva a magyarországi
latinság magától értetődő hatása
felett — a lengyelből és az oroszról
származtatja. Hazai latinságunkból
valók pl. a következő adatok: spã-
lãria numai ce iaste cinũ sau *şerẽ-
monie* (ALEXICS, Magy. el. 44 csak
ezt az egyetlen adatot idézi a Scutul
Caticizmuşului-ból), *şeremoniile* şi
običajurile (STINGHE, Doc. I, 294.
Brassó), *şeremonie* 'cerimonia, ritus:
şeremonia' (Lex. Bud. 111),
şirimõniie' (VAIDA: Tribuna 1890.
385. Szilágysság).

certare 'fenyíték, disciplina'.

tsertare fzaou vrava à Befzerit-siej 30.

A másik kátéban: *certaré* besé-
reciei (BARITIU, Cat. calv. 43).

cest l. **acest**.

cheie 'kulcs, clavis'.

ku putere kleirol à empereciej
tserului 30, Tsefz kleile Empereciej
tserului 30.

chemătură 'elhívás, vocatio'.

Nevoicz kjemetura vofztre... à
enteri 32, præ luvare dobendiej fi
kijemeturiej den tser 43.

Megvan a Bánsági Névtelen szó-
tárában is (DAcR. I 2, 331. s. v. *che-
mătură*). A Cat. calv. megfelelő
helyein *chiemaré*, ill. *chemaré* áll
(BARITIU, Cat. calv. 44, 49). L.
még: Sin *kjemetures* a muncsi
merdfe (ZsD. 246).

chin 'kín, cruciatus'.

de kinurille fi de dfutrujale à
pekurijej 20.

Ez a rumén köznyelv szókincsé-
ben általánossá vált magyar elem
a legrégebbi szövegekben is már
gyakori. A DAcR. I 2, 360 adatai-
hoz járuljanak hozzá még a követ-
kező kálvinista rumén szövegekből
származó példák: eu pațu *kinul*
(Paliă, ed. ROQUES, 117), au petzit
kin (AGYAGFALVI, 31), *chinurile*
luî cele nenumărate (BARITIU, Cat.
calv. 39), *Kinurile* si durerile mor-
cziej (VISKI, 257). L. még: și de
chinure ținuți (CORESI, Tetrav. 5.)
— Az erdélyi bolgároknál *kin*
(MILETIC, Zbornik XIII. 256).

chip 1. 'kép, simulacrum',
2. (összetételekben).

1. Nu fatse cie kip tsoplit 33
nitsi en vrunkip 36.

2. Nitsi untrunkip 'semmiképen,
minimè' 11, nitsi entrunkip 11, 19,
Ent'fe kip 'miképpen, quomodo' 20'
en kip tare 'erősképpen, firmiter' 24,
en kip de adevér 'bizonyosképpen,
24, en kip de affare 'külsőképpen,
extrinsecus' 27, Entsekip 'mi módon,
quomodo' 35, en tsekip 'miképpen,
quo pacto' 35, Entsekip 'miképpen,
quomodo' 40, 45, entsekip 'ami-
képpen, quemadmodum' 43.

Egyike a legrégebbi magyar ere-
detű rumén közszavaknak (vö.
DAcR. I/2, 379—75). A *chip cioplit*
a XVII. sz.-beli szövegekben gyak-
ran megtalálható 'bálvány' jelen-
tésben: *kip tfoplitt* (AGYAGFALVI,
3), *chipű cioplitű* (BARITIU, Cat.
calv. 44), *chip cioplit* (Biblia, 1688.,
vö. DAcR. I/2, 371), Nucz facse
idoly si *kip csoplit* (ZsD. 8), továbbá:
Kari *kipur* roge (VISKI, 215). Ez a
magyar 'faragott kép' mintájára
alkotott tükörszó újabban is fel lett
jegyezve: *chip cioplit* (STAN, Mó-
cok, 30) — A legrégebbi szövegek
óta rendkívül gyakori alkateleme
határozós kifejezéseknek is. Vö.
DAcR. I/2, 372—75.

A magyar *báloány* szó átvéte-
lére l. pl.: En aceste *Belvanurj*
(VISKI, 294).

1. **chiuz** 'közös, communionem
habens', 2. **chiuză** 'közönséges,
catholica', 3. **chiuză** 'közösség,
communio'.

1. tocz vernitsi efz kjus fi part-
nits alu Chriftus 23.

2. Sapte kercz kjuzæ 8, Befze-
reka kjuzd (= kjuze, kjuzæ) Chrifti-
nafzke 13, kjuze Befzereke Szventæ
alu Chriftus 22.

3. vove enke kjuze fze fie ku
noi, fi kjuze à nofztre fze fie ku
Tatel, fi ku Fiul fzeu 23.

A szó egyéb előfordulásaira vö. TAMÁS, Miscellanea hungarorumenica: Melich-émlékkönyv, Budapest, 1942. 440. Ott mutattunk rá részletesebben arra is, hogy a *kjuzd* alak sajtóhibának köszönheti létét.

chiuzluitură 'közösség, communitio'.

peharul jare kjuzluitura à fzend-fele luj luj (sic!) ku noj 29.

A Cat. calv. megfelelő helyén: *înpreunare* (BARITIU, Cat. calv. 42).

cină 'vacsora, coena'.

Tsina Szvente 'szent vacsora, sacra coena' 27, Tsina Domnuluj 'úrvacsora, coena Domini' 28. En őrendala Tsinejejj 29.

A másik kátéban: *cina domnuluj* (BARITIU, Cat. Calv. 41, 42).

cinesi cinesi 'ki-ki, unusquisque'. tsines tsines 30, 38, 39.

Vö.: *csines csines* la morte (VISKI, 334), *Csines*. Singuli (An. Ban. 24).

conteni (a) 'tiltani, prohibere'.

Kuntinind vrefme ia atsaja envace 38, Tse kuntine Dumnedzeu 38, Tse kuntine à Dzetse porenke 39.

A régi irodalomban gyakran előforduló elavult jelentés (DacR. I/2, 745–46). Vö. még: *și conteni* lui Is. (CORESI, Tetrav. 54), *și au mâncat din poamele pomului oprit și contentit* (Sicrițul de aur, 146), *Cuntine* vrăjmășiia (BARITIU, Cat. calv. 46), *ce cuntine* dumnzēju, *Ce cuntine* în a 10 poruncă (ib. 47), *Kar' Dumnedzeu cuntine* maj den tej (ZsD. 5).

cort 'hajlék, domicilium'.

en kortul nofztru den tser 26.

A köznyelvben a szó jelentése 'sátor' (DacR. I/2, 809–10) Vö. még: Szupt *kortul* teu (AGYAG-FALVI, 18), Szfent *kortul* teu el

jubezk (ZsD. 54), En *kortul* Ennelczitej tale (VISKI, 32), *Kort*. Tentorium (An. Ban. 72).

crai 'király, rex'.

mare Præut fi Kraj 16, Atuntsva dzitfe Krajul 21.

A régi irodalomban a lengyel király és az erdélyi fejedelem szokásos elnevezése (DacR. I/2, 869). Vö. még: *kraiul* omenylor 'népeknek királyját' (SZTRIPSZKY-ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 122, 164, 165), En a *Krajului* kemare (ZsD. 253), *Domn si krajul* puternik al mjeu (VISKI, 101).

creangă 'ágazat, articulus'.

krendfile Creduluj 13, atsafzta krange 26.

A magyar *ágazat* jelentésének átvitele az 'ág' jelentésű *creangă* szóra. A Cat. calv. megfelelő helyein sem a *creangă*, sem pedig más szó nem szerepel. L. még: *Krange*. Ramus (An. Ban. 73).

creștinesc, -ească 'keresztény, christianus'.

à kredinciej Chriftnafzka 7, Percile Christineft 9, Befzereka kjuzd (-kjuze, kjuzæ) Chriftnafzke 13.

A másik kátéban: *credintia creștiniască* (BARITIU, Cat. calv. 34), o beserecă *crestiniască* (ib. 36).

crez 'krédó, symbolum Apostolicum'.

krendfile Creduluj à Apofitolilor, atsel Credeu Apofitolilor 13, atsefzt Credeu à Apofitolilor 14.

A Cat. calv.-ban *credintia apostolilor* (BARITIU, Cat. calv. 36). A *credeu* alakra 1. még: BUTUL, Cat. 5, 8, 12; Katekizmul ku AEntræbæry és Katekizmul csel mare, passim. (A két utóbbi a budapesti Egyetemi Könyvtárban. A. 240).

Vö. még: DAcR. I/2, 906. s. v. *crez*, továbbá ALEXI, RDWb. 107.

Elvetendő a DAcR. magyarázata, amely szerint a *credeu* nem egyéb, mint „*cred* + pronomele *eu*“. Nyilvánvalóan a magyarosan ejtett *krédó* átvételéről van szó, ennek szövégi -ó-ját tükrözi a rumén -*eu*.

croi (a) 'formálni, configurare'.

nuve kroirecz ketre atfaſzte lume 32.

Vö.: Si dupa csaja *crojefzk* viacza lor (ZsD. 286), kum ketre acsela viaczas | Sze *krojaßke* (VISKI, 315).

cronică 'krónika, chronicon'.

Doæ à Chronikæj 8.

cum 1. 'hogy, quod, ut', 2. 'hogyan, quomodo', 3. 'miképpen, sicut'.

1. kum 9 (bis), 12, 14, 15 (bis), 16 (bis), 17, 18 (bis), 19 (ter), 20 (quater), 21 (ter), 22 (quater), 23 (quinquies), 24 (bis), 25, 26 (bis), 27 (bis), 28, 29, 30, 31 (ter), 32 (bis), 34 (bis), 36 (ter), 37 (sexies), 38 (ter), 39 (bis), 40 (ter), 41 (quater), 42 (ter), 43, 45 (quater), 46, 48.

2. Kum ſze najbe 25.

3. kum jertem fi noj 41, 44, kum en tser affa aits pre prement 43.

cunoscătură 'ismeret, agnitio, notitia'.

Kunofzkõtura à Pekatuluj 10, vro ataré kunofzkoturæ 24.

Vö. még: *cunoscătură* (Tâlcuſ Evangheliilor, ap. VERESS, BRU I, 25), En *kunoßketura* lu Jefus Chriſtus Ißpezitorul (AGYAGFALVI, 24), Nuî numai *cunoscătură* (BARITIU, Cat. calv. 40).

curăciune 'tisztaság, castitas'.

ku kuretsune 'tisztán, castè', 38.

Vö. még: En *kureſfunyæ* (AGYAGFALVI, 36), Tse jeu'n *kurecsune*

(ZsD. 55), Si *kurecsune* menilor mele (VISKI, 39), *Kurecsune*. Puritas. Castitas. Munditia (An. Ban. 76), de 'în curătie' (BARITIU, Cat. calv. 47). — A *curat* származéka.

cure (a) 'futni, currere'.

Imperat. Affa kurecz kum ſze luvatz dobenda 40. *Inf.* à kure ketre cel 43.

A régi nyelvben és a mai nyelv-járásokban gyakori latin eredetű szó (ROSETTI, Limba română în secolul al XVI-lea, 139). Vö. még: ſi le *cură* sângele de unghi (DRĂGANU, Cod. Tod. 144, 204), taræ ßendfele *kure* (AGYAGFALVI, 56), asîe *curăſi* címü se luoti dobânda (BARITIU, Cat. calv. 47), prin vej ße *kure* (VISKI, 227), *Kur.* Fluo. Curro (An. Ban. 77).

curvi (a) 'paráználkodni, adulterium committere'.

Nu Kurvi 35.

curvie 'paráznaság, scortatio'.

ſzeve fericz præ voj de kurvie 38.

da (a) 'adni, dare'.

Praes. Ind. Í. daj 46, III. Jel de 15, ſze de 25, ene de novæ ennainte 'adja elönkben, praeceptis tradit' 35, Tsene de novæ en nainte 'Quid nobis injungit, mit ad nekünk elönkben' 37, IV. Harucz dem noj 47 (bis). *Imperat.* dene 41, 42, 43 (ter), ne de 42, de lauda 42. *Fut.* III. va da cie 34. *Perf. comp.* ſzau dat 16. *Part. praes.* dedéd 29. *Inf.* bune darurj à da 41, num da mie 44, potz da, vojefſt tote à da 45.

A Part. praes.-re vö még: ieu *dedend* luſ har (AGYAGFALVI, 120), Bune nedesde *dedend* inimej (ZsD. 292), Bune nedesde *dedend* inimiej (VISKI, 266).

dădătură.

dedetură de har 'hálaadás, gratia'
9, Dedetură de har 'háladatosság,
gratitudo' 31, 47.

Vö. még: ku *detetura* de har
(AGYAGFALVI, 118). A Cat. calv.
a megfelelő helyeken a *mutiámítá,*
mutiámiré szavakat használja (BA-
RITIU, Cat. calv. 34, 43. L. még:
dare de har (ZsD. 118), de: Cu
dedeture de har eczvoj kenta (ib.
153).

dară 'tehát, igitur'.

dare jafzte vro kale, Dare tse
entrembletor 12, ketse dare trebu-
jefte enke à fatse bine 31.

dăruí (a) 'ajándékozni, donare'.

emau deruitume 23, emifzau de-
ruit 24.

Vö. még: *dăruiaşte*-I (DRĂGANU,
Cod. Tod. 193), jeu *derujeþk*
(AGYAGFALVI, 87), pre mine
mau *dăruítü* (BARITIU, Cat. calv.
40), Pre tutindinile ecz *derujeþk*
(ZsD. 12), Den inima ta luj te *deru-
jeste* (VISKI, 115). Ku fzlodozie
si nemesie pre noj ne *deruj* (ib. 377),
Dumnyezeu *derujaszke* (FRANCK :
Dacor. III, 904). — Et. szl. *darovati*.

dăruitură 'adományozás, donatio'.

den deruitura biofze à ta 47.

de-a-fietele 'hiába, vanè'.

daffietele nul pomeni, daffietele
elva pomeni 34.

A Todoreszku-töredékben: *De
fiete* (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Sze-
gedi G. énekesk. 117, 150); æn *da
fetelyæ* (AGYAGFALVI, 4), *daffie-
tiele* (ib. 90), Numaj jefzte *dafitele*
(ZsD. 266), *dafiete* nuncsest tu (ib.
283), *dafetes* bat kapetele lor (VISKI,
6), kum *dafetite* num fie mie fzvente
morte ata (ib. 401). További ada-
tokra l. TAGLIAVINI, Lex. Mars.
149.

de-a-fire 'ugyan, quidem'.

Ku minteame dafire fzludfeszk
Ledfie j alu Dumnedzeu 40.

Vö. még: Ke fede *aa jire* fzfuz
jel (ZsD. 333), *Da jira* jej nemika
felofzire (ib. 180), Kefade *de fire*
þuþ jel (VISKI, 298).

decum 'ahogyan, amiképpen,
amint, sicut, quam, quemadmo-
dum'.

decum krendfile Creduluj...ene
envace 13, de kum ku adevver
penye 29, dekum jel au porentsit
36, dekum noj... fzimcim 44.

de pre l. despre

depreună l. dimpreună

derept l. drept

dereptate l. dreptate

de prima 'első, primus'.

parte de prima 10,14, fzemn
Szvent deprima 27, porenka de
prima 10, 33, 35, tserere de
prima 42.

Vö. még: omul *de prima* (AGYAG-
FALVI. 60), Fegeduj *de prima*
Fiul þeu þventh (ib. 47), nefzkucz
de prima (ZsD. 327; *elsöszülöttek*
szavunk mintájára alkotott tükör-
kifejezés), Vefzelia *de prima* (ib.
393), Acsefztaj gendul alor *de
prima* (VISKI, 113), tocz neþkuczí
de prima (ib. 182), Neþkuczilor
de prima (ib. 293), Fegedui *de
prima* (ib. 391). — A magyar-
országi latinságból.

A másik kátéban: *din iái* (BA-
RITIU, Cat. calv. 34), *cé anütái*
(ib. 35), *ceiü den i tai* (ib. 42),
anü iai (ib. 44, 48), *di întái* (ib. 45).

deschide (a se) 1. 'magát ki-
nyilvánítani, se declarare'. 2. 'meg-
nyílni, aperiri'.

1. kum akolo pre fzine fze defz-
kidze à fi kapul 21.

2. Empreczia tseruluj efze des-
kide 31.

Magyar mintára keletkezettükör-
jelentés (1). Vö. még: kum iešte
aeßkizu 'mint ez *nyilbân* vagon'
(SZTRÍPSZKY—ALEXICS, Szegedi
G. énekesk. 164, 165). — A 2. alatti
deşchide fordul elő a következő
esetekben is: *deşchiseră*-se (CO-
RESI, Tetrav. 4), sã *deşchiaü* rostul
miu (DRĂGANU, Ceamaiveche carte
rakoczynã: AIIN. I, 249.), Guram
nitfi *aeßkia* (ZsD. 86), Fapte aß-
kunße aretaße vor fi vor fij *de-
skiuße* (AGYAGFALVI, 89), *Deski-
devoj* gurame (VISKI, 178), *De-
shkid*. Aperio (An. Ban. 31.)

descumpăra (a) 'megváltani,
redimere'.

Christus enau defzkumperat 19.

Vö. még: czine den morte ku
Benczele Buentu noy *deßkomparus*
(SZTRÍPSZKY—ALEXICS, Szegedi
G. énekesk. 118, 152). Viatzas nime
nu *aeßkumpere* (ZsD. 108), *de-
scumpărat* 'megváltott' (az 1564.
évben megjelent Molitevnikben, ib.
96), Kend Domnul esva *deßkum-
nera* robi (VISKI, 122), továbbá:
TIKTIN, DRG. 1302; TAGLIAVINI,
Lex. Mars. 134: Eximo. *Descompar*.
Kiváltok (ib. 203. N. 597). A másik
kátéban: Chs *nïau descumpăratü*
(BARITIU, Cat. calv. 38).

descumpărăciune 'megváltás,
redemptio'.

de præ defzkumperetsune à no-
fztræ 14, mendrie fi defzkumpe-
retsune 16, pren defzkumperetsune
fekute en Jefus Christus 24.

A Cat. calv. megfelelő helyein a
rěscumpărătura (BARITIU, Cat. calv.
36), *rěscumpărare*, *rěscumpărare*,
(ib. 37, 40) szavakat találjuk. Vö.
még: Præ *aeßkumperetjune* noßtre
(AGYAGFALVI, 47), Nitfi pote
deßkumperetjune da (ZsD. 108),
preczul *deßkumperecsuniej* (VISKI,
385).

descumpărat 'megváltott, re-
demptus³⁷'.

Defzkumperacz fzemtem ku
fzindfele fzkump alu Christus 9.
L. *descumpăra*.

descumpărător 'Megváltó, Ser-
vator'.

defzkumperetoruluj mjeu, alu Je-
fus Christus 9.

Vö. még: dultfe *deßkumperetor*
(AGYAGFALVI, 25), *Deßkumpere-
törul* námuluy omenéßk (BUIITUL,
Cat. 11), Gribeste la noj *aeßkum-
păretor* (VISKI, 327). Ellenben:
alü *rěscumpărătorului* mieu (BARI-
TIU, Cat. calv. 34). Érdekes alakú
a hasonló jelentésű *ßkomparator*
(SZTRÍPSZKY—ALEXICS, Szegedi G.
énekesk. 120, 158).

deslega (a) 'feloldani, solve'.

tse vecz dezlega præ pement dez-
legate vor fi en tser enke 31.

A másik kátéban: ce veti *dezlega*
pre pământü fiva *aestegauü* si în
cerü (BARITIU, Cat. calv. 43). L.
még: razdrěšenie: *dezlegare* (M.
Lex. 224), *Dezleg*. Solvo. Interpre-
tor (An. Ban. 32).

despre '-ról, -ről; de'.

de pre 7 (ter), (8) ter, 22, 23; de
prae 10, 11, 14 (quinqües), 15, 21,
26, 27, 28, 31 (bis), 32, 46, 41.

Vö. ehhez: Ja *de præ* mine acseßt
povonj mare (VISKI, 308).

destoinic, -cã 1. 'illendő, debi-
tus³⁸, conveniens'. 2. 'büntetést ér-
demlő, obnoxius³⁹'.

1. ku tsinfzte defztojnike 37,
tsinfzte defztojnike 41, ku hrane
defztojnike 44, en vreme defztoj-
nike 46.

2. defztojnits fzemtem 12.

Vö. még: *faceți amu plod destoinic* (CORESI, Tetrav. 3), o [a]mar preutul cela ce nu e *destoinic* (DRĂGANU, Cod. Tod. 156, 219), vreme *deftojnikæ* kend are boßj (AGYAGFALVI, 49) kej *deftojnik* kum noy ßel t'inßtim (ib. 35—6), dostoin: aksios: *destoinik* (M. Lex. 134), *Destojnik*. Dignus (An. Ban. 31), Aduce rod *deftojnik* (VISKI, 5), præ bæataje *deftojnics* (ib. 264). A Cat. calv. nem használja ezt a szót. — Eredetére nézve vö. óegyh. szl. *dostojnz* 'illendő, méltó', bolg. *dostojenz*, szerb *dostojan*.

destoinici (a se) 'tulajdonittatni és ajándékoztatni, imputari et donari'.

emifze defztojnitsefte 24.

Vö. még: Acsefzt lukru fze *de/ztojnicsi* (ZsD. 258). VISKI 'több-rebecsülni, felértékelní' jelentésben az *a destoinici sus* ígét használja magyaros észjárással: Kare omeni ßuß *deftojnicseßk* (268). A megfelelő sor a ZsD. szövegében a következőképpen hangzik: Kare omeni tare jej csinftzefzk (294).

destoinicie 'érdem, meritum'.

defztojnitsia à me 23, defztojnitsia alu Chriftus 24, nitsi ô defztojnitsie, nuni fze de den defztojnitsiæ 25.

Vö. még: ce vâm da noi cu *destoinicie* (DRĂGANU, Cod. Tod. 192), sânk; deregâtorie, *destoinicte* (M. Lex. 230), Pre csinftzte fi *defztojnicsie* (ZsD. 274), *Defztojnicsia* 'n Izrael (VISKI, 155), *Destojnicsie*. Dignitas (An. Ban. 31).

dihanie 'nép, populus'.

begetura de fzame à Dihaniej 8, dihania fza 16.

Ez a szó is azok közé tartozik, amelyekkel az idők folyamán a rumén nyelv a 'nép' fogalmát próbálta kifejezni (*limbă, neam, norod, nemzat*, stb.). Vö. még: præ batrenyi *Dihaniej* (AGYAGFALVI, 51), præ *dihania* ta (ZsD. 29), *dihania* Sztrendengufze (ib. 20), *Dihania* Sztrendengufze (VISKI, 17), pe tin[e] toat[ã] *dinanie*. . te laud[ã] (Gh. Ştefan: AIN. III, 211, 240), *dihanie* 'szörnyeteg, csodaszörny' (GHETIE, DRM. 121), *dihanie* 'Ungetüm' (ALEXI, DRG. 136), stb.

Eredetére nézve l.: PUŞCARIU: Dacor. III, 833, ahol a bolg. *dihánija* és szerb-horvát *dihànja* alakokat is idézi SKOK nyomán. Vö. még: BARITIU, Cat. calv. 123.

dimpreună 'együtt, cum, una'.

jeu ku alci depreuna 37.

Vö. még: cu sufletulü *depreună* fi-vor (Cod. Tod. ed. DRĂGANU, 224), adunark-se *depreunk* (CORESI, Tetrav. 37). *De præ una*. . . laudatz præ Domnul (AGYAGFALVI, 13), *depreună* (M. Lex. 317), eu cu alti *depreună* (BARITIU, Cat. calv. 46), cu tine *depreuna* (ZsD. 1.), Ku siragul lor *depr'una* (VISKI, 301).

Et. DRĂGANU, i. h. 147.

din '-ból, -ből, ex'.

den 7 (bis), den tote putere, den totæ nevoja me 8, 10 (quinquies), 11 (quater), stb. Következétesen *den* alakban fordul elő.

dinăuntru 'belül, intra'.

den lontru porciej tale 34.

Vö. ehhez: *en luntru* la Kaiphas (AGYAGFALVI, 54), *Enluntru*. Intus (An. Ban. 41).

dintre 'ból, -ből, közül, ex'.

dentro parte 12, dentre tot namul omenefzk 22, dentre voj 38, dentre atsefzte 45.

dobândă 'jutalom, præmium'.

kum fze luvatz dobenda 40, præ luvare dobendiej 43.

Vö. még: ku *dobonda* frumoşæ (AGYAGFALVI, 68).

dodei (a) 'megbántani, offendere'.

præ Dumnedzeu elare fi dodeit 30.

A régi irodalmi nyelv gyakran használt szava. Vö. ROSETTI, Limba română din secolul al XVI-lea, 141., továbbá: tare tam *dodeit* (AGYAGFALVI, 94), stužaju: supăr. *do-deésk* (M. Lex. 243), Ku gura ta *dodejeft* pre omeny buny (ZsD. 111), Pre unfi mjej nu *dodeirecz* (ib. 251), Si tam jeu *dodeit* (VISKI, 96), *Dodeiesk*. Molesto (An. Ban. 33).

Valamivel ritkábban találjuk a *dodeială* 'suparare' főnevet: pl.: Cândü ai *dodeiată*. (Cea mai veche carte rakoczyană: AIN. I, 230, 259), Szenajbe *dodejale* (ZsD. 64), *Dodeiale*. Molestatio. Molestia (An. Ban. 33).

Et. szl. *dodějati*.

domni (a se) 'uralkodni, dominari, dominium habere'.

Domnefte en miflokul allenifilor tej 16, fi tute Domneft præ fzepe totz 46.

Vö. még: Sze *fze domnafzke* (ZsD. 22), Pre tocz omeni *te domneft* (ZsD. 197; magyaros szerkesztés).

domoli (a) 'megengesztelni, reconciliare'.

domolind fie tsafzta lume 23.

A másik kátéban: *inpăcänduşi* sie lumé (BARITIU, Cat. calv. 40).

dosadă 'nyavalyáság, miseria'.

NEVOJA SZAV DOSZADA, nevoja fi dofzada ta 10.

A régi irodalmi nyelv eleme. Vö. TIKTIN, DRG. 566, továbbá: din školele *dosăzilor* (Sicriul de aur, 122), ku *doşade* (AGYAGFALVI, 13), dosáda: *dosáda* (M. Lex. 134). Si *dofedzile* mele (ZsD. 52), fim aduk *dofzade* multe (VISKI, 96), *Dosade* Tribulatio (An. Ban. 34), Lex. Bud. 195: *Dosadă* 'cruş, anxietas, afflictio, tribulatio: gyötrellem, baj, vesződés, nyomorúság: die Qual, Angst, Plage, cas Ungemach'. *Dosadă* 'ocară' (Prisaca—Severin. COSTIN, Graiul bănăţean, II, 86).

dosădi (a) 'megnyomorítani, oprimerere'.

Nime fzenu fzupepe, fzaudofzadafzke præ fratele fzeu 39.

XVI. sz.-i adatokra nézve I. ROSETTI, Limba română în secolul al XVI-lea, 141. Vö. még: TIKTIN, DRG. 566., továbbá: luna nu teua *doşedi* (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 122, 162), batçocoriiai şi *dosădiiai* (Cod. Tod. ed. DRĂGANU, 157, 214), dosaždaju: *dosădeşk* (M. Lex. 134), *dofzedeşte* fziromanul (ZsD. 26), *Dosedesk*. Tribulo. Affligo (An. Ban. 34), Affa fzeme *dofzedeşk* (VISKI, 14), Şi din dura-l *dosădia* (Krassó-völgye. COSTIN, Graiul bănăţean I, 100). — Et. szl. *dosaditi*.

drac 'ördög, diabolus'.

à Drakuluj 9, præ Drakul 19.

dregător 'bíró, iudex'.

en nainte dregetoruluj de affare 'külső polgári társaságbéli bíró előtt, coram iudice politico' 18.

L. ehhez a hasonló kezdőszótagú *dregătorie* szót: cei mai mari cu *deregătorie* (BARITIU, Cat. calv. 46), továbbá: bineluj lumiej *deregătorilor* (VISKI, 349). CORESInél „intéző, íngrijitor” jelentésben: *deregătorul* său (Tetrav. 32).

drept, dreptă 1. 'igaz, verus'
2. 'igaz, verè'.

1. Dumnedzeu drept 12, 24, Un, Drept, Devetsie Dumnedzeu 21, un Dumnedzeu drept 36; de à derapta Tateluj 13, de à derapta alu Dumnedzeu 16, 21, da derapta Tateluj 20, de à derapta à fza 21, kari de mænæ derapta vor fi 21, kredincza derapte 22, 32, 41.

2. nerav drept omenefzk 17.

Összetételekben: Kuket dereptenfze 'mivel azért, quoniam igitur 12, Dereptenfze 'annakokáért, igitur' 24, ku dereptul 'igazán, rectè' 36.

A hangkivetés nélküli alakok a régi irodalomban és a nyelvjárá-sokban rendkívül gyakoriak. Vö. pl. *dereptü* prunk 'a kised felé' (1564. Tälcul Evangheliilor, I. VERESS, Erdély- és magyarorsz. régi oláh könyvek, 12), cine priimëste *dereptul* în nume de *derepte* (CORESI, Tetrav. 16), dé *dirépta* mé (DRĂGANU, Cod. Tod. 199), Măna *diréptă* (Cea mai veche carte rakoczyană: AIIN. I, 261), domnezeu *derept* (SZTRIPSZKY — ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 121, 160) de à *derapta* Tateluj (AGYAGFALVI, 1), désnyj: če *deréptü* (M. Lex. 132; 317), Szuffletul *derept* nojefte 'n mine (ZsD. 213), *dereptü* ce (DRĂGANU, Cod. Tod. 103), ku *dereptul* va dsudeka (VISKI, 23), *entre derepczi* (ib. 5), stb.

dreptate 'igazság, iustitia, veritas'.

plin ku dreptate 'tökéletes igaz, perfectè iustus' 12. partnits en dreptate 20, ku dreptate alu Chriftus 23, dreptate fi fzvincinia 24, nu pote fi... dreptate 25, Totele dreptecile à nofztre 25, dreptate fzeo ulujefzk, greitz dreptate 39.

Vö. még: päntru *dereptate* (CORESI, Tetrav. 5), crede en Chriftus ku *dereptate* (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 120, 158), deşkideţi mie uşia *dereptăfeei* (DRĂGANU, Cod. Tod. 198), Minté întrégă, *diréptaté* (Cea mai veche carte rakoczyană: AIIN. I. 251), ver-nitfiæ fi *deraenta æ* (AGYAGFALVI, 15), nepravdúju: fak fârâ *dereptâte* (M. Lex. 185), Domnul *dereptecziej* mele (ZsD. 15), Dupe *dereptate* à ta (VISKI, 305).

Dumnezeu 'Isten, Deus'.

Dumnezeu 10, 14, Dumnetzeu 24, egyébként mindig Dumnedzeu.

[**dumnezeire**] 'istenség, divinitas'.

den fzvatu! Dumnedzeoiej fzae 15.

Ez a nehézkes képzésű szó a *Dumnezeu -ie*-képzős származéka.

Vö. még: Assa si *Dumnedzoija* a ta (VISKI, 270), *Dumnedzeoia* (AGYAGFALVI, 84), Kæ tare am noj grefsit *Dumnedzeoiej* tale (ib. 94), Afsa fi *Dumnedzeia* a ta (ZsD. 297), *Dumnezeia* Ennelciej tale (ib. 142).

A *dumnezeire* alakra l.: Szfente *Dumnedzeira* luj De noj fze fze ennelcze | Si *Dumnedzeira* Szfente a Fiuluj (ZsD. 404).

duplecătură 'megkettőztetés, deuteronomium'.

duplekatura à Ledfiej 8.

Vö. adaosëtura legieï (BARITIU, Cat. calv. 33).

dzece l. zece

dzi l. zi

dzice l. zice

evanghelie 'evangélium, Evangelium'.

Pentru Evangeliomur 8, povefz-tuitura Evangeliomuluj 26, Povefz-tuitura à Evangeliomuluj 30.

Vö. még: Bvent *Evangeliomul* (VISKI, 381).

făcătură de destul 'elégítél, satisfactio'.

emifze defztojnitsefte, mje feke-tura de defztul 24. — A magy. *elégítél* szószerinti fordítása.

face destul (a) 'eleget tenni, satisfacere'.

fzæ fatsem defztul 12, defztul nare fi putut fatse 19.

A magy. *eleget tenni* tükörki-fejezése, amely erdélyi rumén íróknál is előfordul: voidn *a face destul* unei promisiuni (S. ALBINI, ap. BREAZU, Povestitori ardeleni și bănațeni până la Unire. Cluj, 1937. 88).

Vö. még: sě *facemū destulū* (BARITIU, Cat. calv. 35), nau vrutū puté *face destulū* (ib. 38), En kare rebdas fi *fekus deβtul* (VISKI, 327).

făgădas 'igéret, promissio'.

Vove evi fzau fekut fegedas 28, ku atare adaufz fegedas 29, Vore kete fegedafroi (= fegedafuri) 46.

A rumén akadémia szótára csak a XVIII. sz.-tól kezdve közöl néhány adatot, holott ennek a magyar elemnek már a legrégibb szövegek óta érdekes története van. Vö.: mie *făgădas* făgăduiși 'ennekem fogadast fogadal' (Paliia, ed. ROQUES, 124), tote *fegedafurile* (AGYAG-FALVI, 9), *fegedaful* Bventu (ib. 75), tuzandu-și capul că avea *făgădas* (a gyulafehérvári Újtestamentumban, I. TULBURE, Az első román bibliafordítások. Nagyvárad,

1917. 22), după *făgădasulū* tēu dă ne putere si vove (a Rugaciunē de duminică naintē propovedanii szövegében, BARITIU, Cat. calv. 74), ești neskimbătoriu în *făgădașurile* tale (Sicriū de aur, 9), *Kes fegedaful* pomeni Cse lu Abrām fege-dui (ZsD. 254), *Fegeadasurilem* cziecz voj da (VISKI, 51), *făgădașu* 'promisie' (1697. IORGA, Documente românești din arhivele Bistriței II. 73), sau fi tinut de *făgădas* (ABC sau Bucavnă, Ofen, 1797. 58), dându-le și nisce *făgădasuri* bune (Ujsinka—Șinca Nouă, Fogaras m. vö. PUȘCARIU, Documente pentru limbă și istorie, Sibiiu, 1897. 393. Az adat 1859-ből való), *făgădas* 'Verheissung' (MOLNAR, Wb. 152). Újabb adatok 'igéret, fogadás' jelentéssel: *făgădas* 'fagaduiala' (COSTIN, Graiul bănațean, 104), Am venit să-mi dai *făgădașul* (STAN, Mócok, 33), *făgădașu* țe tsi l-o făgădit (Kerpenyéd—Carpinet. Bihar m., vö. Bull. Ling. IV, 166), *făgădas* MOLDOVÂN, Alsófehér, 812; HETCO, Berettyó, 46; CABA, Szilágy, 96; AL-GEORGE, Felső-Nagyszamos, 33; BARBUL, Avas, 46. L. még: CIHAC II, 497; ALEXICS, Magy. el. 53, stb.

făgădui (a) 'igérni, promittere'.

Dumnedzeu fegedujefte plata 25, au fegeduit 28, 29.

A köznyelvben 'igérni' jelentéssel vált általánossá (vö. DacR. II, 29—30., ahol azonban csak multszázadi adatok találhatók erre a jelentésre). Régiségét bizonyítják: lēu fostū *făgăduiū* pre Mesie (Paliia, ed. ROQUES, 10), *Făgăduiay*: noue (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 122, 164, 165). Unde au *făgăduiū* Chs (BARITIU, Cat. calv. 42, 123), Si vore cse am fege-duit (ZsD. 132). Vö. még: TAG-

LIAVINI, Lex. Mars. 93—4. — Az erdélyi bolgároknál *fagaduvam* (MILETIC, Zbornik XIII, 256).

fägäduit 'megígért, promissus'³⁷.
tsel fegeduit Duhul Szvent 22.

färästa 'szüntelenül, jugiter, continenter'.

Sze dzitsem ferefzta nofztræ 36, trupul nofztru ferefzta nofztræ lupte ku noj 44.

Vö. még: la tine *fereßta noßte* bæ prævegie (AGYAGFALVI, 19), Sztrig *fereszta* noszte (ZsD. 14), Leudatoj *fereszta noszte* (ib. 75), Si har dau *ferezta nofztæ* | Cie Domn Dumnedzeu (ib. 95), Oh Domne latine | Sztrig *fere sztanofzte* (VISKI, 9), Leudatoj *fere sztanofzte* (ib. 79), Si te voj leuda *fere ßtanofzte* (ib. 219), Fæczy aluj *jære ßtanofzte* (ib. 248). — A Cat. calv. megfelelő helyein a *pururé* és *neincetatu* szavakat találjuk (BARITIU, Cat. calv. 46, 49).

fät 'fiu, filius'.

feci à meniæj 11, fiva nafte un fet 12, nu szemtecz szluds tse afecz, fi dake szemtecz fecz urikafi 15, fecilor voftri 28, 41, prentru pekatele perincilor en fecz 33, nitsi fetul teu 34, feci alu Dumnedzeu 41.

A régi irodalmi nyelv állandó szóképzletének eleme. Vö. DACR. II, 94, továbbá: alleßeße fecy zey (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 120, 158), uoj tferta vinâ pæinczilor, æn *feczj* (AGYAGFALVI, 3), nitfe *fetul* teu, nitfæ fata ta (ib. 4—5), Craelefzul derepteczijej | *Fetuluj* Krajului (ZsD. 159), pre *feczi* à omenilor (VISKI, 31). — Et. lat. *foetus*.

feiedelm 'fejedelem, princeps'.

fze fij præfzpe totz Fejedelmi 45.

Vö. még: Punej vej en czara *Fejedelmi* (ZsD. 102), Cerile fi *Fejedelmi* (ib. 149), Si præ tarj *Fæjedelmi* (VISKI, 295), En *Fejedelmi* trupæst (ib. 311), L. VISKIre még MOLDOVAN: Ungaria I, 99.

A DACR. a szót nem ismeri. — Et. m. *fejedelem*.

feri (a) 'oltalmazni, defendere'.

altora vefzte bunæ fzeo ferefzk 39.

A másik kátéban: se *ferescü* pe priätinulü meu de nume reu (BARITIU, Cat. calv. 47).

fericäciune 1. 'boldogság, beatitudo', 2. 'dicsőség, gloria'.

1. feriketsune depline 26.

2. en feriketsune devetfia 21, emperecia feriketsuniej 42, feriketsune fzau lauda tote szemt dela fatsa ta 45—6.

A régi egyházi nyelv eleme (DACR. II, 102). Vö. még: *Ferikaczune* fie tateluy (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 118, 154), en *feriketfunæ* (AGYAGFALVI, 29), Pren *feriketfunæ* (ib. 62), 'n *ferikecsune* | Rodis pre jel (ZsD. 22, ateta *ferikecsune* (VISKI, 21). A Cat. calv. megfelelő helyein csak egy ízben találkozunk a szóval; *fericäciuné* de vecie (BARITIU, Cat. calv. 41), míg két ízben a *stavä* helyettesíti (ib. 39, 48).

fericat 1. 'boldog, beatus', 2 'dicsőséges, gloriosus'.

1. ferikate fze fije viacza ta 9.

2. ketre trupul fericat 25, 26.

A voroneci kódex óta ismert eleme a régi egyházi nyelvnek (DACR. II, 102). Az ottan közölt

adatokhoz vö. még : *fericaŃi* mēserii cu suŃletul (CORESI, Tetrav. 5), *fericat* panen ueczie (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 119, 156), *fericat* penen vetŃiæ (AGYAGFALVI, 9), En viatza tŃa *fericate* (AGYAGFALVI, 32), *Fericat* nemzatuŃj (ZsD. 68., O fzas Ńi si jeu afa *fericat* (ZsD. 286), Dzeu keŃ *ferikat* omul (VISKI, 5).

fi (a) 'lenni, esse'.

Præs. Ind. I. Ńzemt 9, 10, 11, 22, 23, 37, II. jeŃt 17, 40, 41, III. jeŃzte 10—16, 21—22, 25—29, 33—35, 38, 40, 46, je 10, 13, 16, 19, 40, ataj (a ta-i) 45, karej 42—44, keŃ (cä-i) 24, 39, 41, 45, Ketsej (cäce-i) 21, nuŃ 32, tsej (ce-i) 28, tseji 46, tsinej (cine-i) 39, ej 9, 12, 24, 29, 30, 32, 42, 45, IV. Ńzemtem 9, 12, 25. V. Ńzemtec 15, ŃzemtecŃ 18, Ńzemtetz 41, VI. Ńzemt 9, 11, 14, 27, 30, 32, 33, 34, 35, 43, 45, karilefz 42, karifz 24, 37, miŃz 42, 43, totefz 46, tsefz (ce-s) 42, vouefz (vouä-s) 25, efz (is) 7, 8, 23, 25. *Imperat.* III. fiŃe 40, 43. *Præs. Conj.* II. Ńze Ńij 45, Ńze Ńie 9, 12, 16, 24, 26, 31, 42, 46, Ńze Ńi 37, IV. Ńze Ńim 23, 31, 37, 43, VI. Ńze Ńie 14, 23, 26, 37. *Imperf.* III. jera 12, 19, 23. *Fut.* I. Ńi voj 22, III. va Ńi 13, 34, VI. vor Ńi 21, 31, 32, Ńi vor 31. *Perf. simp.* III. Ńu 19. *Part. præ.* Ńind 18. *Inf.* ä Ńi 31, nu pote Ńi 25, Ńzæ pott Ńi 37.

formă 'alak, forma'.

ku aŃzemene formæ Ńze Ńie 26.

L. még : en *forme* de prorocsie (VISKI, 338).—Magyar-latin eredetű szó, mint az *a formălui* ige, amelyre nézve l. pl. : care am *formăluit* lumine (SicriŃu de aur, 73), Mie pilde au *formeluit* (ZsD. 235 és VISKI : Ungaria I. 99).

fränge (a) 'eltörni, megtörni, frangere'.

lue penya . . . eu fremŃze Ńi dzifze 29.

A Cat. calv. megfelelő helyén : luo pane . . . *främsē* si zisē (BARITIU, Cat. calv. 42). L. még : *fremŃe* tsele tŃe Ńemtu præ pæment (AGYAGFALVI, 123).

frântă 'eltördelt, fracta'.

den atsa penye fremte 29.

frântură 'megtörtetés, fractio'.

en fremtura penyijeŃ 37.

Vö. ehhez : în *frântulū* paniei (BARITIU, Cat. calv. 46).

fundamentom 'alap, fundamentum'.

de puŃzul fundamentomuluj aŃŃeftij lumj 21.

Vö. ehhez : dinū începutulū lumiei (BARITIU, Cat. calv. 39). Ezzel szemben : *Fundementul* pementuluj (ZsD. 196).

furtuŃag 'lopás, furtum'.

Szupt numele furtuŃaguluj ku-prinde 38.

Vö. ehhez : Suptū numele *furtuŃagulū* cuntine (BARITIU, Cat. calv. 47). Nincs kizárva, hogy F. tévedésből ír *cuntine* helyett *cu-prinde-t*.

L. még : minčunile, *furtuŃagurile* (DRĂGANU, Cod. Tod 225), *furtuŃagure* (CORESI, Tetrav. 65), tatba, i tatbina. *furtuŃágь* (M. Lex. 255), dela inimă ies *furtuŃaguri* (TULBURE, Az első román bibliafordítások, 22), *FurtuŃag*. Furtum (An. Ban. 47), *furtuŃág* 'Diebstahl' (Marginea. CCosm. II/III, 407), továbbá DACr. II, 200. s. v. *furtuŃag*.

gând 'gondolat, cogitatio'.

tot gendul teu 10, de maj mikæ
poftæ au gend enke 39.

Közrumén szó, mely közvetlenül a magyarból ment át a ruménbe (vö. NyK. XLVIII—1933, 300), PUȘCARIU állandóan ismételve a szláv közvetítés lehetőségének elméletét (Limba română. București, 1940, 299), azonban ezúttal is tévúton jár. — Az erdélyi bolgároknál *gand* (MILETIĆ, Zbornik XIII, 256).

gândi (a) 'gondolni, cogitare'.

fze nu gendim 41. — Régi köznyelvi szó.

giutruială 'gyötrelem, cruciatus'.

fi ku dfutrujale nefzpuŕze 20.

A *giutru*, *aitru* (< m. *gyötörni*) ige származéka. Ez az ige Erdélyben, Moldvában és Bukovinában élő tájszó. Vö. DRĂGANU, *Ghitru*, *aitrului*: Dacor. III, 718., továbbá: *gitrului* 'a apuca' (Szamosvölgye. PAȘCA, Glosar, 30), *ju-truesc* (MOLDOVÁN, Alsófehér, 814), *jitru*, 'a chinui tare' (Retteg-Reteag, Szolnok-Doboka m.; A. VICIU: Ungaria VII, 10), *gitru* 'doborât de boală, de vre-un rău' (Baia, Folticeni. Vö. Șezăt. XX. 108). Régebbi adatok: ke me *dsutrujezk* (ZsD. 52), Domne szeme *dsutrujezk* (VISKI: Ungaria I. 99, ahol a *giutruială* főnévre is van adat). ALEXICS, DACR. nem ismerik a szót.

goni (a) 'űzni, persequor'.

Csak ebben a kifejezésben: voj
guni beffzeu de allan 33.

har 'hála, gratia'.

en har 'ingyen, gratis' 24, deded
har 29, Harucz dem noj cie 47.
L. még *dădătură de har* alatt is.

Vö. még: DACR. II, 357, továbbá:
Ke nau en *har* flobozitu (SZTRIP-
SZKY-ALEXICS, Szegedi G. éne-
kesk. 120, 158), dend mare *har*
(AGYAGFALVI, 44), *Har* mare
denducz dzie (ZsD. 54), Mare *har*
dau (VISKI, 298).

harnic 'hálaadó, hálás, gratus'.

fzene aratem ketre Dumnedzeu,
ăfi harnits 31.

Vö. még: hárncisj fi deștojnicsj
(VISKI, 406).

hasnă 'haszon, utilitas'.

Szluds fere de hafznă fzemtem 25.

A DACR. régi adatai igen gyérek
(II, 375—76), vö. még: *haslfjnă*
(Psalt. Hurmuzaki: CANDREA, Psalt.
266), *hasna* celor dzèce kuvinte
(Intrebarea creștinească, ap. HAS-
DEU, Cuv. b. II, 101), folosuri și
hasne (Paliia, ed. ROQUES, 9),
hasna, folosul (Sicriiu de aur, 8,
l. még 24, 27), ku mare *hoșnă*
(AGYAGFALVI, 15), Ku ploje de
hașne el geteft (ZsD. 140), De
pre *hasnă* (vö. Depre botezū:
BARIU, Cat. calv. 52, 124),
hoșne mare năe au dat (VISKI,
384), *Hasne*. Utilitas (An. Ban. 57);
újabb adatok: *hasnă* 'folos' (Mun-
ții Sucevii. Șezăt. II, 24), Ce *hasnă*
de boi și vacă (Szekásveresegy-
háza—Roșia. A. LUPIANU, De pe
Secaș, 23), *haznă* 'folos, ajutor'
(BÎRLEA, Maramureș, I, 27), *hasnă*
'folos' (AL—GEORGE, F. N. —
Szamos, 34), Ce *hasnă* mândră de
tine (Algyógy—Geoagiul de jos.
BOLOGA, Poezii, 223).

A Cat. calv. megfelelő helyén:
slugi *netrebnice* sântemü (BARI-
U, Cat. calv. 41). További erdélyi
adatokra 1. még TAGLIAVINI, Lex.
Mars 108. Az erdélyi bolgároknál
hasna (MILETIĆ, Zbornik XIII, 256).

hiclenie 'álnokság, defectio'.

prentu hiklenyille nofztræ 20.

A magyar eredetű *hiclean*, *hiclean* (ma *viclean*) szó származéka, amely már a legrégebb szövegekben előfordul: *hilenie*, *hiliēnie* (CANDREA, Psalt. II, 60, 148, 424; vö. még ALEXICS, Magy. el. 63—4), *hiclenie* (Pališa, 236. Ishod) navětovánie: *hicléně* (M. Lex. 177), vāzând aceasta hiclenie a lumii (Sicriiŭ de aur, 113), pentru *hicleniile* noastre (BARITIU, Cat. calv. 39), Si ej fczpune *hiklenie* limba (ZsD. 26), Kari fak *hiklenie* (VISKI, 208), *Viklenie* 'astutia, versutia, vafri-ties, calliditas: ravaszság, hamiság, álnokság; der Betrug, die Verschlagenheit, Schlauheit, List' (Lex. Bud. 754), *Viclenie* 'ravaszság, fortély, csel' (GHETIE, DRM. 490).

hræni (a) 'táplálni, alere'.

fzeme hrænefzck 20, Herenefte me ku menkare 39, tseme hrænefte præ mine 44, fine hrænis, hræneftene fzuftletele enke à nofztræ 48.

iarăsite 'ismét, iterum'.

fi jarefite enviadze... fi jarefite fzkote 20.

Vö. még: *Jare fitel* meniare (ZsD. 259), *Jaresite* me űkoűes (VISKI, 163), *Jareshité*. Iterum (An. Ban. 61). Utóbbi adatot idézi DACR. II, 132. A másik kátében: *iará* (BARITIU, Cat. calv. 39).

idolească 'bálvány-, idolo-'.

fzeme depertedz jeu de tote rugare idolafzke 36.

Vö.: sē mé depărtezu de toata slujba *idolésca* (BARITIU, Cat. calv. 46). — Az *idol* főnév egyébként szintén használatos a XVI.—XVII. sz.-ban: rugator de *idoli* (SZTRIP-

SZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 120, 158), Kare fze uzbejezck en *idolv* (ZsD. 167), Să nu-ű fač' űie *idolv* (DRĂGANU, Cea mai veche carte rakocziană: AIIN. I, 251), kumirű: *idolv* (M. Lex. 161), Keű *Idolv* numaj en fire lor (VISKI, 213).

iertăciune 'bocsánat, remissio'.

Jertetsune pecatelor 13, de pre jertetsune pekatelor 23, jertetsune de pekat 24, pre jertetsune pekatelor 27, (vö. jertare pecatelor 27).

Vesd össze még: nouă *iertaczune* (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 120, 158), *iertăciuné* păcatelor (DRĂGANU, Cod. Tod. 194), *iertăciuné* păcatelor (CORESI, Tetrav. 53), *jertetfunya* păcatelor (AGYAGFALVI, 2), pomilovánie: miluire. *iertăciune* (M. Lex. 201), Numaj ket *jertecsune* dobendij (ZsD. 66), *iertăciuné* păcatelorű (BARITIU, Cat. calv. 40, 42), *jertecsune* dobendi (VISKI, 71), továbbá DACR. II, 456.

ieűit 'kijövetel, exodus',

jeffitul den AÉgiptus 7.

Vö. még: En *jeffitul* lor vefzelit (ZsD. 253), *ieűiturile* tale (ib. 310., és VISKI, 281), ellenben: de spre *esiré* de în egyptetű (BARITIU, Cat. calv. 33).

imbla (a) l. umbla (a)

Inaltul 'Magasságbéli, Altissimus'.

fi vertute à ennaltuluj umbriva præ tine 17.

Vö.: si putéré *celűia du susű* te va unbrű (BARITIU, Cat. calv. 38).

înălűa (a) 'magasztaltatni, magnificari'.

Ennelcedzeűe Domnul 36.

Vö. még: Bel *ennaltzem* (SZTRIP-SZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk, 120, 158), *tn'nal'te-să* (DRĂGANU, Cod. Tod. 134, 197), Be *enneltzem* (AGYAGFALVI, 15), Numele lui voj *ennelcza* (ZsD. 21), Si fzufz *ennalczas* (VISKI, 21), továbbá DACR. II, 550—51.

L. ehhez: *marīascasē* domnulū (BARITIU, Cat. calv. 46).

inālția 'felség, maiestas'.

Nelcia sau Meria 41, Enelcia lui 42, viatza devetsiæ fi nelcia 45, Ennelciej Szvente à tale 47.

Vö. még: numele à *Ennelctiaej* tale (AGYAGFALVI, 9). Kare plekut va fi *nelctiej* tale (ZsD. 114), Numeluj *ennelctiej* tale (VISKI, 22). L. ehhez a *mārīrē*, *marīrē* szavakat (BARITIU, Cat. calv. 48).

incālzi (a) 'melengetni, fovere'.

emau enkældzitume en zgevuł fzeu 11.

incăși 'igenis, omnino'.

enkes 28.

Vö. még: *Enkes* nufze hodinefte (ZsD. 6).

incuia (a se) 'bezáratni, claudiri'.

nepokaiczilor jare efze enkunye 31.

L. ehhez a megfelelő részt: o închide innaintē celora ce nu se poacăscū (BARITIU, Cat. calv. 43). A bānsági hangállapotot tükrözik a következő adatok is: *enkunye* te en Bekrinyul (AGYAGFALVI, 46). En pement jej fze fze *enkunv*: (ZsD. 336), *Enkunv*. Obsero. Claudio (An. Ban. 41).

indrāgi (a) 'szeretni, diligere'.

Praes. Ind. VI. kari en dredfefzł pre Dumnedzeu 9, kari endredfefzł

præ mine 33. *Imperat.* II. Endrefe te præ Domnul 10.

Vö.: fi *endredfi* (AGYAGFALVI, 10), Maj *endredfest* fztrembetate (ZsD. 115), Csine el *endregest* (VISKI, 10), továbbá DACR. II, 638. — A szl. eredetű *drag* származéka.

indrepta (a se) 'megigazulni, iustificari'.

Csel. *Praes. Conj.* III. fzeme enderepte 45.

Vissz. *Praes. Ind.* III. fze enderapta 24. *Fut.* II. ete vej enderepta 23.

Szenv. *Praes. Ind.* VI. Afti karifz endereptacz en har 24.

Vö. még: *indīr-~~opt~~éžă*-mā spre lucrure bune (DRĂGANU, Cea mai veche carte rakoczyana: AIN. I. 250), Jel meva *enderepta* (ZsD. 10), Kalem' miare *enderepta* (VISKI, 247), *endereptadze* fzvaturile lui (ib. 356), *Endereptedz*. Rectifico (An. Ban. 38).

indreptăciune 1. 'juss, megigazítás, ius', 2. 'megigazulás, iustitia'.

1. endereptetsune Ledliej 12.

2. petsete à endereptetsunijej den kredinczæ 27, endereptetsune en Chriftus 40.

A DACR. II, 642 adatához vö. még: pre veβelia noβtræ fi *en Dereptateifune* noβtræ (AGYAGFALVI, 66), pre veβelie noβtre, si *endereptecsune* noβtre (VISKI, 384). A Cat. calv. megfelelő részei: *de-reptate* a legief, peceté *indereptăriei* credintiei, *indreptătura* noastră întru Chs (BARITIU, Cat. calv. 35, 41, 47).

indreptătura 'megigazulás, iustificatio'.

pentru endereptetura nofztre 20.

Az *indreptăciune* szónál gyakran előforduló elavult származék

(DAcR. II, 642). A Cat. calv. megfelelő helyén: pentru *îndereptătura* noastră (BARITIU, Cat. calv. 39). L. még: *Enderepteture*. Rectificatio (An. Ban. 38).

îngăduitură 'engedelmesség, oboedientia'.

fze fim gata, ku engeduiture 43.

A DAcR. nem említi az *îngădui* (< magy. *engedni*) származékai között. Vö.: en totă *engeduitura* (AGYAGFALVI, 11), Fem de ftire *engeduitura* ta (ZsD. 113), ku mare '*ngeduiture* (VISKI, 341).

îngropa (a) 'eltemetni, sepelio'.

Perf. simpl. III. engrupefze 13.
Perf. comp. III. fzauf fi engrupat 19.

Vö. még: kendu neuom *engrupare* (SZTRIPSZKY-ALEXICS, Szegeđi G. énekesk. 116, 146), *engrupæ Bæ* (AGYAGFALVI, 1), Kare *engrupacz* dzak en mormente (ZsD. 207). Az An. Ban. szótárában: *Engrop*. Sepelio. Defodio (40), ellenben *Engrupetor*. Sepultor. Defossor. | *Engrupecsune*. Sepultura. | *Engrupeture*. Defossio (ib.). — A másik kátéban: silu *îngrupără*, se si *îngrupă* (BARITIU, Cat. calv. 36, 38).

Más igénél is találkozunk hasonló hangjelenséggel, pl.: Frumofz fzor *enfluri* (= Frumos se vor *înflori*, ZsD. 220).

înmăritură 'felmagasztaltatás, magnificatio'.

emmeritura à tuturora 46.

Az *a înmări* ige származéka, amely azonban 'öregbíteni, megnövelni' jelentésben használatos a protestáns román szövegekben: *enmarefte* en noy (SZTRIPSZKY-ALEXICS, Szegeđi G. énekesk. 118, 152), *Emmerefte* Chriſte a noj kredintza Bvente (AGYAGFALVI, 26), Vertuta a me tu emmeris (ZsD.

158). Vö. még: detorijlle nofztræ *emerind ele emerim* (FOGARASI, 12; az *a mări* igéhez tartozó alakok). A Cat. calv. megfelelő helyén: *măriré* întru toate (BARITIU, Cat. calv. 50).

înnoitură 'megújulás, renovatio'.

præn en nojtura mincilor 32.

A DAcR. II, 725 adataihoz vö. még: Si de *ênnojiture* (ZsD. 240), *noitura* buffletelor (VISKI, 385), *Ennoiture*. Innovatio (An. Ban. 41). Egészen más a megfelelő szöveg fogalmazása a Cat. calv.-ben: ce ve închipuiti *înnoireei* (BARITIU, Cat. calv. 44).

întâmpla (a) l. tâmpla (a)

întăritură 'megerősítettés, confirmatio'.

fi terime præ enterituræ 46.

Vö. DAcR. II, 777.

întelesătură 'értelem, sapientia, sententia'.

Tse encelefzeturæ are 38.

Vö. még: ku *entzelepețuræ* deraptæ (AGYAGFALVI, 14), Csefztuj *encelefzeture* | Szufletulfzepote aſta (ZsD. 176), Szlugacz Bemt dæm *enczelepețura* (VISKI, 274), *Enceleseture*. Intellectus. Intellectio (An. Ban. 37). — Emellett gyakori az *înjelepciune* is, l. pl.: Mintem kudfete *enceleptfune* (ZsD. 108), Nu fzpune numaj *encelepecsune* (VISKI, 86). L. még a DAcR. II, 782 adatát. — A másik kátéban: Ce *înjelesü* are (BARITIU, Cat. calv. 47).

întrîmblător 'közbenjáró, mediator'.

tse entrembletor 12, Unul jefzte Entrembletorul 13.

A protestáns rumén irodalmi nyelv szókészletének gyakori eleme: *Entrembletor* Jefus Chrifthus (AGYAGFALVI, 67), Mengejtor milkuitor ješte *entrembletor* (ZsD. 404), *Entrembletor* Domn Chrifthus (ib. 404), *entrenbletor* bun (VISKI, 375), *Entrembletor* Jesus Christus (ib. 385). L. még: Entremblu. Intercedo. — Entremblare. Intercessio. — *Entrembletor*. Intercessor (An. Ban. 42). — A magy. *közbenjáró* mintájára alkotott tükörszó.

A másik káté az *inpăcătoriu* szót használja (BARITIU, Cat. calv. 35, 36), amely szintén előfordul a zsolnárok szövegében. L. pl.: Tu ješt Chrifthus Izpezitorul, Ia Tatel Bvent *Empekătorul* (AGYAGFALVI, 24).

invia (a) 'feltámasztani, resuscitare'.

Domnul omore, fi jarefite en- viadze 20.

A másik kátében: domnulü omoara si iară *invie* (BARITIU, Cat. calv. 39).

învingătură 'diadalom, victoria'.
envingeture depline 45.

A DAcR. II, 871 idézte *învincătură* alak mellett l. még: Fe lok fzevit *envingeturiej* (VISKI, 105), Pren *vingeturam* bukure (ZsD. 266), Fineva *envingeture* (ib. 266).

A másik kátében: *biruire* de plinü (BARITIU, Cat. calv. 49).

ispășenie 'üdvösség, salus'.

pre ifzpezzeniem 9, Nuje en altul en nime ifzpezzenia 16, pre ifzpezzenie 23, armele ifzpenzenijej 32, ifzpezzenia devetfie 42.

Ennek a szláv eredetű szónak szokásosabb *ispășenie* alakja helyett általában *ispășenie* fordul elő a protestáns szövegekben: de pră *ispășenia* fi viatza (AGYAGFALVI,

8), *ispășenia* de vetfia (ib. 20), Ku *iszpezzenia* ta (ZsD. 43), fzkutul *iszpezzeniej* tale (VISKI, 40). Vö. még DAcR. II, 902. — A másik kátében: *ispășenie*, *ispășenia* (BARITIU, Cat. calv. 34, 40), *spășenie*, *spășenia* (ib. 37, 48).

ispăsi (a) 'üdvözíteni, salvare'.

Præs Ind. III. (!) ene fzlobozeft fine ifzpezefft 16. *Fut.* III. Kare va krede... ifzpezifzeva 28.

Vö.: Kuy voya a *vșpași* (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 118, 154), pră noj pəkatosj Bă *ispășășășă* (AGYAGFALVI, 36), Kornul fi fzkutul szupt kare m *iszpezszek* (ZsD. 35). — A másik káté megfelelő helyein: *izbăvi*, sě va *spăsi* (BARITIU, Cat. calv. 37, 42). — Et. szl. *špasti*, *špasuti*.

ispășitor 'Üdvözítő, Salvator'.

Ifzpezitor fzau fzlobozitor 15.

Vö. még Jefus Christus *ispășitor* (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 119, 154), *ispășitorulü* nostru (DRĂGANU, Cod. Tod. 194), *izpeșitorul* nofztru (AGYAGFALVI, 15), Drag *iszpezșitorul* mjeu (ZsD. 85), ce sě zice *ispășitoriu* (BARITIU, Cat. calv. 37).

Mint melléknév: Tse kredincza *ifpezetore* (FOGARASI, 24), *ifpeifștore* fi deraptă (AGYAGFALVI, 8). A másik kátében: *spășitoare* (BARITIU, Cat. calv. 40).

ispită 'kísértés, tentatio'.

Nune dutse pră noj en ifzpite 44, enifzpite fze nu kedetz 45.

Vö. DAcR. II, 903., továbbá: de *ifpita* (AGYAGFALVI, 11). A másik káté megfelelő helyei: nu ne dūce pre noī in *năpaste*, se nu mergeti in *napaste* (BARITIU, Cat. calv. 49). *Ispitě*. Tentatio (An. Ban. 62), Szkote taz nevojas din *iszpita* a Diavoluluj (VISKI, 357).

ispitătură 'kísértés, tentatio'.

en ifzpiteturille grelle 20.

Vö. még: *Ispititură*. Tentatio (An. Ban. 62).

ispiti (a) 'próbára tenni, explorare'.

Sze ifzpetafzke 30.

A legrégibb szövegek óta általánosan ismert köznyelvi szó. Vö. DACR. II, 903—5., továbbá: nu veri *ispiti* (CORESI, Tetrav. 4), *işpítejte* derepczi (ZsD. 28). Inimam *iszpitateste* (ib, 53), sē sē *isp tesca* cinesī pre sīne (BARITIU, Cat. calv. 43), Sze fzor ku dereptul *iszpiu* (VISKI, 139). *Ispitesk*. Tento, Probo (An. Ban. 62).

isto 'saját, ipse'.

enau fekut præ noj ifzto alu 'minket sajátivá tött, nos sibi vindicavit' 17.

Csak F.-nál előforduló szerb szó, vö. *istī, -tā, -tō* 'selbst, ipse' VUK—KARADSCHITSCH, Lexicon⁴ 248. A másik káté megfelelő helyén: nīau făcutū, cu sangele lui celū scumpū uricasī lui (BARITIU, Cat. calv. 38).

iştorie 'história, historia'.

Kercz de Historie 8.

A másik kátéban: cārţi de *iştorii* (BARITIU, Cat. calv. 33).

ivi (a se) 1. 'kijelenteni, patefacere, declarare', 2. 'látszani, apparere'.

1. *Præs. Conj.* III. fze iváfzke 27. *Perf. comp.* III. affa au ivit præ fzine 14, en kuventul fzeu au ivit 24.

2. tse novæ fze ivefzk 15.

izvorî (a) 'származni, proficisci'.

de unde izvolefte atsa kredincza 26.

Hasonló hangalakra példa: Kar den namul lor *izvolefzkuſze* (ZsD. 179).

jertfă 'áldozat, hostia'.

firtve domolitore 'engesztelő áldozat, placamentum' 24, fyrtvæ jubitæ en nainte lu Dumnedzeu 32.

A régi nyelvhasználatban általában *-v-s* alakokat találunk, vö. DACR. II/2, 17—8., továbbá: nu *jrătov* (CORESI, Tetrav. 18), dându tatălui intru *jrăvă* (DRĂGANU, Cod. Tod. 199), *Sirtuelle* lu Moyses (AGYAGFALVI, 47), ducsecz *jirtve* (ZsD. 15), ducsecz *jirtve* (VISKI, 11). A másik kátéban: *järtfă, jirtfă* (BARITIU, Cat. calv. 40, 43).

jertfi (a se) 'feláldoztatni, sese offerre'.

Christus ôdate efzau fyrtvéluit 16.

A másik kátéban: Chs odată sē *järtfi* (BARITIU, Cat. calv. 37).

jos 1. 'le-, de', 1. 'alatt, infra'.

1. dfofz pene la pekure arunke 'a' pokolig alá vet, deducit in infernum' 20, au pufzo dfofz 23.

2. aitse dfzoz præ pemēt 33.

Hasonló hangalakúak: den cser *usosz* keute (ZsD. 30), *Dsofz* en gropnicze enpindsej vej (VISKI, 126), aſu pusu *giosŭ* (BARITIU, Cat. calv. 40), cesŭ *giosŭ* pre pämëntŭ (ib. 44).

judeca (a) 'ítelni, judicare'.

Perf. comp. III. efzau dfudekat præ morte 18. *Inf.* à dfudeka viji fi morci 13, à dfudeka vji fi Morci 21. A másik kátéban: elŭ fu *giudecatŭ* spre moarte (BARITIU, Cat. calv. 38), *a giuaeca* vii si mortii (ib. 36, 39).

judecafă 'ítélet, iudicium'.

dŕudekata derapte 11, dŕudekata alu Dumnedzeu 18.

Régi köznyelvi szó (DacR. II/2, 44—5). Vö. még: Kudsetend jeu *djudekatá* a ta (ZsD. 306), en *dsudekata* ta (VISKI, 111). — A másik kátéban: dinü *giudetului* celü de-reptü (BARITIU, Cat. calv. 35), de suptü *giudeiü* lui dumnezeü (ib. 38). A *judef* szóra I. DRĂGANU, Cod. Tod. 140; G. Ștefan ed. DRĂGANU: AIIN. III, 210, továbbá: En adunara *dsudecelor* (ZsD. 195), drept *dsudecz* ete vej gelzi (VISKI, 117).

judef 'biró, iudex'.

una à Dŕudetzelor 8.

Lásd erre a jelentésre DacR. II/2, 46.

lăcui (a) 'lakni, habitare'.

en Befzerekæ de menj fekute nu lekujeste 42.

Egyike a XV. sz. óta kimutatható magyar eredetű rumén kölcsönszavaknak. Vö. TREML: Ung. Jb. IX, 287; Candrea, Psalt. II, 12, 16, 57, 228, stb., továbbá: a *lăkui* ku ĩale (Paliia, ed. ROQUES, 10), cu direp'tate a *lăcui* (DRĂGANU, Cod. Tod. 192, 239), carii *lăcuescu* ĩn Cămpul lungu (1631. Iași. IORGA, Doc. Bistr. I, 48), *Lekuiesk*. Habito (An. Ban. 79), ku domnezeu uom *lakui* (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 116, 146), kari *laekujeŕk* præ pament prætutindinille (AGYAGFALVI, 41), vitájü: *lăkuiesk* (M. Lex. 117), Domnind en pementum *lekujezk* (ZsD. 16), Szel noj *lekuim* (VISKI, 109), *Lăcuescu*. ŕedu, sălăŕluescu: habito, inhabito, colo, incolu, dego: lakni, lakozni, wohnen, wohnhaft seyn, logiren (Lex. Bud. 341). stb. — A másik kátéban: ĩntru beserică făcută de mănuri nă *viáză*

(BARITIU, Cat. calv. 48). — Az erdélyi bolgároknál *lakuvam* (MILETIC, Zbornik XIII, 256).

legătură 'frigy, foedus'.

de leghetura fi de Befzereka alu Dumnedzeu 28.

Vö. DacR. II/2, 139—140., továbbá: den *legetura* morcziej (AGYAGFALVI, 70), Cu jej feku *legeture* (ZsD. 273). Vore kare mjau luat *legetura* (VISKI, 115), N allanul Domnuluj fak *legeture* (ib. 6). — A másik kátéban: ĩntru soĕiia besericiei sfnte (BARITIU, Cat. calv. 42).

lipsă.

Csak ebben a kifejezésben: De lipŕze jeŕzte 'szükség, szükséges, necesse est' 12, karileŕz nove delipŕze 42, tse miŕz delipŕze 43.

A másik káté megfelelő helyein: *trebuĕsc* (BARITIU, Cat. calv. 35), carelesü noao *de lipsă* (ib. 48), ce nisü *de trebă* (ib. 49). A 'hiányozni' és 'kelleni' jelentéseknek a ruménben is tapasztalható kapcsolódását példázza a 'nevoie, treabă' jelentésű *l'ipsă* (DENSUSIANU, Haŕteg, 323), és a 'kell' jelentésű a rumén *lipseăste* (SANDFELD, Linguistique balkanique. Paris, 1930. 69).

lua (a) 'venni, elvenni, prehendere, tollere'.

Praes. Conj. III. fzele jeh 16, fze je 19, fze jeh 43, IV. fze luvem 'obtinemus' 45, V. fze luvatz do-benda 'comprehendatis' 40. *Imperat. neg.* nitsi luvarecz 'neque detra-hito' 36. *Fut.* IV. vom luva 47. *Perf. simp.* III. luve ŕzufz 'vett fel, assumfit' 17. *Perf. comp.* III. Lu-vatau 'vötte, accepit' 27, IV. am luvat 47. *Cond. perf.* are fi luvat 19. *Inf.* præ luvare 43.

A Cat. calv.-ben a hiátustöltő *-v-* nem fordul elő a megfelelő igealakokban. Hasonló alakokra vö. még: kari numelie luj el va *lova* en deßertt (AGYAGFALVI, 4), karilye *luvem* din biufagh (ib. 20), au *luvat* (ZsD. 110.)

luci (a) 'tündökölni, lucere'.

Affave lutsafzke 32.

A másik kátéban: asíe se *luminéze* (BARITIU, Cat. calv. 44). Vö. még: Ka fzozele 'n amjadzedz *lucsefie* (ZsD. 77), En fræmßecze affa ße *lucsaßke* (VISKI, 308).

măduvă 'veleje, summa'.

Summa fzaou Meduha 7.

Lásd ehhez: *mădühă* (DENSU-SIANU, Haşeg, 323). Ezt az alakot találjuk a Lex. Bud.-ben is (383). Hangalakjára nézve vö. GRAUR, Les diphtongues en roumain: Bull. Ling. III, 23.

V helyett *h* van a *mohilă* szóban is: Voj muncz, *mohile* si væjle (VISKI, 316).

maică 'anya, mater'.

fi majka ta 34.

mai mare 'előljáró, qui præest'.

karifz en nainte nofztræ. majmarilor fze fim ku tsinfzte 37.

Vö. még: Kum pre *maj mari* vodafzke (ZsD. 252), nainte Krailor, si nainte *mai marilor* (VISKI, 344).

A másik kátéban: së fim cătră *toti cei măi mari* cu deregatorie cu cînste (BARITIU, Cat. calv. 46).

mână 'kéz, manus'.

de menj fekute 42, en mena ta, menurille tale 46.

A *mânuri* többesre példák: *Mænurile* redikend (AGYAGFALVI, 73),

den *menurile* lor (VISKI, 29), *Mænur* au cse nemike nu pring jej (ZsD. 278). — A másik kátéban: făcută de *mânuri* (BARITIU, Cat. calv. 48).

Ez a többes ma is igen gyakori. L. a S. POP, O hartă a graiului c. cikkéhez mellékelt térképet (Ţara Bârsei V, 258—66).

mândrie 'bölcesség, sapientia'.

jeftze pufz novæ . . . mendrie fi defzkumperetsune 16.

A másik kátéban: *întielepçiune* si rëscumpărare (BARITIU, Cat. calv. 37). A XVI. sz.-ban a képzőjében is szláv *mândroste* érdemel említést (ROSETTI, Limba română în secolul al XVI-lea, 142). L. még: acêste *mădrii* (CORESI, Tetrav. 22), ku *mændriæ*, ku teriæ (AGYAGFALVI, 14), sófia: *prě mâfnjrie*. întielepçiune (M. Lex. 254), Encsep ut bun jeftze *mendrijej* (ZsD. 273), Si *mendria* atacsã afzkunfze (VISKI, 117), Aristoteles mendru, ku *mendria* (ib. 349).

mărturie 'tanubizonyság, testimonium'.

Nu grei merturie fztrembæ 35.

Vö.: Nu grăi *mărturie* strămbă (BARITIU, Cat. calv. 45). TIKTIN, DRG. 956.

mesesere 'irgalmasság, misericordia'.

den mefzerere alu Dumnetzeu 23—4, mefzerere alu Dumnedzeu 31, fi fak mefzerere 'és irgalmasságot tselekfzem, & misericordiã utens' 33.

Vö. még: *meserëre* (ROSETTI, Limba română în secolul al XVI-lea, 140), *mezerere* luy (SZTRIPSKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 120, 156), cu *meserére* sa (DRĂGANU, Cod. Tod. 223), milæ fi *mæßerere* (AGYAGFALVI, 3), Depre *mefze-*

rere ta (ZsD. 50), fi jest plin de *meșerere* (VISKI, 195), l. még TIKTIN, DRG. 970, aki szerint „Die Erhaltung des Inf. in subst. Bedtg. ist höchst auffallend.“ Amilyen bizonyos a *meșer* (< lat. *miser*) népnyelvi folytonossága (PUȘCARIU, EtWb. 91), olyannyira könyvi szónak tartjuk a *meserere* alakot. — Vö. dinü *mila* lui (BARITIU, Cat. calv. 40), *mila* lui dumnezău (ib. 43), si facü *milă* (ib. 44).

meșterșug 'mesterség, ars'.

tote meșterfigurile rele 'mindenféle gonosz mesterségek, quicquid est malarum artium' 38.

Vö. még: *meșterșug* 'artifice, ruse' (c. 1625. GASTER, ChrR. I, 71. Moldva), xúdožestvo umnoe: *meșterșugul* minției, învățatura kărților (M. Lex. 275), iscusite și frumoșe *meșterșuguri* (Miron Costin, ap. KOGĂLNICEANU, Cron. Rom. I, 10), acest *meșterșug* hiclean (Sicriiu de aur, 113), toate *mestersigurile* réle (BARITIU, Cat. calv. 47), *Meshtershiq*. Artificium (An. Ban. 89), *mestersigul* 'ars' (TAGLIAVINI, Lex. Mars. 96), *mestersug* (FRANCK: Dacor. III, 904), *meșterșugul* mădularelor trupului (D. CANTEMIR, vö. P. GH. SAMARIAN, Medicina și farmacia în trecutul românesc. Călărași, s. a.), după *meșterșugul* ingineresc (1814. ANTONOVICI, Doc. bărl. II, 141, Moldva), *meșt'ërșig* 'mäestrie' (BARBUL, Avas, 50). Mindenütt használatos köznyelvi alakja *meștesug* (MOLNAR, Wb. 60; Lex. Bud. 388; TIKTIN, DRG. 971). — Et. m. *mesterseg*.

milcui (a se) 'esedezni, interpellare'.

milkujeftefze pentru noi 16.

Vö. még: Aškulta pre noi *milkuindune* (SZTRIPSZKY—ALEXICS,

Szegedi G. énekesk. 122, 164), tzie ne noi *milkuim* (AGYAGFALVI. 25), Kare cie *milkujeſzke* (ZsD. 203), să *milcuește* cu smerenie (a Sicriiu de aur-ból id. TIKTIN, DRG. 981), *Milkuiěškumě*. Supplicio (An. Ban. 90), Kendume czie *milkujeſzk* (VISKI, 141). — Et.: DRAGANU, Cod. Tod. 157. — A másik kátéban: se si *milcuiașce* pentru noi (BARITIU, Cat. calv. 37).

milostivnic 'irgalmas, misericors'.

milofztivnik purtetor bú de grise 47.

TIKTIN, DRG. 981 két adatához vö. még: *milostywnik* domnezu (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 123, 164), Dumnezdeu *milofztivnik* (AGYAGFALVI, 8), dmnezău *milostivnicü* (BARITIU, Cat. calv. 59), *milo ztivnik* bun mentuitor (ZsD. 1), Sim fi mie *mitofztivnik* (VISKI, 59). Az eredeti *milostiv* is használatos, l. pl.: *milofztiv* Dumnezdeu (AGYAGFALVI, 47), En csefzt kraj *mitofztiv* (ZsD. 162).

mod 'mód, modus'.

ku tse mod 'mimódon, quo pacto, quomodo' 9, 23.

Vö. még: Si cu *mod* bun va vede (ZsD. 264), Mod. Modus, Politia (An. Ban. 91), *modul* bun a Blusbiéy (BUIȚUL, Cat. 14), *Mod* tu aflavej (VISKI, 304), *mod* 'regula' (Tudor Corbea, vö. TAGLIAVINI, Lex. Mars. 114). A népnyelvben gyakoribb a *modru* alak, amelyre l. TAGLIAVINI, i. h., továbbá: CABA, Szilágy, 91; De-ar avea *moaru* și cum (Kötelenđ—Gadălin, Kolozs m.: Széat, XX, 46), nu-y *modru* 'nem lehet' (Bihar m. Bull. Ling. IV, 134), N'are *modru* de-a scăpa (Kismindszent—Mesentea, Alsófehér m.: BOLOGA, Poezii, 130), că ea nu-i *modru* să meargă

(I. P. RETEGANUL. ap. BREAZU, Pov. 197), *i modru* 'se poate, este cu putință' (Szilágyság, VAIDA: Tribuna, 1840. 367), Toată cântă mai cu *modru* (COSTIN, Graiul bănațean, 139), *modru* 'chip felțu' (Munții Sucevei. Șezăt, II, 42). — Először magyar és magyarországi latin közvetítéssel került a szó a rumén nyelvbe, majd a Kárpátokon túl közvetlen nyugati hatásra is. — A másik káté a *cumū* kérdezőszócskát használja (BARITIU, Cat. calv. 34, 40).

mumă 'anya, mater'.

mume me en pekat emau en-kældzitume 11.

A másik kátében: sí în păcate mẽ nascu *maica* mé (BARITIU, Cat. calv. 35).

nămesi (a) 'elhelyezni, collocare'.

el nemefzti en mormentul nov alfzeu 19, Nemefztitulau præ Christus 21.

Vö. még: en tine, purure am *nemeβtit* (AGYAGFALVI, 87). Mer-turilecz efzau *nemeβtit* afa (ZsD. 304). Pre dsudekatel *nemejzeste* (VISKI, 23), niañ nemestitū în săborul' sintū (BARITIU, Cat. calv. 59), *Nemestefk* Compono (An. Ban. 95). A másik káté megfelelő helyein: silū *puse* în mormentulū seū (BARITIU, i. h. 38), *toctmī* pre Chs (ib. 39). — Et. vö. szerb *nāmjestiti* 'unterbringen, colloco' (VUK—KARADŽIĆ). TIKTIN nem említi.

nărav 'természet, natura'.

den nerav 'természet szerint, naturá' 11 (bis), neravuluj omenefzk 11, de nerav Fiul lu Dumnezueu 16, à neravelor nofztre 40.

E köznyelvi szóra vö. TIKTIN, DRG. 1035. — A másik káté a

megfelelő helyeken mindig a *fire* szót használja: dinū *fire* (BARITIU, Cat. calv. 35), *firei* omulū (ib.), fiū-luī *firei* luī dumnezeū (ib, 37), *firei* noastre (ib. 47). L. még: *Nerav*. Natura (An. Ban. 96), továbbá: *nă-ravurile* trupului célé rélele (DRĂGANU, Cod. Tod. 225).

neam 'nem, nemzet, genus, natio'.

tot namul omenefzk 22, enveczacz tote namurille 28.

Vö. még: TIKTIN, DRG. 1043–44, továbbá: de *nému* ši *nému* (CANDREA, Psalt. II, 153, 300, 442), priřatnikul ši *nēmul* său (Pališa, Ishod. 278), la *neamurile* meale (Pališa, ed. ROQUES, 87), tot *namul* fi nemzatul noβtru (AGYAGFALVI, 19), En allanul atfefzt *nam* (ZsD. 94), Deβkumperetóruł *námuluy* omenēβk (BUTUL, Cat. 11), Tote limbele fi *namurile* (VISKI, 7), Familia. *Nyam*, fomea (TAGLIAVINI, Lex. Mars. 204). — Az erdélyi bolgároknál *niam* (MILETIĆ, Zbornik XIII, 256). — Et. magy. *nem*. A mai köznyelv állandó eleme.

necertătoare 'feddhetetlen, integra'.

en viacza netsertetore 30, ku viacza netsertetore 31.

A másik kátében: în viațiã neprepusã (BARITIU, Cat. calv. 43), cu viațiã noastră cé ne prepusã (ib.). — A magyar *feddhetetlen* mellék-név mintájára készült tükörkifejezés (*a certa* 'megfeddni, megróni'). Csak F. használja.

nemzat 'nemzetség, gens'.

Enveczacz tote nemzaturille 27.

Vö. még: Ny ββe laudatz pre domnul: tote *nemzeturile* (SZTRIPSZKY-ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 123, 126, 217), en tote *nemzaturile* fi en tfeβt *nemzatt* (AGYAGFALVI, 13),

tot namul fi *nemzatul* noştru (ib. 19), *nyámzat* 'genus' (TAGLIAVINI, Lex. Mars. 116—17), Si vor peri *nemzaturile* (VISKI, 25; MOLDOVÁN: Ungaria I, 99), *neam nemzat* 'demult, din alte vremi' (COSTIN, Graiul bănăţean, 146), Blăstămat să fie neam-*nemzatu* tău şi a lui (Lugos környéke. COSTIN, Graiul bănăţean II, 137). Nu şti că suntem *ñemzaturî* (STAN, Mócok, 48). — Et. magy. *nemzet*. TIKTIN nem ismeri.

neplin, -ă 'tökéletlen, imperfectus'³⁷.

faptele bunæ à nofztre, enke efz nepline 25.

A másik kátéban : faptele noastre carelessü maî bune . . . ialesü *indë-siërtü* (BARITIU, Cat. calv. 40).

Szokatlan összetétel, szokatlan jelentés.

nepocăit 'meg nem térő, non respiscens'.

nepokaiczilorjare efzeenkunye 31.

A másik kátéban : si o închide innainté celora ce *nu se pocăescü* (BARITIU, Cat. calv. 43). — Az *a pocăi* (< szl. *pokajati*) ige származéka.

netare 'erőtlen, infirmus'³⁸.

trupul ej netare 45.

Vö. még : csa credincze *netare* (ZsD. 2), trup *netare* (VISKI, 181), sen csa kredincza *netare* (ib. 346), továbbá az ebből képzett főnévre : mam kuprinfz jeu en *neteria* (ZsD. 113). — A másik kátéban : iarâ trupuluî *slabü* (BARITIU, Cat. calv. 49).

Újabbkori adat : Fiica-i mică şi *netare* (I. P. RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Haţeg, 271). TIKTIN nem ismeri.

nevedenie 'irigység, odium'.

menia nevedenia poftta à fzteturijej de beffzeu 38.

Vö. még : *Nevedenie*. Invidia (An. Ban. 97, és ehhez TAGLIAVINI, Lex. Mars. 155). A másik kátéban : mânia si *urăcluné* (BARITIU, Cat. calv. 46). — E szláv szó családjába tartozik a *nenăvidi* 'a uri' ige is (ROSETTI, Limba română din secolul al XVI-lea, 142). „Gyülölni“ jelentése van az *a se nevedea* ige-nek is : şi se vor *nevedé* (CORESI, Tetrav. 40).

A *nevedenios* 'irigy' melléknévre l. pl. Karifz *nevedenios* pre Sion (ZsD. 318). Vö. ehhez : Kariifz *nevedernics* præ Sion (VISKI, 287).

nevinováciune 'ártatlanság, innocentia'.

eva enteri pre voj . . . en nevinovetsune 22.

Vö. még : *Nevinovetfune* me kaute (ZsD. 117), *Nevinovecsune* ta (ZsD. 77; VISKI, 83), *Nevinovecsune* me kaute (ib. 122). — A másik kátéban : *nevinováfie* (BARITIU, Cat. calv. 40).

Még ritkább a *nevenovenie* 'innocentia' (TAGLIAVINI, Lex. Mars. 152).

A szláv eredetű *nevinovaí* származéka.

nevoi (a se) 'igyekezni, studere'.

Csel. Nevoicz kjemetura vofztre . . . à enteri 32.

Visszah. nevoindume à kure ketre cel 43.

Vö. még : înpărtaşia ceriului *nevoeaşte-se* (CORESI, Tetrav. 16), pre tot binele *nevoieşte* 'minden iora igyekezie' (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi énekesk. 119, 156, 157), Kare pre perirem *nevojejk* (ZsD. 338), *Nevojejkume*.

Conor. Cogome (An. Ban. 97), Kari numaj pre reutate | *Nevoje/zk* tare (VISKI, 142). Láthatóan a magy. 'vm-re törekszik, igyekszik' szerkezet fordításával van dolgunk a két más forrásból idézett példamondatban. — A másik kátéban: *nevóttivě* a întări chiemaré (BARITIU, Cat. calv. 44), *sé sílescú* spre célé . . . alergü cãtrã chemaré de susü (ib. 48—9).

nevolnic 'nyavalyás, miserrimus'.

peketofilor nevolnits 44.

TIKTIN, DRG. 1055 egyetlen adatához vö. még: Siva mintuj *nevolnikul* (VISKI, 165), Cse *nevolnikul* au pedepfzit (ZsD. 269), *Nevolnik*. Miser (An. Ban. 97). — A másik kátéban: *nevolnici* pécãtosiloru (BARITIU, Cat. calv. 49).

Származéka: *nevolnicie* 'slãbi-ciune', l. pl. CORESI, Tetrav. 11.

nimeni 'senki, nemo'.

Nuje en altul en nime, nime nau vedzut 16, Nime fzenu fzupepe 39, nuje nime 40.

A köznyelvi *nimenea* bánági alakja (TIKTIN, DRG. 1056), amely azonban másutt is előfordul. — A másik kátéban szintén *nime* áll a megfelelő helyeken.

nimic 'semmi, nihil'.

den nemika 15, nemika nu lukra 34, ku nemika maj 'femmel in-kabb, multò minus', nemika de lukru pementefzk 'femmi földi dolgot, quippiam terrenum' 41; *nimika*: nitsi nimika 35, fi nimika 36.

L. még: cu *nemicã* (CORESI, Tetrav. 2), *nemika* (AGYAGFALVI, 85), *nemik* (VISKI, 6), stb.

Et. lat. *ne mica*.

oare 'vajjon, num'.

vore de unde 11; 26.

oarecine 'valaki, qui, quis, quisquis'.

Vore tsine 11, 19, 26, 34, 38.

obraz 1. 'személy, persona', 2. ábrázat, imago'.

1. fzemelyury fzaou obraze ufzebitã 14.

2. præ obrazul alu Dumnedzeu 40.

Vö. TIKTIN, DRG. 1072—73, továbbá a 'személy' jelentésre: *trey en obraze* fzel czeftym (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 119, 154), Cum *obrazul* a fztrembuluj | Szokoticz perteluind luj (ZsD. 196). Az *obraze* többes alakra l. I. IORDAN, Pluralul substantivelor în limba romînã actualã: Buletinul Institutului de Filologie Romînã „Alexandru Philippide“ V, 21.

A görög-keleti műveltségű népek nyelvében az 'arc' jelentésű szónak gyakran van 'személy' jelentése is (SANDFELD, Linguistique balkanique, 37; A. ROSETTI, Istoria limbii române III, 9 s. v. *fařã*).

ocã 'ok, 'causa'.

Prentu tse oke 'miokért, quam ob causam, quã de causã' 16, 17, 19, Pentru tsãfztã okã 19, fi ej tsãsaja oka 29.

TIKTIN DRG, 1075 csak a Sicriũu de aur-ból idéz adatot. Vö. még: *ocã* 'pricinã' (1564. Tãlcu! Evangelheliilor. Brassó, vö. VERESS, BRU. I, 25), drept aãasta *okã* (Paliã, ed. ROQUES, 156; a szászvárosi Ótestamentomból és DOSOFTEIU zsol-táiraiból közöl adatot ALEXICS, Magy. el. 87), nitfe ô *oke* (AGYAGFALVI, 55), elũ fu ma! vërtosũ *ocã* mortie! lui Chs BARTIU, Cat. calv. 31., és további adatok: ib. 130), ßpuné *oka* prën csé Bë nu faké (BUTUL, Cat. 24), Karim' ureszk fere *oke* (ZsD. 75), Fu *oka* alnicia

lor (ib. 260), *Oke*. Causa (An. Ban. 99), fere *oke* (VISKI, 78., más adatra l. még MOLDOVÁN: Ungaria I, 99), Kar' me engreone ku *oke* btrembe (ib. 269). Újabb adatok: *ucă* MOLDOVÁN, Alsófehér, 818; *hucă* 'vină' (Rudăria-Ogerlistye, Krassó-Szörény m., vö. COSTIN, Graiul bănăţean, 118), *ucă* 'vină, il află vinovat' (NOVACOVICI, Cuv. băn. 22).

odihnă 'nyugodalom, requies'.

vecz affla ohdine fzufleteloz vofztræ 10.

Ez a TIKTIN, DRG. 1080 között változatok között nem szereplő alak fordul elő VISKI szövegében is: *ohdine* bune (412). L. még: *ohdihne* de vecs (ZsD. 4). — A másik kátéban: veti afla *răpauşă* sufletelorii voastre (BARITIU, Cat. calv. 34).

odihni (a) 'megnyugtanni, refocillare'.

fi jeu voj ohdini pre voj 'és én meg nyugotlak titeket' 10. A köznyelvi alak is előfordul: à fapta dzi odihni 34.

Vö. ehhez: Nicsite *ohdini* ô Domne (ZsD. 197), Au *ohdihnit* (ib. 8). — A másik kátéban: si eu voiu *odichni* pre voi (BARITIU, Cat. calv. 34), a 7 zi sê *odichni* (ib. 45). Más változat: Enkes nufze *hodinefte* (ZsD. 6).

orându (a) 'elrendelni, szerezni, disponere, præstituere, instituere'.

Csel. aj orendit 7, præ kare Dumnedzeu au orendeit 24, au orendit Chriftus 27. *Szenv.* dela Tatel jefzte orendit 'a Patre ordinatus est, az Atyától rendeltetett' 16; Zelodfe orenduite de Dumnedzeu 27.

Vö. még: vremæ *orenditæ* (AGYAGFALVI, 42), Ke luj lok akoloz *orendit* (ZsD. 378), pre noj

ne *orendi* (VISKI, 377). — A másik káté a megfelelő helyeken a *rându*, *rându* alakokat használja (BARITIU, Cat. calv. 37, 40, 41). — Et. szl. *uręditi*.

orânduială 'fzereztetés, institutio'.

En orendalæ Botedfuniej 28, En õrendala Tsinejej 29.

Vö. még: arate *orendala* ba (AGYAGFALVI, 120), depre *orendala* a ta (ZsD. 292), de præ *orendala* à ta (VISKI, 267). — A másik kátéban a *rânduiala* szót találjuk (BARITIU, Cat. calv. 42).

oricare 'akárki, quisquis'.

vore kari 'quotquot, valakik' 19.

A másik kátéban a magyar szöveg kevésbé szolgál fordítása következtében hiányzik a megfelelő szó: pre *ceia ce* (BARITIU, Cat. calv. 38).

orice 'akármilyen, quicquid'.

vore en tse dzi vej menka 12, vore tse vecz dezlega 31, Vore tse nuj den kredinczæ 32, vore tse fzemt 35, Vore tse porentsefzk jeu 36, vore tsej 39.

L. még: Si *vore* en *cse* te fzfetujest (ZsD. 41).

osebit l. **usebit**

osteni l. **usteni**

păcură 'pokol, infernum'.

pogori præ pekuræ 13, dfutrujale à pekurijej, pene la pekure arunke 20; de dfutrujale à pekurijej 20.

A TIKTINnél közölt FOGARASI-adatokhoz vö. még: Ke fare tyne *pekuraney* lokul (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 118,

152), kinul *Paekuriaey* (AGYAG-FALVI, 67), Kare mergse la *pekure* (ZsD. 6), kinul *pekuriey* (VISKI, 327). — A másik káté a *řadŭ* szót használja (BARITIU, Cat. calv. 36, 39).

A 'pokol' jelentése és a szó eredetere I. MELICH, A pokol szóról: MNY. XXX, 72—76; WEIGAND, rum. *păcură* 'Teer': BA. III, 111.

păgubi (a se) 'elkárhozni, condemnari'.

pegubifzeva 28.

Vö.: elu sě va *osindŭ* (BARITIU, Cat. calv. 42). — Et. szl. *pogubiti*.

păhar 'pohár, poculum'.

atsel pehar empercit, fi peharul fzendfzele luj, peharul jare, peharul enke, Atsefzt pehar 29, vezc be atsefzt pehar, den tsefzt pehar 30.

Vö. még: *păharrul* tau (Psalt. Hurm. ap. CANDREA, Psalt. II, 39, továbbá 17, 246), Acsefzta *pehar* fzel*voj be (ZsD. 387), *Pehar*. Poculum (An. Ban. 104), *pohar* 'calix' (TAGLIAVINI, Lex Mars. 129), Eŕe emple *peharul* alor (VISKI, 167). — A másik káté is a *păharŭ* szót használja (BARITIU, Cat. calv. 42, 43). — DRĂGANU egyoldaluan a szlávsgból származtatja (Dacor. VI, 248; VII, 212), holott a magyar közvetítésé volt a főszerep.

pâne 'kenyér, panis'.

den atsa penye fremte, ku a dever penye, penye kjame trupul luj, numeŕte penye, lue penya 29, atsafzta penye, den penye 30, en fremtura penyijej 37, Penye nofztre 40—1, Penya nofztre 43, ku tsa penya den tser 48.

Aszó érdekesképpen általában palatalizált *n*-nel jelentkezik; *paenye* noŕtræ de tote dzilieliæ (AGYAG-FALVI, 7), kulduind *penny*e (ZsD. 79), *punye* (VISKI, 123).

partnic 'részes, particeps'.

fzene pote fatŕe partnits en de-reptate 20, den tot binele luj eme fatŕe partnik 22, tocz vernitsi efz kjus fi partnits alu Chriŕtus 23, ene fatŕe præ noj partnits en Chriŕtus 26.

TIKTIN, DRG. 1127 adataihoz l. még: ŕzene fakæ *partnitz* (AGYAG-FALVI, 29), *Partnik*. Particeps (An. Ban. 103), ŕze fim *partnics* en bune (VISKI, 382). — A szláv eredetű *-nic* képző termékenységé a Bán-ságban, úgy látszik, a szokottnál is nagyobb volt (vö. ehhez TAGLIAVINI, Lex. Mars. 124 s. v. *par-ras:nic*.) L. lejjebb s. v. *prietnic*.

paŕte (a) 'legelni, pasci'.

efze paftæ præviacza devetsic 29.

Vö. még: En morte *devetŕie* paŕte fŕor (ZsD. 109).

pe l. pre

pecete 'pecsét, sigillum'.

petsecz Zelodŕe orenduite de Dumnedzeu, petsete à enderepte-sunijej 27.

pecetlui (a) 'megpecsételni, ob-signare'.

atsela au petsetluit 24, fi petset-lujafzke tuturor vernitsilor jertare pekatelor, fi petsetlujefte 27.

Vö. még: ŕi *pecetluită*-se în vis-tiŕarele mele (CANDREA, Psalt. II, 317, sě *pecetluitască* tuturorŭ credincioŕorŭ ertăcŭne de pécate (BARITIU, Cat. calv. 41), enay paet-fetluit (AGYAGFALVI, 8), *pecetluit* 'pecsétes' (CORBEA, ap. GÖBL: NyK. XLVIII, 86), esarhul nostru sě *pecetluească* (1738. PUŞCARIU, Doc. 224), *a pecetlui* 'siegelni' (MOL-NAR, Wb. 122). Vö. még: TIKTIN, DRG. 1141.

pentru l. prentru

petrece (a) 'követni, sequi'.

præ mine à petretse, fze jeh krutse fza . . . fi me petrake 43.

Vö. még: *Pétrek*. Sequor. Comitor (An. Ban. 107). — A másik kátéban: së *vie după* mine . . . së ia crucé sa pre síne si së *vie după* mine (BARITIU, Cat. calv. 49).

pildă 'példabeszéd, proverbium'.

Pieldele alu Salamon 8.

Vö. még: Dzis[e] domnul în *nilda* ačasta (DRĂGANU, Cod. Tod. 222), voi auziți *pilda* (CORESI, Tetrav. 21), după *pilda* ce în munte și sêu arătat (Palița, Ishod. 252), den *pildele* răilor să vă feriți (Palița, ed. ROQUES, 11), *pildæ* novæ (AGYAGFALVI, 59), Pre tfașta *pilde* jeh enkôj fzkoti (ZsD. 108), *Pilda* lui Isaac (Sicriiu der aur, 20), Kum și celor neștiutorî să fie *pildă* bună (Cărare pe scurt, ap. CIPARIU, Analecte, 183), *Pilde*. Exemplum. Figura. Symbolum. Proverbium (An. Ban. 109), Pre csașzte *pilde* (VISKI, 112). L. ezekhez még: MOLNÁR, Wb. 22, 42, 61; Lex. Bud. 504; ALEXICS, Magy. el. 90; TIKTIN, DRG. 1162.

plânsură 'siralom, planctus'.

plenzura alu Jeremias 8.

Vö. még: De *plenzura* mare a me (ZsD. 235), Szokoteste *plinșura* me (ib. 204); lehet a *plâns* többese is a következő példában: Entorfzesim *plenzurile* (VISKI, 66). A 'Plens. Fletus. Planctus.' szó után a bānsági Névtelen szótárában értelmezés nélkül ugyancsak megtaláljuk: *Plensure*. — (An. Ban. 111). — A másik káté megfelelő helyén: *plāngerile* eremieî (BARITIU, Cat. calv. 53).

plecare 'hajlandóság, propensio'.

plekare à neravelor nofztre pre pekat 40. — Et. lat. *plicare*.

poartă 'kapu, porta'.

den lontru porciej tale 34.

pocăit 'megtérő, resipiscens'.

Pokæiczilor, efze deskide 31.

pocanie 'megtérés, resipiscentia'.

Botedsune à pokæaniiej 'megtérés keresztsége, baptismus resipiscentiae' 27.

Vö. még: *pocaanie* 'pocăința' (Cea mai veche carte rakoczyană: AHN, I, 228), *pocaanie*, *pocăanie* (G. Ștefan, DRĂGANU: AHN, III, 211), TIKTIN, DRG. 1195. — A másik kátéban: botezulü *pocăintiei* (BARITIU, Cat. calv. 42).

porâncă 'parancsolat, mandatum'.

porenka de prima 10, 33, 35, porenka 34, 35, 37, Porenkæ 33—39, Porenke 34, 39. parentsiej 39, parents 10, 35, parentsile 33.

TIKTIN, DRG. 1218 megjegyzésén kívül l. még: *poronkæ*, *poraenkæ* (AGYAGFALVI, 2—4), Si *porencsile* luj nu pezire (ZsD. 186), *Porenka* luj (VISKI, 8), *Porenke*. Praeceptum (An. Ban, 114). A Lex. Mars.-ban előforduló *poronka* alakról a szótár kiadója és magyarázója megjegyzi, hogy „*poronka*, 1450 può essere tanto *poruncă*, quanto *porâncă*, forma arcaica.“ (TAGLIAVINI, Lex. Mars. 54), O vinit *porâncă* dela fibirău (Lugos környéke. COSTIN, Graiul bănățean II, 156). — A másik kátéban: *porâncă*, *poruncă* (BARITIU, Cat. calv. 45, 46).

porânci (a) 'parancsolni, iubere'.

Praes. Ind. I. parentsefzk jeh 36,

III. parentsefte 37. Perf. comp. III. au parentsit 28, 36, 41; karille vovefz parentsite 25.

Vö. még: Tu ne *porenczis* (SZTRIPSZKY—ALEXICS Szegedi G. énekesk. 122, 164), *porânci* (Tâlcul Evangheliilor, I. VERESS, BRU. I, 25), *porânci* voao (CORESI, Tetrav. 31), Tu ne *parentsis* novæ (AGYAGFALVI, 114), Cse Dumnezeu lor *porencsi* (ZsD. 252). *Porencsesk.* Praecipio (An. Ban. 114), cselau lor *porencsit* (VISKI, 179). — A másik kátében: *porâncite* (BARITIU, Cat. calv. 41), *porâncescû, porâncesce* (ib. 45, 46). — Et. szl. *poročiti*.

porni (a) 'támasztani, excitare'.

uzbejale fze pornafzke 41.

A másik kátében: *sě affite* si *sě îndemne* . . . nádéjdé (BARITIU, Cat. calv. 48). — Eredetére lásd CAPIDAN: Dacor. III, 1088.

poroboc csecsemő, gyermek, infans'.

Porobotsilor mits 7, pre porobots mits de cice 28.

Feltűnő, hogy ez a szó egyébként csak Északerdélyben fordul elő (vö. ST. BINDER, Kind, Knabe, Mädchen im Dacoromänischen, 16–7; ugyanő idéz a gyulafehérvári Bibliából egy adatot: *și cu porobocii*, ib. 4.). A szót a rutén *porobok, porubok* 'junger Mensch' átvételének tartják.

TIKTIN, DRG. 1216 adataihoz vö. még: Ferikat t'fel *porobok* (AGYAGFALVI, 32), un *porobok* mik . . . *porobok* frumos fi kitit (ib. 44), csej *porobocs* mitutej (ZsD. 22), csej *porobocs* micși (VISKI, 21), *Porobaka*. Filia Parva (An. Ban. 114). A *porobocie* származékra, mely F.-nál nem fordul elő, I. TIKTIN, ib., továbbá: Den *po-*

robocsia me (ZsD. 155), den *porobocsie* (VISKI, 161). — A másik kátében: Dară *porobocii* trebuescû a sê boteza? (BARITIU, Cat. calv. 42). — Eredetére nézve nem érdektelen megemlíteni, hogy van egy 'prună mică' jelentésű *poroabă* szó (GREGORIAN: Clopotiva. Un sat din Hațeg. București, é. n. II, 519), amelynek a *poroboc* származéka lehet.

poruncă l. **porâncă**

porunci l. **porânci**

povestui (a) 'megbeszélni, prédikálni, exponere, praedicare'.

jel enau povestuit novæ 16, povestuitu Botedfune 27.

Vö. még: *Poveștiuieβk* (AGYAGFALVI, 78), A toc *poveștiujeβk* (ZsD. 89), Unde lauda ta f'zau *povestuit* (ib. 168), va *poveștiui* (VISKI, 162). A TIKTIN DRG. 1229 említette köznyelvi *povesti* mellett figyelemre méltó a *povestui* változat gyakorisága.

povestuiitor 'ecclesiasta, prédikátor'.

â Povestuituitorilor 8.

povestuitură 'prédikáltatás, praedicatio'.

povestuitura Evangeliomuluj 26, Povestuitura â Evangeliomuluj 30.

L. ehhez: Pren *poveștiutura* â Evangeliu (AGYAGFALVI, 86). — A másik kátében: *propovedanița* evglieî (BARITIU, Cat. calv. 41), *Povăstuiré* evgliei (ib. 43).

pre (a tárgyeset viszonyzócskája, praepositio accusativi).

Főnevekkkel: pre Dumnezeu 9, præ Domnul Dumnezeu 10, Præ Dumnezeu 16, 36, præ Chriftus

17, 21, præ Drakul 19, pre porobots mits de cice 28, præ Domnul 37, præ fratele fzeu 39.

Névmásokkal: pre mine 8, 20, præ mine 33, 37, 43—5, præ tine 17, 33, 48, præ jel 16, præ fzine 21, 30, pre noj, 21, 46, præ noj 10, 15, 17, 18, 28, 44, 46, 47, pre voj 10, 22, præ voj 32, pre jej 27, præ jej 37, præ fzine 30, pre atsela 23, præ atsela 34, præ atsele 43, præ kare 16, 24, præ alci 31.

Ez a régies alak a XVII. században is gyakori: kari urefk *pre* mine (AGYAGFALVI, 3,) ne învatîă *pre* noi 4 lucruri (BARITIU, Cat. calv. 43), *pre* Domnul laude (ZsD. 154), stb.

pre 'on, -en, -ön'.

præ lemn 18, præ mine 19, præ pement 31, præ pemêt 32, præ mine præ pement 45, en tser fi præ pement 45.

Vö. még: karj is *præ* pæment (AGYAGFALVI, 3), *Pre* djalur va vede nerodul (ZsD. 160), stb., stb.

pre 'ra, re'.

pre ifzpefzeniem 8, pre bine 9, præ uretsune 11, præ betej, præ bintetlujale 12, Præ trej precz (r. percz) 14, præ morte 18, pre pekuræ 20, pre vedere Apoftolilor 20, Præ vedere 21, pre ifzpefzenie 23, præ tse vefzeliturecz jefzte 25, pre jertetsune 27, præ pomana mej 30, præ laude numeluj luj, præ lauda alu Dumnedzeu 32, Præ dovæ tablæ, præ doæ table 35, plekare à neravelor nofztre pre pekat, præ atsaja 40, præ luvare dobendiej 43, præ remefzetura 48.

A viszonyzócska használata erős függésben van a magyar eredeti ragozott alakjaival. A mai rumén nyelvhasználat *spre*, *pe* és *la* viszonyzócskáit helyettesíti.

Vö. még: *pre* rugaczune creftinilor tey (SZTRIPSKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 118, 152, 153), *præ* vedere à totz (AGYAGFALVI, 74), enaj aleß *præ* viacza (ib. 8), *Pre* vedere a perincilor fzej (ZsD. 180), sě řa blástěmulü mieu *pre* sine (BARITIU, Cat. calv. 38).

prentu 'ért, pro'.

prentu atsafzta fzlobodziture 9, prentu pekat 12, 23, Prentu tse oke 'quam ob causam, quâ de causâ, miokért' 16, 17, 19, prentu pecatele nofztræ 18, prentu noj 19, Prentu tsafzta okæ 'propterea, ezokaért' 19, prentu pekatele nofztre 19, 20, prentu hiklenyille nofztræ 20, prentu una defztojnitsia alu Christus 24, prentu atsele 25, prentu voj 29, prentu Christus 30, 31, prentu pekatele perincilor 33, prentu atsaja 'ideoque, annakokaért' 34, prentu atsefte darurille à tale 47.

Újabb alakjában csak egyszer fordul elő: pentru endereptetura nofztre 20.

L. erre a régies alakra: ROSETTI, Limba română în secolul al XVI-lea. 77., továbbá: *praentru* tottæ darurilæ (AGYAGFALVI, 8), *Prentu* cse me czinus pre mine (ZsD. 25), *Prentu* ke 'n Dumnedzeul teu (VISKI, 206), *Prentu*. Propter (An. Ban. 116). — A másik kátéban általában *pentru*.

preot 'pap, sacerdos'.

mare Præut 'főpap, pontifex' 16.

Vö.: si *popă*, si împèratü (BARITIU, Cat. calv. 37), ellenben: *Preut*. Presbyter (An. Ban. 116). če něi datæ *préuf*, büní (VISKI, 405).

prespe 'felett, supra'.

præfzpe tote puterille 21, præfzpe totz Fejedelmi 45, tute Domneft præfzpe totz 46.

A XVI. századi nyelvben: *prespre*. Vö. ROSETTI, Limba română în secolul al XVI-lea 121. A *prespe* alakra l. még: tu jest Domn *praespe* totă (AGYAGFALVI, 103), Kare lau *preszpe* mer kledít (ZsD. 49), *Preszpe* munka ta (VISKI, 22). — A *pespre* alakra l. pl. CORESI, Tetrav. 15.

pretutindeni 'mindenütt, ubique'.

pretutindinile 15.

Vö. még: lækujeþk præ pæment *praetutindinile* (AGYAGFALVI, 41), *Pre tutindinile* szlobodz merfzere (ZsD. 185), Au arfz emprefur *tutindinile* (ib. 168), Prefzpe tot pementul *tutindinile* (VISKI, 129), Si *pretutindinile* (ib. 152). — A másik kátéban: *pretutindilé* (BARTIU, Cat. calv. 37).

previ l. **privi**

prima l. **de prima**

prietnic 'felebarát, proximus'.

prietnikul teu 10, prietnikuluj mieu 11, prietnikuluj teu, prietnikuluj nofztru 35, ku prietnitsi voftri 39.

TIKTIN, DRG. 1252 s. v. *prieten* CORESI-re és a szászvárosi ótestamentomra utal: L. még: *priiatnikul* ši němul sau (Paliña, Ishod. 278), kaþa *prietnikuluj* teu (AGYAGFALVI, 6), Kafza a *prietnikuluj* teu (ZsD. 8), fi éy cseluit *prietnikul* (BUTUL, Cat. 28), *prietnikul* fzeu (VISKI, 33), *Prietnik*. Amicus (An. Ban. 116). A másik bánsági szótárban: Amicus '*preten*' (TAGLIAVINI, Lex. Mars. 70, 188). Ez a szó ismutatja, hogy a Bánságban a szláv eredetű *-nik* képző különösen termékeny volt. — A másik kátéban általában a *priiatinü* szerepel a megfelelő helyeken (BARTIU, Cat. calv. 34, 35, 45, 47). L. fenn s. v. *partnic*.

prin 'által, per'.

præn Ledfe 10, præn un om 11, au præn altul 12, præn noj Ens 12, præn kare 12, 16, præn Christus 15, præn munka à Duhuluj Szvent 17, præn kredincza derapte 22, præn kredinczæ 22, 24, præn Duhul Szvent 22, præn kuventul fzeu, Præn atsafzta fzteny de pjatræ 22, præn kredincza alu Jefus Christus 23, præn defzkumperetsune 24, præn kuventul alu Dumnedzeu 26, bren (r. præn) povesztuitura Evangelio-muluj 26, præn atsele 27, præn Botedfune 28, præn szendfele mjeu 30, præn ennojtura mincilor 32, præn Jefus Christus, præn Domnul nofztru 47, præn Fiul teu, præn Domnul nofztru 48.

Vö. még: *praen* numele à þvent Fiuluj teu (AGYAGFALVI, 8), *Pren* pufztenié adufze pre jej (ZsD. 185), *Pren*. Per (An. Ban. 116), *Pren* tine (VISKI, 102).

prinde (a se) 'fogantatni, concipi'.

en pekat ne pñdem 11, fze prin-fze de Duhul Szvent 13, 17.

A magy. *jogantatni* tükörszava.

Vö. még: *þæ prinþæ* de Duhul þvent (AGYAGFALVI, 1), de Duhul þvent ja *þe prinþe* (VISKI, 332). — A másik kátéban: *së prinsë* dinü dhulu sfntu (BARTIU, Cat. calv. 38).

Hasonlóképpen tükörszó az *a se cuprinde* ige is: Fer de pofta berbatuluj jel (t. i. Krisztus) *fze cuprin-fze* (ZsD. 372).

privegia (a) 'virrasztani, vigilare'.

Præveghiatz five rugatz 45.

A másik kátéban: *prevegheti* si vé rugati (BARTIU, Cat. calv. 49). Az első szótag hangalakjára nézve vö még: En þeua *pre uegiatz* (SZTRIPSZKY ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 117, 148, 149), ku totæ inimæ *prævegiem* (AGYAG-

FALVI, 17), *Ka prevegjetor* nopte zorile aftapte (ZsD. 319), Oki aj mnej *prevege* si kaute (VISKI, 276).

privi (a) 'nézni, cernere'.

Tse noj previm 15.

Néhány hasonló hangalakú bányási példa: fzo putem *previ* (ZsD. 15), cu okij fzej are *previ* morte (ib. 183), fzel putem *previ* (VISKI, 11), *Prevesk.* Aspicio., *Previre.* Spectaculum., *Previefzk.* Specto. Aspicio (An. Ban. 117), tot la el *pravind* (Prigor—Nérahalmos, COSTIN: Şezát. XXXVI, 8).

proroc 'próféta, propheta'.

Kercile à Prorotsilor 8, Ledfe fi Prorotsi 10, mare Prorok fi Envecetor 16.

Vö. TIKTIN, DRG. 1269, továbbá: czel Buentu *prorok* (SZTRIPSKY-ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 119, 156), pre fzfencz *Prorocsi* (ZsD. 2), toatã légé si *prorocii* (Cat. calv. 34), *Prorok* nu ješte (VISKI, 171). — Et. szl. *prorokz.*

prorociturã 'jóslat, prophetia'.

Karte de pre Prorotsitura 'Prophetai konyv, Liber propheticus' 8.

A másik kátéban: cártile prorocilorü (BARITIU, Cat. calv. 33). Vö. még: Mendria *prorocsiturej* luj (ZsD. 251). — Az előbbi főnév származéka.

pune (a) 'tenni, ponere, constituere'.

Praes. Ind. II. puny 20, III. fze pune 21. *Perf. comp.* III. elau pufz 21, au pufzo dfofz 23.

purtãturã de grije 'gondviselés, providentia'.

purtetura de grifã alu Dumnedzeu 15.

Vö. még: purtetura puternikã de grifã (AGYAGFALVI, 13), *purte-tura* de grifã à ta (ib. 15). — A másik kátéban: *socotintã* (BARITIU, Cat. calv. 37). — Tükörszó.

pus 'felvettetés, iactus'.

de pufzul fundamentomuluj afeftij lumi 'a világ fundamentumának felvettetésétől fogva, à iactu mundi fundamento' 21.

A másik kátéban: dinü inceputulü lumiei (BARITIU, Cat. calv. 39).

rãmãsãturã 'megmaradás'.

prã remefzetura fzenetatiej nofztrã 48.

Más jelentésben: *Remeseture.* Mansio (An. Ban. 121).

rãpitor 'ragadozó, rapax'.

Nitsi fzkumpi, nitsi repitori 39.

A másik kátéban: nice scumpii nice *rãpitorii* (BARITIU, Cat. calv. 47).

rãsligni (a se) 'megfeszítettetni, crucifigi'.

Perf. simp. refztignifze 13. *Perf. comp.* fzaou refztignit 18. — Szláv eredetű általánosan ismert köznyelvi szó.

rãsuflet 'lehellet, halitus'.

viaczã fi refzuffletul 15.

A másik kátéban: viãtãtã si *suf-lare* (BARITIU, Cat. calv. 37).

rodi (a) 'teremteni, creare'.

Perf. simp. III. rodi Domnul tserul, pementul, mare 34. *Perf. comp.* III. den nemika au rodit 15, au rodit tserul fi pementul 15, kare au rodit tsafzte lume 42.

A régi egyházi nyelv ma is élő szláv eredetű szava. Vö. TIKTIN, DRG. 1334., továbbá: iel *au rodit*

czerul fi pamentul (SZTRIPSZKY-ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 121, 162), fi præ æbemeneturetz aenay *roditt* (AGYAGFALVI, 8), *Rodefte* inime bune ˘n mine (ZsD. 113), *au rodiiũ* ceriũlũ si pamẽntulũ (BARITIU, Cat. calv. 37), Rodesk. Fructifico. *Rodesk.* Creo (An. Ban. 125). Érdekes megemlíteni, hogy a *fundãlui* (< *fundãl*) is előfordul más szövegben 'teremteni' jelentéssel: Tu tot *fundeluis* vore cse jefzte en csefte (ZsD. 210). Ugyanígy a *formãlui* is: Pementul si lume aj *formeluit* (VISKI, 203).

roditor 'teremtő, creator'.

roditorul tseruluj fi à pamentuluj 13, Roditorul tseruluj 14.

Vö. még: key noua *roditoru* (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 119, 154), tine *roditoare* domnului (DRĂGANU, Cod. Tod. 205), *roditorul* tseruluj (AGYAGFALVI, 1), En Dumnezeu *roditorul* (ZsD. 353), Tateluj ßventu *roditoruluj* (VISKI, 327), *Roditor.* Creator (An. Ban. 125). — A másik káté megfelelő helyein: *facãtorũlũ* ceriũlũ si a pãmẽntulũ (BARITIU, Cat. calv. 36).

roditurã 1. 'teremtés, creatio', 2. 'teremtény, creatura'.

1. roditura à nofztrã 14.
2. ku tote roditurille entruna 15, roditurile vietore 46.

Vö. még: despre *roditura* noastrã (BARITIU, Cat. calv. 36; 1. jelentés), továbbá: Pesti si alte falur de *roditur* (ZsD. 247), *roditurele* (VISKI, 22). A 2. jelentést a másik káté a következőképpen fejezi ki: cu toate *faptele* ñpreunã (BARITIU, Cat. calv. 37). — An. Ban. és TIKTIN nem szótározzák.

sacrament l. **sacramentum**

sã 'ha, si, cum'.

Sze tote elacz fatse enke 25, fze num vre dzitse 39, Sze voj . . . stitz bune darurj à da 41, Szevetz jerta omenilor pekatele lor . . . Szã jare nulevetz jerta 44.

L. még: *sã* vrure sã se judece (CORESI, Tetrav. 7), *ßæ* vej fi ku noj (AGYAGFALVI, 18), ašte. esli. eau: de, sãu, *sã* (M. Lex. 99), Ke *jze* noj tocz evom muri (ZsD. 18), *se* nu vrẽ zice (BARITIU, Cat. calv. 47, 129), *sẽ* veti ertã (ib. 49), *Sze* vej fi platnik dupe vina noßtre (VISKI, 361), Vefzelie am vrut ave, /zam vrut krede en Christus (ib. 38õ). — Vö. még: TIKTIN, DRG. 1349. s. v. *sã*².

sãdi (a) 'beoltani, insero'.

trebujefte fzeffe fzedafzke 28.
A másik kátéban: ñntru carẽ se *oltuescũ* (BARITIU, Cat. calv. 43). — Et. szl. *saditi*.

samã l. **bãgãturã**

sau l. **au**

sculãturã 'feltámadás, resurrectio'.

Szkuletura trupurilor 13, fzkulãtura trupuluj 25.

Vö. még: ieluy fi *ßkulatura* (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 117, 148), *ßkulatura* trupurilor (AGYAGFALVI, 2), en *ßkulatura* à luj (ib. 64), *ßkulaetura* morczilor (VISKI, 333). — A másik káté megfelelő helyein: *scularia* trũpurilorũ (BARITIU, Cat. calv. 36), *scularẽ* trupulũ (ib. 41). — L. még TIKTIN, DRG. 1396.

scumpete 'fösvénység, avaritia'.

fi tote fzkumpete 38.

L. ehhez: si toatã *scumpetẽ* (BARITIU, Cat. calv. 41).

sdrobiturǎ 'romlottság, pravitas'.

atare mare zdrobituræ 11.

L. ehhez: asîe mare *răsipitura* (BARTIU, Cat. calv. 35), ellenben: de *zdrobitura*, fî de tîel bîndfe verbat (AGYAGFALVI, 12), Zideftej mare *zdrobitura* (ZsD. 129), En-trame Domne *zdrobitura* (VISKI, 134). — A szláv eredetű *a sdrobi* származéka.

semeliu 'személy, persona'.

fze fie fzemelyury fzaou obraze ufzebitæ 14.

A másik kátéban: acéste trei fétie sê sê despartîa una de alaltâ (BARTIU, Cat. calv. 36). — A *semeliu* szót csak F.-ból ismerjük.

sfânt, -ă 'szent, sanctus'.

adunare Szvente 37, Befzereka Szvent (r. Szvente v. Szventæ) 22, Befzereka Szventæ 28, Befzeretfîiej fzvente 21, Befzeretfîiej fzventæ 21, Befzeretsîiej Szvente 27, Befzeretsîej Szvète 30, Befzeritsîej fzventæ 37, Duhul Szvent 14, Duhul Szvent 13, 14, 16, 17, 21, 22, 26, Duhuluj Szvent 17, 22, 28, 40, Duhul Svnt (r. Szvent) 17, Ennel-ciej Szvente à tale 47, Szvent Iakob 8, Szvent Janos, Szvèt Janos 8, Szvent Lukáts 8, Szvèt Lukats 29, Szvent Mark 8, 29, Szvent Mathe 8, 9, 29, Szvent Paul 8, 29. Szvent Petru 8, Perintele Szvent 47, Szventæ Sacramentumurile 26, fzemn Szvent 27, 28, fzemne Szvente 27, fzkriptura fzventæ, Szkripturæj Szventæ 7, Tatel Szvent 46, Tatel Sveznt (r. Szvent) alnofztru 47, unetsune Szvencilor 13, Unetsuna Szvencilor 22, via Szventæ 'élő fzent; vivam, fanctam' 32.

Vö. még: fie ku noy *füenta* troycza (SZTRIPSKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 116, 148), cu dhul *sîntu* în vécu nesvrâşitu (DRÄ-

GANU, Cod. Tod. 218), au ulluj totz *füentzi* perintzi (AGYAGFALVI, 111), Kare pre *Szvent* Izraël va fzbodzi (ZsD. 117), *Szvent* si milofztiv jeft (VISKI, 39), *Svent*. Sanctus (An. Ban. 145).

sfârşit 'vég, finis'.

pene en fzfërfit 'mind végig, ufque ad finem' 22, La fzfërfit 31, La fzfërfit 37, la fzfërfit 'vége-zetre, végre, denique, tandem' 45. — Szláv eredetű köznyelvi szó.

sfat 'tanács, consilium'.

den fzvatul Dumnedzeoiej fzale, den fzvatul vojijej fzale 15.

Vö. még: Trei *svéture*-s a dom-nului (Cea mai veche carte rako-czyanâ: AHN. I, 229, 252), ku *fvat* de haßnæ (AGYAGFALVI, 14), el-lenben: Si en *fzfatul* mjeu (ZsD. 195), *Svat*. Consilium (An. Ban. 145), Szvent *fzvatul* luj efze vede (VISKI, 24). Az *f-v* váltakozásra l. TAGLIAVINI, Lex. Mars. 83—4.

sfîntenie 'szentség, sanctitas'.

fzvincinia alu Christus 24, en fzvincenie 'fzentfëgben, in fancti-ficatione' 38.

L. még: den akuj *fvinczenya* (AGYAGFALVI, 28), *Szvinczenia* ta eva remene (VISKI, 48), Dom-nul pren *fzvinczenia* fza (ib. 135), *Svîntenie*. Sanctitas (An. Ban. 145), ellenben: En *fzfencenia* luj (ZsD. 149), *sfîntîa*, *sfîntie* (BARTIU, Cat. calv. 40, 47). Csak *f*-es alakokat idéz TIKTIN, DRG. 1416.

sfînti (a) 'megszentelni, sanctifi-care'.

Szembeta fzeu fzvincest. fiu fzvinci atsaja 34, præ jej fzvín-czfzk 37, Szventafzkefze 40, Szvintafzkefze 42.

Vö. még : Cse tu *β*vinczeste prænój (AGYAGFALVI, 104), *Svintzeſk.* Sanctifico, benedico (An. Ban. 145), En lokul kare laj foßt *β*venezit czie (VISKI, 170). — A másik kátéban *f*-es alakok.

ſfintie 'szentség, sanctitas'.

Kum ku Numele Szventiej ſzale 'Hogy az ő ſzentséges nevével, Ut ſacrofancto ipſius nomine' 36.

A másik kátéban : cum cu numéle lui celu ſfntü (BARITIU, Cat. calv. 46).

ſſfintitură 'megszenteltetés, ſanctificatio'.

ſzvincitura noſztræ 14, ſzvincitura voſztre 38.

A másik kátéban : *ſſfintitura*, *ſſfntitura* (BARITIU, Cat. calv. 36, 47).

ſſgău 'anyaméh, uterus'.

en zgevuľ ſzue 11, en zgăvuľ ſzue 12.

Vö. még : den *β*emæncza *β*geuľuj *β*eu (AGYAGFALVI, 42), den *zgeuľ* majkej mele (ZsD. 45), den *zgeuľ* Majkejej mele (VISKI, 49). — A másik káté kerülí a szó használatát (BARITIU, Cat. calv. 35). — Ezt a TIKTIN szótárában ismeretlen eredetűnek jelzett szót DRĂGANU a magy. *zugó* 'mitra, uterul scroafei' átvételének hajlandó tartani (AIIN. III, 213). A MTsz. azonban egyetlen adatot közöl a *zugó* 'nőstény disznó petefészke' szóra s így ennek a magyarázatnak egyelőre nem nagy a valószínűsége. CREŢU a lat. *excavus*-ból magyarázza (M. Lex. 384).

ſſiromenie 'szegénység, paupertas'.

Sziromeniæ au bogetate 43.

Vö. még : ku *β*iromænia (AGYAGFALVI, 13), *ſurumănie* au bogătie

(BARITIU, Cat. calv. 49), En *β*iromenie ſi n frike (ZsD. 166), *ſiromenie*. Paupertas (An. Ban. 132), Nicsi keute laj *β*iromeniæ, (VISKI, 184). L. még TIKTIN, DRG. s. v. *sărman*. — Alapszava a *ſiroman*, amely gyakran megtalálható a protestáns szövegekben : ket jeft *β*iroman (AGYAGFALVI, 46), Jeluje *β*iromanilor | Csetate tare (ZsD. 24), *β*eromani ved ku veſelie (ib. 153), *Sziromanul* nulva újta (VISKI, 25). — Ebből származik a *ſiromănesc* melléknév is : Den nam *β*eromeneſk *β*ej ſie *β*luge (ZsD. 187).

ſſlobozi (a) 'megszabadítani, liberare, liberum reddere'.

Praes. Conj. III. ſze ſzlobodze 19. *Imperat.* II. ſzlobodzeſte 41, 44. *Perf. ſimp.* III. emau ſzlobodzitume 9, 20, enau ſzlobodzitune 31.

Visszaható alak : ſzeme ſzlobod 9.

Vö. pre noy *β*lobozi (SZTRIP-SZKY—ALEXICS, Szeg. G. énekesk. 120, 158), *β*æ *β*'obodze (AGYAGFALVI, 21), Sime *ſzlobodzeste* (ZsD. 14), El *ſzlobodzi* nul perefzi (VISKI, 75), *Slobodzeſk.* Libero (An. Ban. 135).

A másik kátéban : ſe *ſloboază* (BARITIU, Cat. calv. 38), egyébként az *izbăvi*, *descumpăra* és *reſcumpăra* helyettesíti.

ſſlobozit 'megszabadított, liberatus'.

omuluľ ſzlobodzit 31.

L. ehhez : omuluľ *izbăvitü* (BARITIU, Cat. calv. 43).

ſſlobozitură 'megszabadítás, liberatio'.

prentu atſafzta ſzlobodzitune 9, Szlobozitura Omuluľ 12.

V. ö. még : ku *β*lobodzitura (AGYAGFALVI, 13), Sin *ſzlobodzitura* ta (ZsD. 42), Sin ſzlobodzitura

à ta (VISKI, 45), *Slobodziture*. Libe-
ratio (An. Ban. 135). — A másik
kátéban: pentraciastă *rescumpărare*
(BARITIU, Cat. calv. 34), *răscumpă-
raré* omului (ib. 35).

slujbă 'szolgálat, servitus'.

dē kafza fzlujbijej 33.

A másik kátéban: dinū casa
robiei (BARITIU, Cat. calv. 44). —
Et. szl. *služba*.

sluji (a) 'szolgálni, servire'.

Praes. Ind. I. fzludfesz 40.

Praes. Conj. III. fzene fzlufafzke
48, VI. totă fzem fzlufafzke 9. —
Et. szl. *služiti*.

smertime 'szemérmetség, mo-
destas'.

ku fzmirime 'fzemérmetefen, mo-
desté' 38.

Vö. még: ku mare *zmirimiae*
(AGYAGFALVI, 15), *Zmirime* si
blendia à ta (VISKI, 40), ku mare
zmirime (ib. 341). Ritka képzésű
alak a következő: ku *zmiricsune*
(VISKI, 139), gyakoribb a *fzme-
renie* (ib. 353).

smerit 'alázatos, humilis'.

ku inimă fzmirite 10, trupurile
fzmirite à nofztre 26.

Vö. ehhez: căută spre *smerita*
roaba sa (DRĂGANU, Cea mai
veche carte rakoczyană: AIN, I,
247), că blândū săntū si *smeritu*
(BARITIU, Cat. calv. 34), trúpulū
smireniei noastre (ib. 41), továbbá:
Űfflet *zmirit* (AGYAGFALVI, 8), Nu-
maj ej drage *fzmerite* inima (ZsD.
114), *Zmirit* si pră betaje negribitor
(VISKI, 310). — A szláv eredtű *a
se smeri* (<*sēmēriti*) geneve.

spurcăciune 'fertelmesség, tur-
pitudó'.

tote fzipurketsune novă trebu-
jeŰte fze ucim (r. urim) 38.

Vö. még: vor fi cu toată *spur-
căciuné* (DRĂGANU, Cod. Tod.
221), de *spurcăciuné* sufletescă
(DRĂGANU, Cea mai veche
carte rakoczyană: AIN, I, 248),
skvrčna: *spurcăciune*. skránăvie
(M. Lex. 233), sē ne ferimū de toată
spurcăciuné (BARITIU, Cat. calv.
47), *Spurkecsune*. Pollutio. Sordiz-
ties (An. Ban. 139). L. ezekhez
TIKTIN, DRG. 1479.

stătătură I. bäsău

stană 'kőszikla, petra'.

fzteny de piatră 22.

A *stean*, *stan*, *stană* 'szikla, szirt,
kőszál, kőszirt' (GHETIE DRM.,
TIKTIN DRG., Bull. Ling. I, 38)
többese, amely a Bánságban ma is
használatos: *Steii* d'e piatră l-o
'ncuiat (DENSUSIANU, Hațeg 166,
334). L. még: Te-or află întepenit
stan (AGĂRBICEANU nyelvéből id.
PUȘCARIU, Études de ling. roum.
482 és Dacor. IV, 731). Vö. még:
Szteny de pjatre oh Domnedzeul
mjeu (ZsD. 35 és VISKI, 37), si
Űtenjul de pjatre iŰpeŰeniej mele
(ib. 201).

stătătură de bäsău 'boszuállás,
vindicta'.

poftta à fzteteturijej de beffzeu 38.

Vö. még: *fztetutura de beffzeu*
(ZsD. 189), fzfpră *Űteteturae de
beffzeu* (VISKI, 356). — A magyar
boszuállás mintájára készült tükör-
kifejezés.

stătör de bäsău 'bosszuskodó,
vindicans'.

fztetör de beffzeu 33.

Vö. még: *stetetör de BaeŰaeu*
(AGYAGFALVI, 3), Űffletul *Űtetetör
de beffzeu* (ib. 14), *Sztetetori de*

bezfzeu rufinedz (ZsD. 22), Cse Domnul *sztetetorj de bezfzeu* | Ejva fzedseta (ib. 137), *Sztetetori de bezfzeu* (VISKI, 21). A *stătător* önállóan is használatos: Nitfi ün lukruj nuj *sztetetor* (ZsD. 86). — A másik káté megfelelő helyén: cu bäsäu tare (BARITIU, Cat. calv. 44). — A magy. *boszuálló* mintájára készült tükörkifejezés.

steniu l. **stană**

străin 'idegen, alienus³'.

Dumnedzej fztrieny 33.

L. még: de omeny *βtrieny* (AGYAG-FALVI, 12), En kip de *βtrien* (ib. 121), Mulcz *fztrienv* mare vefzte me audzind (ZsD. 39), De acseft nam *βtrienj* farestemæ (VISKI, 308), *Strien*. Alienigena. Alienus (An. Ban. 142).

strânsură 'szorongattatás, angustia²'.

ku fzttrinfszurille, fi ku dfutrujale 20.

Jelentése a köznyelvi *strînsoare* jelentésének felel meg (l. erre 'TIKTIN, DRG. 1518). Vö. még: Ke 'n *fztrinfzure* aics trejeszk (ZsD. 15), Ken *fztrinfzure* aics trejefzk (VISKI, 10), *Strinsure*. Strictio. Collectio (An. Ban. 142). A másik káté megfelelő helyén: cu *chinurile* luî céle nenumërate (BARITIU, Cat. calv. 39).

sugător de fiță 'csecsszopó gyermek, lactens¹'.

fzuetorj de cice 7.

A m. *csecsszopó* fordítása.

sumă l. **șumă**

suspina (a) 'fohászcodni, suspirare²'.

Utrinde fzufzpinemune 26.

A másik kátében: de aciasta *suspînămü* (BARITIU, Cat. calv. 41).

svânt l. **sfânt**

svat l. **sfat**

șacramentum 'szentség, sacramentum¹'.

Szentæ Sacramentumurile, ku facramentumurj 26, Tsefzemt Sacramentumurille, Kete Sacramentumurj, Sacramentum fzaufzemn Szvent 27, aldoile Sacramentum 28.

Vö. még: Câte *șacramenturi* sau tăine au rânduítü domnulü (Depre Botezü, vö. BARITIU, Cat. calv. 52), *șacramenturile*, *sacramenături* (ib.). — A másik káté megfelelő helyein *sémnele sfinte*, *sémnulü* áll (ib. 41, 42). Vö. ezekkel: TREML: MNy. XXIX, 25, 34.

școală 'schola¹'.

Scholele fzeffe cine 37.

A magyarországi latinság és a magyar népnyelv az idők folyamán több változatban közvetítette a ruménségnek ezt a fontos műveltségi szót. Vö.: akadímia: *școală* (M. Lex. 101), din *școlotele* dosăzilor (Sicriü de aur, 122), *Oshkole*. Schola (An. Ban. 101), *iskola* 'musæum, schola' (TAGLIAVINI, Lex. Mars. 110), eram pre atunčia la *școală* la Barü (GASTER, ChrR. I, 201), dascal de normă, *ișcola* neuniților (1790. IORGA, Scris. ard. mar. București, 1906. II, 109), *șicoală* (1817. Craiova. Arhivele Olteniei X, 350), *ișcoală* (Drágus, Fogaras m. Grai și Suflet I, 108), *óškola* (Máramaros m. WEIGAND, Jahresb. VI, 79), *așculă* (Szilágy-ság, VAIDA: Tribuna 1890. 337), *ușcoală* (GREGORIAN, Graiul din Clopotiva. București 1937. 64), *ușcoală* (Torontál m. COSTIN, Gr. bän. II, 113), om cu *ușcoli* (ib.

205), *iškqalā* (Bihar m. Bull. Ling. IV, 136). Vö. még TAGLIAVINI, Lex. Mars. 110. — A másik káté megfelelő helyén: cum sē tie . . . *invāiūtūra* (BARITIŪ, Cat. calv. 46).

šireag 'sereg, cœtus'.

firagul aū alefz, jeu enke atseluj firag fzemt ô parte 22.

Vö. még: *šireagul* (Palífa, ed. ROQUES, 55; Ishod, cap. 17, 224), *šireagurile* carele-sū in ceriū (gyulafehérvári Újtestamentum, vö. TULBURE, Az első román bibliafordítások. Nagyvárad, 1918. 25), ku *syragh* mare en tfer (AGYAGFALVI, 38), *Siragur* bvente (ib. 101), *Siragul* teu jubest (ZsD. 14), ca unū *šireag* mare (Sicriū de aur, 11), *Shirag*. Exercitus (An. Ban. 132), Domnul ā *Siraguritor* (VISKI, 37). Vö. még CIHAC II, 528; ALEXICS, Magy. el. 95; TIKTIN, DRG. 1433. — A másik káté megfelelő helyein: s'au alesū sii *gloatā* (BARITIŪ, Cat. calv. 39), eu încā sântū . . . unulū din *gloata* lui (ib.).

štiut 'tudás, scientia'.

Den pomæle ā pomuluj ftiutului bineluj fi ā revuluj 12.

A másik kátéban: dinū poamele pomuluī, *sciūtuluī* reūluī si binelui (BARITIŪ, Cat. calv. 35).

sumā 'vmnek veleje, summa'.

Summa fzau Meduha 7, entro fummæ 'fummatim, egy fummában' 10, entro fommæ 13.

Egyéb protestáns szövegek adattaira vö. TREML: MNY. XXIX, 34., tovább: Ku *fomma* entrun Dumnezeu | Arunkam voj jeu credere (ZsD. 218), Ku *fomma* tfeftz Dumnezeu tare (ib. 103). — A másik káté hasonló értelemben a *cuprinsētura* szót használja (BARITIŪ, Cat. calv. 34).

tablā 'tábla, tabula'.

Præ dovæ tablæ: Table de prima, A dove tablæ, præ doæ table de pjatræ 35.

A magy. *tabla* átvétele, amelyet az eredeti magyar szöveg is használ. Vö. még: ku *table* frumöß podobite (VISKI, 170, vö. még ZsD. 168), *Table*. Tabula (An. Ban. 145; DRĂGANU: Dacor. IV, 159), *tabia* 'tabula' (TAGLIAVINI, Lex. Mars. 121). — A másik kátéban: In 2 *table*. In *tabia* di intāi . . . In a 2 *tablā* . . . pre, 2, *table* de piatră (BARITIŪ, Cat. calv. 45).

tägädui (a) 'megtagadni, negare, abnegare'.

Praes. Ind. VI. tegedujefzk 37. *Praes. Conj.* I. fze nu te tegedujefzk 29, (Visszaható) III. fzeftz tegeduiafzke præ fzine 43. *Fut.* III. nuva tegedui de noj 41.

A rumén köznyelvnek a legré-gibb szövegek óta számtalanszor előforduló állandó eleme. Vö.: ALEXICS, Magy. el. 100; TAGLIAVINI, Lex. Mars. 98; TIKTIN, DRG. 1548.

tāmpla (a) 'történni, contingere'.

tote fzeftze temple 15.

Vö. még: la unū locū i se va *tāmplā* (Cea mai veche carte rako-czyană, ed. DRĂGANU: AIIN. I, 262), Affa beua *templa* tuturora (SZTRIPSZKY–ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 117, 150), ũi se va *tāmplā* (Cea mai veche carte rakoczyană: AIIN., 262), prilūčnč: ku *tāmplare* (M. Lex. 214), Si kare en AĒgyptum fze *templare* (ZsD. 180), fere de ftiincza ta nemika nuŕe *temple* (VISKI, 19). — A másik káté megfelelő helyén: carele face toate dupā sfatulū voiei lui (BARITIŪ, Cat. calv. 37). — Eredetére nézve vö. PUȘCARIU, EtWb. 77, s. v. *intimplu* és DRĂGANU, i. h. 225.

testamentum 'testamentum'.

Testamentumuluj Vekju 7, Testamentumului nov 8, Testamētumulujuj Nov, Testamentumul Nov 27, Testamentumulujuj Nov 28, Testamentumul nov 36.

Vö. még: acestü päharü-i *testamentomul* cel nou în sângele mieü (TULBURE, Az első román bibliafordítások. Nagyvárad, 1918. 25), En *Testamentumul* nou (VISKI, 382), *Teshment*. Testamentum (An. Ban. 148). — A másik káté megfelelő helyein: *testamētululū* nou (BARITIU, Cat. calv. 33), în *légé noao* (ib. 41, 42), după *lége noao* (ib. 42). — A magy.-lat. *testamentum*, *testamentom* átvétele.

tocmai 'szintén, non minus'.

Vö. még: *tocma* cu noi (CORESI, Tetrav. 32), Jefztem *tokma* (ZsD. 83), Ka fi pre un vaz arfz de pement *tokma* (VISKI, 7), *Tokma*. Plane (An. Ban. 150). Erre a régies alakra l. még TIKTIN, DRG. 1617.

trebue 'kell, oportet, necesse est'.

trebujeste cie fze ftij 9, etrebujeje (sic!) fzae kautem 12, trebujeste fze entorke 23, Trebujeste... aj botedza, Trebujeste enkes tare 28, trebujeste à merdfe, nu trebujeste aj lefza 30, trebujeste erke (r. enke) à fatse bine 31, trebujeste novæ præ noj fzene purtem 35, trebujeste fze ucim (r. urim) 38, trebujeste à tsere 40.

Vö. még: cã *trebueaște* (CORESI, Tetrav. 9), nuj *trebujeste* (AGYAGFALVI, 119), núzdno že: iarã ku nevöe. sãu *trebuiãște* (M. Lex. 190), Kare *trebujeste* lauda (ZsD. 283).

trimité (a) 'elbocsátani, mittere'.

tremefze Fiul fzeu 12.

Erre a hangalakra I. TIKTIN, DRG. 1650., továbbá: *tremêse* (CO-

RESI, Tetrav. 2), Tote pedapba *tremete* tu pre noy (SZTRIPSZKY-ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 121, 160), den naltul tferuluy Christus *tremeșes* (AGYAGFALVI, 27), La szfersit un om *tremefze* (ZsD. 251), noe en har be *tremeșe* (VISKI, 337). *Tremet*. Mitto (An. Ban. 151). — A másik káté megfelelő helyén: pre fiulü lui *trimeșëndü* (BARITIU, Cat. calv. 35).

trupesc 'testi'.

ku gura trupafzke 'tefti fzámmal, ore corporis' 29.

A másik kátéban: în gura mé (BARITIU, Cat. calv. 42). Vö. még: de toată duréré sufletescã și *trupascã* (DRĂGANU, Cea mai veche carte rakoczyanã: AIIN. I, 245).

turna (a) 'térni, redire'.

tote lauda fzetz torne præ Numele teu 45.

Vö. még: O Domne *turnete* jare ketre noj (ZsD. 216).

țel 'cél, scopus'.

Celul fi Percile 9, à kure ketre cel 43.

Vö. még: Si nus trecse ja orendit *celul* (ZsD. 244); *țel* 'tintá, scop' (BARBUL, Avas, 54), *țel* (CABA, Szilágy, 101), *țel* (MOLDOVÁN, Alsófehér, 818). L. még: ALEXICS, Magy. el. 45; TIKTIN, DRG. 1573. — Az erdélyi adatok nyilván a magyar *cél* átvételei, míg Moldvában orosz közvetítés is lehetséges (SANZEWITSCH: Jb. II, 211). A kizárólagos szláv közvetítés feltételezése semmivel sem indokolható.

teremonie l. **ceremonie**

ține (a se) 1. 'tartozni, debere, 2. fűggeni, pendere'.

1. eme cin lu Dumnedzeu 9, nam cinut à fatse 25, ku tsene tzinem prietnikuluj nofztru 35.

2. De atsefte doæ porents fze cin Ledfe fi Prorotsi 10.

A másik káté megfelelő helyein : *mê tîiu* domnului (BARITIU, Cat. calv. 34), ce amu fostu datorî a face (ib. 41), cu ce *ne fînemû* priîatinilorû nostri (ib. 45); intra-ceste doao porunci, toata légé si prorocîi *sê fînú* (ib. 34). — Az 1. jelentés a magy. *tartozni* hatása.

ului (a) 'megvallani, profiteri'.

Praes. Ind. II. kend atsaja ulujest 14, IV. uluim en kip de adevér 24. *Praes. Conj.* I. dereptate fzeo ulujefzk 39.

A protestáns rumén irodalmi nyelvnek ez a fontos magyar eredetű szava (< *vallani*) igen gyakori a XVI. és XVII. sz. szövegeiben. Vö. TAGLIAVINI, Lex. Mars. 117 (adatok Coresi Molitvelnic-jéből, mely 1564-ben jelent meg; l. ehhez VERESS, BRU. I, 25, és máshonnan is), továbbá : Si bete *ulluim* (AGYAGFALVI, 24), Sze putem noj szfent Numele teu *ului* (ZsD. 1), en vecsie ße te *uluim* (VISKI, 332), Ledse me ku gurata o *ulujest* (ib. 115). — A másik káté megfelelő helyein : cându zicî si *mărturisesci* (BARITIU, Cat. calv. 36), *fînemû* cu adevératû (ib. 46), sê *grăescû* dreptû (ib. 47.). — Az erdélyi bolgárok-nál *valuvam* (MILETIČ, Zbornik XIII, 256).

uluită 'vallás, religio'.

à ulujtej fi à kredinciej 7.

Vö. még : pre *uluita* dene hraboria (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 118, 152), *uluitæ* dæraptae (AGYAGFALVI, 30) *ulluituræ* deraptae (ib. 62), Christinete-cziej *uluita* derapte (VISKI, 332).

— Az *a ului* származéka, mint pl. *lăcuită* 'lakás' a *lăcui* igéből: *lekuilej* fza (ZsD. 205).

umbla (a) 'járnai, ambulare'.

Mint a kátében használatos *entrembletor* tanusítja, F. nyelvében az *a umbla* ige *a imbla*-nak hangzott, amely hangalak a XVII. sz.-i szövegekben csaknem általános: în lumina fetei tale să *inblâm* (DRĂGANU, Cod. Tod. 197), *inbla* pre marê (CORESI, Tetrav. 5), unde uey *æmbla* en numele luy (SZTRIPSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 122, 162), ße putem *embla* (AGYAGFALVI, 15), En porenka ta nam *emblat* (ZsD. 9), *embla* (FRANCK : Dacor. III. 903), nu maj *embla* 'n reutate (VISKI, 6), *Emblu*. Ambulo (An. Ban. 36).

umplea (a) 'eltölteni, complere'.

Praes. Ind. II. empli tote roditurile ku alduitura ta 46. (Visszaható) *Praes. Conj.* III. en noj szfesz emple 12. *Perf. comp.* III. tsau emplit Satan inima ta 22.

Más protestáns és egyéb régi szövegekben ez a régies alak járja : *înple* procuratâ viața noastră de veselie (DRĂGANU, Cea mai veche carte rakoczyana : AIN. I, 246), să *înplu* (CORESI. Tetrav. 6), ße læ *empli* (AGYAGFALVI, 9), ße *emplure* totz ku jey (ib. 79), Pementul *emple* cu trupur morte (ZsD. 271), Afa cum fi cempul el *emplusze* (ib. 182), Szlava ta marê *emple* pementul (ZsD. 23 és VISKI, 21), Kari csefzt oras *emplure* (VISKI, 124). — A másik káté megfelelő helyein : sê o *înple* intru noi (BARITIU, Cat. calv. 35), au *înplutû* sâtana inima ta (ib. 39).

unăciune 'egység, communio'.

unetsune Szvencilor 13, Unetsuna Szvencilor 22.

Vö. még: en *uneczune* iešte (SZTRIPSKY-ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 119, 154), ku *unetfunæ* (AGYAGFALVI, 14), *unetfunæ* Zvinczilor (ib. 2), Credinciej *unecsune* (ZsD. 3), *uniciumé* sftilorü (BARITIU, Cat. calv. 40), ße fie kredincziej *unecsune* (VISKI, 346), *Unecsune*. Unio. Concordia (An. Ban. 161).

unde 1. 'hol, honnan, ubi, unde', 2. 'amiért, mivel, quamobrem, cum'.

1. Unde 28, 29, de unde 11, 16.

2. ej atsaja oka undé 's-az az oka, hogy; que caufa est, quòd' 29, fze kejefzk unde jej... præ Dumnedzeu elare fi dodeit 30, Unde 'Holott, Cùm' 31, unde tu præ noj... ene cinus 47.

uráciune 'gyűlölés, odium'.

præ uretsune lu Dumnedzeu 11.

Vö. TIKTIN, DRG. 1693., továbbá: prentu *uretjune* (AGYAGFALVI, 55), gnjusz: *urâciune* (M. Lex. 127), Zdrobeste firevia *urecsunijej* (ZsD. 2), spre *urâciune* domnulü mieu (BARITIU, Cat. calv. 35), *Urecsune*. Odium (An. Ban. 163), ku kuvente de *urecsune* (VISKI, 247).

urere 'szándék, propositum'.

fze ajbem urere 44.

A másik kátéban: sé ne *silimü* (BARITIU, Cat. calv. 49).

uric 'örökség, hereditas'.

urikul à empereciej lu Dünedzeu nulvor birui 39.

Egyike a legrégebben kimutatható magyar eredetű rumén szavaknak. Vö.: dali esmi imü *ourjukü* (Román vajdának egy 1393-ban kelt adománylevelében, vö. COSTĂCHESCU, Doc. mold. I. 13; to-

vábbá TREML: Ung. Jb. IX, 281), tocmít ai *uricul* mieu mie (CANDREA, Psalt. II, 21; ib. II, 196 stb.), în *ourikurele* sale 'az ö öreksegekbe' (Pališa, ed. ROQUES, 202), *uric* hiclean 'hamis oklevél' (Anciens documents de droit roumain, Paris—Bucarest, 1930—31. II. 293). *urik* bun en tferurj (AGYAGFALVI, 97), En emperecia *urikuluj* (ZsD. 3), Pre kare *urik* davoj czie (ib. 12), ši sã ținem *urikul* lui (a gyulafehérvári Újszövetségben: TULBURE, Az első román bibliafordítások. Nagyvárad, 1918. 25), *ouričele* çe le birueskü oamenii (Sicriü de aur, 153), Si ecz aldujeste *urikul* (VISKI, 62), Jeu de *urik* eczivoj da czie (ib. 7), *Urik*. Hæreditas. Patrimonium (An. Ban. 163). A *de uric* 'jure perenni' (Lex. Bud. 737), 'beständig, stets, auf immer' (MOLNAR, Sprachl. 111. és Wb. 20) határozós kifejezés ma is él a Bán-ságban: şad *d'e uric* 'stau de mult acolo, de când s'au pomenit' (DENSUSIANU, Hațeg, 339; WEIGAND, Jb. IV, 332, 334), *de uric* 'de ținiș, permanent' (NOVACOVICI, Cuv. băn. 22), *De uric* 'pentru totdeauna' (Torontál m COSTIN, Gr. băn. II, 86). — A másik káté megfelelő helyén: înpêrâtiia lui dumnzéu nu o voru mosteni (BARITIU, Cat. calv. 47). Vö. még TIKTIN, DRG. 1692.

uricaș 'örökös, hæres'.

fecz urikafi enke fzemtec alu Dumnedzeu 15.

Vö. még: fza fim fæc *urikas* lu Dom Dumnedzeu (AGYAGFALVI, 27), acesta este *uricașul*, veniți sã-l omorâm și sã ținem uricul lui (TULBURE, A legrégibb román bibliafordítások, 25), Tsine *urikas* eva fi (ZsD. 31), niau facutu cu sângele lui celü scumpu *uricașii* lui (BARITIU, Cat. calv. 38, 131), *urikașul* mieu va fi sluga mea (Sicriüt de aur, 135), *urikâji* fzem-

tém (BUIŦUL. Cat. 35), Csinye *urikas* eva fi (VISKI, 33), *Urikash*. Hæres (An. Ban. 163). — A másik káté megfelelő helyén: sê esci *fiŦr*, si *mostianũ* a luŦ dumnezœu (BARITIU, Cat. calv. 37). Vö. még TIKTIN, DRG. 1693.

usebit 'megkülönböztetett, distinctus'.

szemelyury Ŧzau obraze ufzebitæ 14.

Vö. még: Szemt ka morczy de vi *ufzebit* (VISKI, 198). — A másik káté megfelelő helyén: acêste treŦ fêŦte sê sê despartã (BARITIU, Cat. calv. 36).

usteni (a) 'megfáradni, fatigari'.

kari vacz ufzteniŦ 10.

Vö. még: toŦi ce v'aŦi *usteniŦk* (CORESI, Tetrav. 17), jel tare *ufŦ'e-nind* ku krutfæ dsoß kedzu (AGYAGFALVI, 57), De durer am *ufzteniŦ* (ZsD. 18; VISKI, 14), Ke tare am *ufzteniŦ* (ZsD. 82), *UfzteniŦam* en dsemuturi (VISKI, 15), *Ustenesk*. Fatigor (An. Ban. 164). — A másik kátében: toŦi ceŦ *ust'eniŦi* (BARITIU, Cat. calv. 34).

Az *osteneatã* 'fáradozás, fáradtság' főnév is szókezdő *u*-val fordul elő: munkæ mare *ufŦinale* (AGYAGFALVI, 61), Si *ufŦenala* lor lekußtelor (VISKI, 182), *Ustendale*. Fatigatio (An. Ban. 164).

utrinde 'azért, annakokáért, ideo, propterea, in hoc'.

Christus utrinde au Ŧzuit Ŧzufz en tser 21, Utrinde, ke tsele mai Ŧzkumpe Ŧaptele bunæ à noŦztre 25, Utrinde Ŧzufzpinemune 26, atseŦzte utrinde tserem 45.

Erre a már CORESI-nél előforduló szóra (PUŦCARIU: Dacor. IV, 1403) vö. még: *Utrine* ketre tine Ŧtrigem (AGYAGFALVI, 18), *Utrinde*

Ŧzemt en voja Tateluj (ZsD, 3), *Utrinde* vor remene (VISKI, 6), *Otrinde*. Ideo (An. Ban. 102). TIKTIN nem szótározza.

uzbãi (a) 'hinni, bizni, confidere'.

ufzbejefzkuŦze jare 30, Ŧzeme ufzbejefzk Ŧzingur en jel 36.

Vö. még: *VŦbavmu* trun domnezeu (SZTRIPŦSZKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 119, 154), en tine Ŧe *ufzbejefk* vijetor Dumnedzeu (AGYAGFALVI, 17), En jel *ufzbejim* (ib. 28), en tine *ufzbejefk* (ZsD. 4), Karin tine Ŧze *ufzbejefzk* (VISKI, 13), *Uzbeiejkume*. Confido (An. Ban. 164). — A másik káté megfelelő helyein: si *are nãdêjde si crede* (BARITIU, Cat. calv. 43), sê *mê nãdãjduescũ* numaŦ intru elũ (ib. 46). TIKTIN nem említi.

Jelentése azonos a magy. *bizni* igéből lett *bizui* (DAcR. I, 571) jelentésével. Csak régi erdélyi szövegekben fordul elő s így gondolni lehetne a hangtani nehézségek ellenére is a *bizui* igével való összefüggésére.

uzbãialã 'bizalom, hit, fiducia'.

tse ufzbejale enke adeverite am 24, ufzbejale Ŧze pornafzke 41.

Vö. még: *uzbeiala* noŦtræ (AGYAGFALVI, 17), En jel numaj fiecz *ufzbejale* (ZsD. 77), En tine am numaj nedesde | Oh Domnul myeu Ŧi *ufzbejalæ* (VISKI, 16), *Uzbeiale*. Spes. Confidentia (An. Ban. 164). — A másik káté megfelelő helyein: ce si *nãdêjde* adevèratã amũ (BARITIU, Cat. calv. 40), sê îndemne . . . *nãdêsdé* in dumnezœu (ib. 48). — Meglepő a szó előfordulása VITO PİLUTIO *Katekismo*-jában (Roma, 1675): *Vzbeiala* nebunaske, *Vzbeiala* ke pekatele nu vor fi iertate (C. TAGLIAVINI szíves levélbeli közlése).

vănătaie 'kék, vibex'.

ku akuj venetej fzemtecz vindicacz 18.

Vö. még: csele multe *venetej* (AGYAGFALVI, 63; VISKI, 366), *Venetaie*. — (An. Ban. 155; értelmzés nélkül). L. ehhez TIKTIN, DRG. 1744. s. v. *vînătare*. — A másik káté megfelelő helyén: cu a caruă *rane* némű vindicatű (BARITIU, Cat. calv. 38).

vărtute 'erő, vires'.

den totă vertute 10, vertute à ennaltuluj 17.

Vö. még: nu te nădăjdui spre *vrătuté* (Cea mai veche carte rakozyană: AIN. I, 259, 275), Alenifilor mjej *vertute* (ZsD. 127), csine em daj *vertute* (VISKI, 37), *Vertute*. Spes. Robur (An. Ban. 157). — A másik kátéban: si *putéré* celuia de susú (BARITIU, Cat. calv. 38). További adatokra l. TIKTIN, DRG. 1756.

vas 'edény, vas'.

à birui valzul fzeu en fzinvenie 38.

Vö. ehhez: se scie tîné carilesi dinú voî *vosulü* seü inru sntie (BARITIU, Cat. calv. 47), ka *vrăful* den pament kareje netare (VISKI, 349).

veac 'örökkévalóság, sæculum'.

penen vetsiæ, vakuluj 41, penen vetsiæ devak 45.

A *vac* alakra l. még: panæ en ueczia *vakuluj* (SZTRIPSKY-ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 116, 148), pænen vefiæ *vakuluj* (AGYAGFALVI, 7.), Sin vecsie *vakuluj* (ZsD. 33), Sin vecsia *vakuluj* (VISKI, 35), *Vak*. Sæculum (An. Ban. 154), Feretrum. Cassa de *vak*. koporso (TAGLIAVINI, Lex. Mars. 205. 654. sz.) — A má-

sik káté megfelelő helyein: inru vécü de *vécü* (BARITIU, Cat. calv. 48, 49).

vecie 'örökkévalóság, æternitas'.

bintetlujale de vatsiæ 'poenæ æternæ' 12, viacza devetsie 13, 26, Dumnedzeu devetsie 14, Tatel devetsie 15, 21, den vremile devetsie 'öröktől fogva, ab æterno' 17, pene en vetsie 22, Szembeta devetsiæ 37, penen vetsiæ 41, ifzpezienia devetsie 42.

L. fent *veac* alatt, továbbá: viacza de *veffiæ* (AGYAGFALVI, 2), ke va fzta mila luj en *vecsie* (ZsD. 209), En morte *devetfje* pafte szôr (ib. 109), domnifzeva en *vecsie* (VISKI, 27).

vedenie 'jelenés, apocalypsis'.

Vedenye fzau vedere 8.

L. TIKTIN, DRG. 1725., továbbá: Pren *vedenie* pre karel alebebes (VISKI, 201). — A másik kátéban: *apocalips* (BARITIU, Cat. calv. 33).

vergură 'szüz, virgo'.

Verguræ va prinde en zgævul fzeu 12, nefzku den Maria Vergure 13, den fzendfele à Mariæj Verguræ 17.

L. ehhez TIKTIN, DRG. 1730., továbbá: ROSETTI, Limba română in secolul al XVI-lea, 141; den Maria *Verguræ* (AGYAGFALVI, 1), Si jel den *vergure* kurat nefzkufze (ZsD. 372), Si *vergurile* nu fure csinfztite (ib. 186), Tinerj, *Vaergurj* si bætærni (VISKI, 316), *Vergur. e.* Virgo (An. Ban. 156). — A másik káté megfelelő helyein: o *vergură* inru sine au prinsü (BARITIU, Cat. calv. 35), se nascü dinü Mária *vergură* (ib. 36), din sângele Mariei *vergură* (ib. 38).

Szärmazéka *vergurie* 'virginitas': Neßkul nõe pre csafzte lume, fin *vergurie* (ZsD. 362).

verníc 'hívő, hűséges, credens, fidissimus'.

à Domnuluj vernic al meu 9, tocz vernitsi efz kjus 23, tutoror vernitsilor 27, tocz vernitsi 28—9.

Vö. még: Dereptuy fi *uerniku* domnul domnezeu (SZTRIPSKY—ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 120, 156), â kredzucz *vernitsi* à luj (AGYAGFALVI, 74), Utrinde lu Dumnezeu tocz *vernicsi* (ZsD. 66), ey vernik en inimê (VISKI, 33). Mint határozószó: Tse *vernicselte* ele uluij (ZsD. 66). — A másik káté megfelelő helyein: totf *credinciosii* (BARITIU, Cat. calv. 40), tutororü *credinciosilorü* (ib. 41, 42). TIKTIN nem említí. — Et. vö. boig. *věrenž* 'hívő, hű, megbízható'; szerb *vjěran* 'id.'

vernície 'hűség, fides'.

cu dragofzte, fi ku vernitsie 37.

Vö. még: ku mare *vernitsia* (AGYAGFALVI, 15), Bine *vernicsie* fzor empeka (ZsD. 202), Dupe *vernicsia* a me (ZsD. 20; VISKI, 17), mare *vernicsia* ta (VISKI, 163). — A *verníc* származéka.

vers 'vers, versus'.

kercz fzkri fze pre verfurj 8.

L. ehhez TIKTIN DRG. 1731. s. *v. vers*¹, továbbá: greceaște așa-i cest *versu* ('TULBURE, Az első román bibliafordítások, 25), stix, *vjěršk* (M. Lex. 79, 129; 381), cãrti scrise pre *versuri* (BARITIU, Cat. calv. 33), dela *versul* dintâiu (Sicriiu de aur, 18), Reim, versu (MOLNÁR, Wb. 104), *Versu* 'versus, carmen, cantio, cantillena: vers, ének: das Lied, der Gesang, Vers' (Lex. Bud. 752), atunci strigã *versu* (MUŞLEA: AAF. I, 199), *vers* (T. DINU, Ţara Oltului: Grai și Suflet I, 111), *vers* (Marosborgó. WEIGAND, Die Dialekte der Bukovina und Bessara-

biens, 61). Ellenben: Frumofze *vjerfzur* (VISKI, 109). — Et. magy. *vers*.

veselitură 'vigasztalás, consolatio'.

Tse vezzelitur aj tu 9, ku atsafzta vezzelitură 9, ku atfafzta vezzeliture 20, Præ tse vezzeliturecz jefzte 25, Tse vezzeliture jej 26.

A másik káté a *veselie* (BARITIU, Cat. calv. 34, 41), *măngăiare* (ib. 34) és *bucurie* (39) szavakat használja.

vesli (a) 'hirdetni, prædicare'.

fze fze vezzetfzke 40.

Vö. ehhez: së së *vestiãscã* (BARITIU, Cat. calv. 47), de: Purure *vezzetfzkej* (ZsD. 220).

via (a) 'élni, vivere'.

Praes. Conj. II. fze viedz 34, IV. fze viem 36, 38. *Fut.* voj via 9. *Part. praes* vijend 9.

L. TIKTIN, DRG. 1734., továbbá: tremete ße *uitze* (= viedze; SZTRIPSKY—ALEXICS, Sz. G. énekesk. 116, 146), en Chriftus noy *viem* (AGYAGFALVI, 48), Si frumosz *viadze* (ZsD. 22), Viacze reh noj *vtalam* (ib. 255), Ke nufz alnik, cse *viedz* drept (ib. 34), Karin reutate *viacz* (VISKI, 15), *Viedz.* Vivo (An. Ban. 158). — A másik kátében: au voiu *vila* au voiu murí (BARITIU, Cat. calv. 34), au *viemü* au murimü (ib.), së nu *viemü* aiminré (ib. 46), se *viemü* în curãtie (ib. 47).

Ritka származéka a régi nyelvben a *vieatnic* 'locuitor, trãitor' (l. pl. înprejurele *vieatnicii* (CORESI, Tetrav. 87).

vietură 'élés, usus'.

viãture ku sacramentumurj 26, vieturã re 'gonoszul élés, abusus' 38—9.

A másik kátében: si a *petréceré* reu (BARTIU, Cat. calv. 47). — A magy. *élés* mintájára alkotott főnév az *a via* igéből.

vig 'vég, finis'.

à dutse en vig 'véghez vinni, 7.

Vö. még: Pekatelor *vig* facse nuva (ZsD. 21), Kare dzi lor *vig* odate va facse (ib. '78), Pekatilor *vig* facse nuva (VISKI, 18), la *vig* bun ducse (ib. 28), *Vtg.* Exitus (An. Ban. 158), pentru ducerea în *vig* a Deliberatumului (MOLDOVANU, Acte sinodali. Blăşiu, 1869. I, 154—55). — A magy. *véghez vinni* mintájára alkotott tükörfeljezés. L. még TIKTIN, DRG. 1739.

A kizárólag Erdélyben előforduló 'vég, finis' jelentésű *vig* mellett sokkal nagyobb és az egész rumén nyelvterület felölölő multra tekint vissza a *vig* '(vászon) vég', amely ugyancsak magyar eredetű. Ez utóbbi már a XV. sz. dereka óta ismeretes a vajdaságok területén (l. TREML: Ung. Jb. IX, 298) s ma is sok helyt nyomára bukkanunk: *Vigh.* Pecia (An. Ban. 158), *viguri* de cioareci sau panura din lâna, (LIUBA—IANA, Maidan, 98), *vig* de pânza (Bisztranyires—Obreja. COSTIN, Graiul banaţean, 215; más bánsági adatra l. COSTIN: Şezăt. XXIII, 76), *viguri* de giolgiuri (Középes—Cuzap, Bihar m. Transilvania XLIV, 25), *vig* (FRÂNCU—CÂNDREA, M. Ap. 231), *vig* 'bucată, capăt sau vînzol de pînză' (BARBUL, Avas, 55), Cu *giguri* mari de bumbac (BÎRLEA, Maramureş, I, 24), *viguri* de giolgiuri (Oláhnádas. Szilágy m. Tribuna, 1888. 773), *ghig* (Szilágyosság. Tribuna, 1890. 89. sz.), *gia* 'val de pânza sau de postav' (Szelistye, Szeben m. BANCUI, Transilvania, XLVI, 58), *vig* 'val de hârtie sau pânză făcut sul' (RĂDULESCU—CODIN, Muscel, 69, 78), *gig* 'un

val de pînză sau suman' (Munţii Sucevei. Şezăt. II, 24), un *gig* de sumani este o roată, un val ca de 70—1000 metri' (CREANGĂ, ed. KIRILEANU, 294).

vindica (a) 'gyógyítani, sanare'.

ŷzemtez vindikacz 'meg gyógyítottatok, fanati eftis' 18.

L. fenn *vânătaie* alatt.

vodi (a) 'igazgatni, gubernare'.

file vodefte 15.

Vö. még: Viaczam bine *vodefte* (ZsD. 118), Csine neva pre noj *vodi* (ZsD. 15; VISKI, 11), *Vodafzke* ku ledse (ib. 164), *Vodesk.* Iter ostendo. Duco (An. Ban. 159). — A másik káté megfelelő helyén: si le *înderéptă* (BARTIU, Cat. calv. 37).

voi (a) 'akarni, velle'.

Praes. Ind. II. vojeft 45, III. vojeft 40, 43.

A másik kátében: *voiasce* (BARTIU, Cat. calv. 47), va *vré* (ib. 49), tu *voesci* (ib.). L. még: Perire me *vojezck* (ZsD. 90).

voie 'akarát, voluntas'.

Tseji voja atseftuj kuvent 'Mit akar ez igétske, Quid sibi vult particula' 46.

vrájmaş 'gyilkos, homicida'.

vrefmas jezte 38.

A szó általában 'ellenség' jelentéssel fordul elő a régi egyházi nyelvben. Vö. TIKTIN, DRG. 1775., továbbá: de faceré ré a *vrajmaşiloră* (DRAGANU, Cea mai veche carte rakocziana: AIIN. I, 246), de totz *vresmasi* noştrj (AGYAGFALVI, 69), A treja *vresmas* em jezte (ZsD. 6), Pre *vresmasi* blefztemaj vej (VISKI, 12). — A másik kátében: *vrájmaşiu* iaste (BARTIU, Cat. calv. 46).

E szláv tőből képezett szó mellett hasonló jelentéssel még a magy. eredetű *aleniş* (l. fenn) és *alensig* (< *ellenség*) fordul elő az egykorú szövegekben: tot *alensigul* leányulua en uingbe (SZTRIPSKY-ALEXICS, Szegedi G. énekesk. 117, 150), de *allenfegul* (AGYAGFALVI, 27), laczurilé *allenfiguluv* (BUI TUL, Cat. 57), De *allenfig* maj tare fu (ZsD. 252), Den mena *allensiguluj* (ib. 256), Ke en kareles *allensigul* (VISKI, 44), *Alensia*. Inimicitia (An. Ban. 6). L. még ALEXICS, Magy. el. 23. — Az erdélyi bolgároknál *elenşigove* (MILETIĆ, Zbornik XIII, 256).

vräjmäšie 'öldöklés, cædes'.

Kuntinind vrefmefia, en lok de vrefmefie 38.

Vö. még: en kurvie si en *vrefmafiæ* pre mine meştekej (AGYAGFALVI, 92), së le ţie cá si *vräjmi-măşita* (sic! BARITIU, Cat. calv. 46). TIKTIN, DRG. 1775.

vravă 'fenyíték, disciplina'.

tsertare fzau vrava à Befzerisiej 30.

Vö. még: *Vrave*. Clamor. Contentio (An. Ban. 160). — A másik

kátéban: certare beséreciei (BARITIU, Cat. calv. 43).

Ide tartozik a *Vrevesk*. Inculpo. Arguo (An. Ban. 160) ige is, amelyre l. pl.: Ke kend Domne *vrevest* tu pre omul (ZsD. 86), továbbá a *vreveture* főnév: *vrevetura* a pege-nilor | Ku pacse domoleft (ZsD. 140).

zălog 'zálog, pignus'.

Zelodfe orenduite de Dumne-dzeu 27.

zdrobitură l. **sdrobitură**

zece 'tiz, decem'.

fafzedzets fi fafze 7, A dzetse Porenkæ 35, à Dzetse porenke 39.

zi 'nap, dies'.

vore en tse dzi 12, den dzi en dzi 12, 30, 40, à fapte dzi 34, dzile lunds 34, de tote dzilele 43.

zice (a) 'mondani, dicere'.

Praes. Ind. I. dzik 31, II. dzits 17, 18. *Praes. Conj.* I. fze nu dzik 39, IV. Sze dзитsem 36. *Fut.* va dзитfe 21. *Cond. praes.* fze num vre dзитse 39. *Part. praes.* dзитkend 29.